ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN KENT EKONOMİSİNE KATKISI: MALATYA ÖRNEĞİ

Hasan YILMAZ

İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim- Öğretim Yönetmeliği
Gerekleri Doğrultusunda Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı'nda Hazırlanan YÜKSEK LİSANS TEZİ

(Malatya, Aralık 2011)

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN KENT EKONOMİSİNE KATKISI: MALATYA ÖRNEĞİ

Hasan YILMAZ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Metin KIRIMHAN

İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim- Öğretim Yönetmeliği
Gerekleri Doğrultusunda Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı'nda Hazırlanan YÜKSEK LİSANS TEZİ

Malatya, Aralık 2011

KABUL VE ONAY

Enstitümüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hasan YILMAZ tarafından Yrd. Doç. Dr. Metin KIRIMHAN danışmanlığında hazırlanan **ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN KENT EKONOMİSİNE KATKISI : MALATYA ÖRNEĞİ"** başlıklı bu çalışma, …./…./2011 tarihinde jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: .....

Üye : .....

Üye : .....

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Çetin DOĞAN
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak savunduğum “Organize Sanayi Bölgeleri’nin Kent Ekonomisi’ne Katkısı: Malatya Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

06. 12. 2011

Hasan YILMAZ

ÖNSÖZ

Sanayi ve sanayileşme olgusu ülkelerin gelişmişliğini belirleyen unsurlardandır. Sanayi bir yandan üretim ve ticareti artırırken, diğer yandan da istihdamı olumlu etkileyerek işsizliği azaltmaktadır. Organize Sanayi Bölgesi ise, müteşebbislerin birlikte üretim yaptıkları alanlar olup, gerek müteşebbise gerekse bulunduğu kente katkı sağlar. Güçlü bir ekonomi için güçlü bir sanayi gerekir, güçlü bir sanayi için sanayi bölgeleri her zaman bir avantaj olmuştur.

Ülkemizde planlı kalkınma ile birlikte, sanayinin belirli alanlarda kurulması yönünde programlar hazırlanmış ve sanayinin gelişimi desteklenmiştir. Bu çalışmada "Sanayi ve Organize Sanayi Bölgesi" kavramlarından yola çıkarak, kurulacak olan sanayi alanlarının, kente nasıl bir katkı sağladığını araştırılmaktadır. Bu katkıyı incelerken, Malatya Organize Sanayi Bölgesi örnek olarak ele alınmıştır. Çalışmada özellikle kent merkezine olan ekonomik katkılar ve faydalar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın, bahsi geçen alanlarda faydalı bir kaynak olmasını ümit ediyorum. Bu çalışmada ilk günden son güne kadar sürekli fikir alışverişinde bulunduğum değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Metin KIRIMHAN'a, ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yer alan değerli öğretim üyelerine sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarım.

Son olarak desteğini her an yanımda hissettiğim sevgili eşim Nilgül'e teşekkür ediyorum.

Aralık 2011, Malatya
Hasan YILMAZ

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN
KENT EKONOMİSİNE KATKISI:
MALATYA ÖRNEĞİ

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi, Hasan YILMAZ
Danışman: Yrd.Doç.Dr.Metin KIRIMHAN

ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER

Sanayi, ülkelerin gelişmesinde ve ekonomik kalkınmada önemli rol oynamaktadır. 18.yüzyılda İngiltere'de başlayan ve kısa zamanda Avrupa'ya yayılan sanayileşme, Avrupa'da ve dünyada önemli değişikliklere yol açmıştır. Öncelikle toplumsal sınıfların yapısında önemli bir değişiklik yaşandı ve Burjuva-İşçi Sınıfı ayrımı derinleşmeye başladı. Sanayinin gelişmesi kentlerde nüfusun artmasına neden olmuş, kentleşmeyi etkilemiştir.

Bir başka açıdan hızla sanayileşen ve üreten ülkeler, büyümeye başlamış ve uluslar arası alanda söz sahibi olmuşlardır. Sanayinin kalkınmada öncelikli olduğu kanıtlanmıştı. Bu durum ise, sanayinin daha planlı ve programlı yürütülmesi gerektiğini gösterdi. Bu planların başında Organize Sanayi Bölgeleri'ni yaygın hale getirmek vardı. Çünkü Organize Sanayi Bölgesi ile sanayi belirli bir alanda toplanmış olacak ve özellikle kentleşme açısından önemli katkı sağlayacaktı. Ayrıca yatırımcılara ekonomik kolaylıklar ve fırsatlar sunmaktaydı.

Bu çalışmada öncelikle sanayinin ortaya çıkışı, sanayi bölgelerinin oluşturulması, sanayi bölgelerinin Organize Sanayi Bölgesi haline gelmesi konuları üzerinde durulmuştur. Çalışmada ayrıca, Malatya Organize Sanayi Bölgesi hakkında gerekli bilgiler aktarılarak sonuç bölümünde Organize Sanayi Bölgeleri'nin gelişimi için önerilerde bulunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sanayi, Sanayi Bölgesi, Küçük Sanayi Siteleri, Serbest Bölgeler, Organize Sanayi Bölgesi, Malatya Organize Sanayi Bölgesi.

ORGANIZED INDUSTRIAL ZONES CONTRIBUTION OF THE CITY ECONOMY: EXAMPLE OF MALATYA

Inonu University, Graduate School of Social Sciences
Department of Public Administration
Master's Thesis, Prepared: Hasan YILMAZ
Advisor: Metin KIRIMHAN

ABSTRACT and KEY WORDS

Industry, play an important role to the countries growth of and economic development. In 18. century, beginning in England and soon spread to Europe, industrialization, in Europe and the world has led to significant changes in. First of all, there was significant change in the structure of social classes and class distinction between the bourgeois-worker started to getting deeper. Development of industry have caused increase in cities population, has affected urbanization.

Another point of industrializing rapidly and producing countries, started to grow and have been a voice in the international arena. Development of the industry has proven to be primarily. In this status, showed that people industries should be planned and scheduled execution. These plans were beginning to make common Organized Industrial Zones. Because Organized Industrial Zone and the industry will be collected in a given field and would provide an important contribution, especially in terms of urbanization. Also industry offers to the investors the economic facilities and opportunities.

In this study, at first, the emergence of the industry, the creation of industrial zones, has focused on industrial areas to become Organized Industrial Zone. In this study also has been by transferring the necessary information about the Malatya Organized Industrial Zone. In conclusion, there are suggestions for the development of industrial zones.

Key Words: Industry, Industrial Zone, Small Industrial Sites, Free Trade Zones, Organized Industrial Zone, Malatya Organized Industrial Zone.

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN KENT EKONOMİSİNE KATKISI: MALATYA ÖRNEĞİ

Hasan YILMAZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ……..…..…III
ONUR SÖZÜ…….….IV
ÖNSÖZ…….....V
ÖZET VE ANAHTAR SÖZCÜKLER…….……VI
ABSTRACT AND KEY WORDS…….VII
İÇİNDEKİLER……...VIII
ÇİZELGELER DİZELGESİ……..XI
KISALTMALAR DİZELGESİ……..XII

BİRİNCİ KESİM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1. **ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ, DENENCESİ VE AMACI**…....1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi…….……1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri ..…….….2
1.3. Araştırmanın Yöntemi……..……..3
1.4. Araştırmanın Bilgi Derleme ve İşleme Araçları ……4
1.5. Araştırmanın Kavram Tanımları……..…4
1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası……...….4

İKİNCİ KESİM:
SANAYİ, SANAYİLEŞME,
SANAYİ BÖLGELERİ ve ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

2. SANAYİ VE SANAYİLEŞME……...6
2.1 Dünyada Sanayi ve Sanayileşme …….……7
2.2. Türkiye'de Sanayileşme Süreci……..…….……...12
2.2.1. Kalkınma Planlarında Sanayileşme ……..…….…..18
2.2.1.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme.....19
2.2.1.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme……..…....19
2.2.1.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme …….…...20
2.2.1.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme ……...20
2.2.1.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme……..21
2.2.1.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme.....21
2.2.1.7. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme.....22
2.2.1.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında Sanayileşme…….….23
2.2.1.9. IX. Kalkınma Planında Sanayileşme……..…….....23
2.3. Kent Ekonomisi…….…..24

3. SANAYİ BÖLGELERİ ……..28
3. 1. Küçük Sanayi Siteleri…….……...30
3. 2. Serbest Bölge…….……32
3. 3. Endüstri Bölgesi…….…...….34

4. ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ……...……35
4.1. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Temel Özellikleri……..38
4.2. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Gelişimi…….42
4.3. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Gelişimi…….…42
4.4. Organize Sanayi Bölgesi'nin Hukuki Dayanakları……...48

ÜÇÜNCÜ KESİM:
MALATYA VE MALATYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

5. MALATYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER……...51
5.1. Malatya Tarihi ve Coğrafi Özellikleri…….…….51
5.2. Malatya Nüfusu ve Demografik Özellikleri……..……..54
5.3. Malatya Ekonomisi ……..…55
5.4. Malatya'da Sanayileşme Süreci……...…59

6. MALATYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ……..…65
6.1. Malatya 1. Organize Sanayi Bölgesi…….……..66
6.2. Malatya 2. Organize Sanayi Bölgesi…….……..70
6.3. Malatya 1. Organize Sanayi Bölgesi Tevsi Alanı…….…...73
6.4. Malatya Organize Sanayi Bölgesi'nin Kent Ekonomisine Katkısı……74

DÖRDÜNCÜ KESİM:
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

7. BULGULAR, ÖNERİLER VE SONUÇ……...…….79
7.1.Bulgular ve Öneriler…….79
7.2. Sonuç……...86

KAYNAKÇA

ÇİZELGELER DİZELGESİ

Çizelge 1: Organize Sanayi Bölgeleri'nde Uygulanan Vergi Destekleri……...46

Çizelge 2: Organize Sanayi Bölgeleri'nin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı…….48

Çizelge 3: Malatya Kentinin Bazı Merkezlere Uzaklığı (Km.)..……...…….53

Çizelge 4: Malatya'da Nüfus İstatistikleri (1927-2010)…….……54

Çizelge 5: Malatya Kent Merkezi Nüfusu (1970-2011).…….…..55

Çizelge 6: Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına Göre Malatya (1985)……...….57

Çizelge 7: Malatya'da Ekonomik Faaliyete Göre İşyeri Sayısı…..…..…… ……..57

Çizelge 8: Kişi Başı Yurt İçi Hasıla ……..59

Çizelge 9: Malatya İli Sektörlere Göre Sanayi Tesisleri ve İstihdam Sayısı…….….61

Çizelge 10: Türkiye'de Çalışan Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı…...63

Çizelge 11: Malatya'da Çalışan Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı ….63

Çizelge 12: Türkiye'de Ekonomik Faaliyetlerin İstihdam İçerisindeki Payı (%)…...64

Çizelge 13: Türkiye'de Ekonomik Faaliyetlerin GSYİH İçerisindeki Payı (%)…....64

Çizelge 14: Türkiye'de ve TRB1 Bölgesi'nde Sektörlerin Gayri Safi Katma Değeri Karşılaştırılması ……...……..65

Çizelge 15: Malatya 1. OSB Kurucu Heyeti……...……68

Çizelge 16: Malatya 1.OSB'de Yer Alan İşletmelerin Sektörel Dağılımı…...……..68

Çizelge 17: Malatya 2.Organize Sanayi Bölgesi Sayısal Bilgileri……..……..…….71

Çizelge 18: Malatya 2.OSB'de Yer Alan İşletmelerin Sektörel Dağılımı…….……71

Çizelge 19: Malatya 2.OSB'de Yer Alan Firmaların Faaliyet Durumu…….....73

Çizelge 20: Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Teşvikler…….……77

Bulgu ve Öneriler Matrisi……..……...…...85

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AGÜ	Az Gelişmiş Ülke
BİLSAM	Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EB	Endüstri Bölgesi
FKA	Fırat Kalkınma Ajansı
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KDV	Katma Değer Vergisi
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekteki İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KP	Kalkınma Planı
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
MALORSA	Malatya Organize Sanayi Bölgesi
MV	Malatya Valiliği

MTSO	Malatya Ticaret ve Sanayi Odası
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OSBÜK	Organize Sanayi Bölgesi Üst Kuruluşu
STB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
SB	Serbest Bölge
TDK	Türk Dil Kurumu
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN KENT EKONOMİSİNE KATKISI: MALATYA ÖRNEĞİ

Hasan YILMAZ

BİRİNCİ KESİM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Birinci kesimde araştırma hakkında genel bilgiler verilmekte ve kavram tanımları yapılmaktadır. Kısaca bu kesimde araştırmanın konusu ve önemi, araştırmanın amacı ve denenceleri, araştırmanın yöntemi, bilgi toplama ve işleme araçları, kavram tanımları, araştırmanın sunuş sırası yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, DENENCELERİ VE YÖNTEMİ

Araştırmanın bu ilk bölümü araştırma hakkında genel bilgilerin verilmesine ayrılmıştır. Araştırmanın konusu ve önemi, denenceleri ve amacı, yöntemi, bilgi işleme ve derleme araçları, kavram tanımları ve sunuş sırası, bu bölümün temelini oluşturmaktadır.

1. 1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Araştırmanın konusu; "Organize Sanayi Bölgeleri'nin Kent Ekonomisine Katkısı: Malatya Örneği"dir. Tarihsel süreçte bakacak olursak, güçlü bir ekonomiye sahip olarak gerek ulusal gerekse uluslararası alanda başarılı olan ülkelerin bu başarılarında sanayinin payı oldukça yüksektir. Gelişmiş ülkeler arasında yer alan ülkelerin sanayiye verdiği önem ise hiç de yadsınamayacak düzeydedir.

Sanayi, cansız enerji kaynaklarının fabrika örgütlenmesi aracılığıyla üretime transferi olarak tanımlanmaktadır. Sanayi, büyük ölçüde sabit sermaye yatırımlarına dayalı üretim ve dağıtımıdır (Erol, 2002: 2). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere Sanayi; Hammaddelerin işlenerek tüketim maddeleri ya da ara mal haline dönüştürülmesidir. Üretim ve üretimde kullanılan araçların tümünü kapsar.

Yeni buluşlar ve makineli üretime geçişle birlikte sanayi hızla yaygınlaşmıştır. İngiltere'de başlayan, kısa zamanda Avrupa ülkelerine ve daha sonra dünyanın birçok yerine yayılan sanayileşme olgusu, günümüz gelişmiş ülkelerin, gelişme serüveninin başlangıcında önemli rol oynamaktadır. Sanayi ile üretimde artışlar yaşanmış ve ticaret büyük önem kazanmıştır.

Ülkelerin gelişmişliğini yalnız sanayi rakamları ile ölçmek doğru değildir. Ancak gelişmiş ülkelerin ekonomilerine bakarsak, söz konusu ülkelerin, sanayi ve ağır sanayi alanında önemli düzeylerde olduğu görülmektedir. Sanayi ile birlikte üretimde yaşanan artış ve gelişmeler sosyal ve ekonomik hayata doğrudan yansımış, ekonomiler hacimsel olarak büyümüştür. Bu ekonomik ve sosyal gelişmenin boyutları zamanla daha da belirginleşmiş ve sanayileşmeye ayak uydurmuş ülkeler hızla gelişmiş, sanayileşmeden uzak kalan ülkeler ise gelişememiştir. Sanayinin bir başka önemli özelliği ise oluşturulan sanayi bölgeleri ile işletmelerin gereksinim duyduğu insan faktöründe olan artıştır. İstihdam sayısında önemli derecede artışlara neden olan bu bölgeler, kentin ve ülkenin işsizlik oranını azaltmada önemli bir yer tutar.

Araştırmada, sanayi ve oluşturulan sanayi bölgelerinin, bulunduğu yerleşim birimine ve ülke ekonomisine olan faydası bir kez daha vurgulanmaktadır. Bu çalışma ile sanayileşmenin ekonomik anlamda olan yararlarının, sosyal anlamda insanlığa nasıl yansıdığı yalın bir dille aktarılmaya çalışılmıştır.

1. 2. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri

Bu araştırma, sanayinin çeşitli aşamalardan geçerek hızla büyümesinin bir sonucu olarak organize sanayi bölgelerine duyulan ihtiyacın giderek arttığını ve bunun sonucunda sınırları içerisinde organize sanayi bölgesi bulunduran kentin ekonomisinde yaşanan değişimleri ve gelişimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Ayrıca aşağıda yer alan denenceler, 12.04.2000 tarihli 24025 sayılı T.C. Resmi Gazete'sinde yayımlanan 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununda yer alan hükümlerden yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Denence 1. Ekonomik etkinliklerden biri olan sanayi sektörünün bir parçası olarak Organize Sanayi Bölgeleri, bir taraftan bölge kalkınmasına, diğer taraftan da yerleşme merkezlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, özellikle 1990 sonrası dönemde Malatya kentinin bölgede önemli bir çekim merkezi haline gelmesinde Organize Sanayi Bölgesi'nin katkısı dikkat çekicidir.

Denence 2. Organize Sanayi Bölgeleri'nin kuruluş yeri seçimi yapılırken dikkat edilmesi gereken konulardan biri de ulaşımdır. Ulaşım sorunu yaşanmayan Organize Sanayi Bölgesi alanlarında üretim yapan tesisler, daha düşük maliyetli taşımacılık olanaklarına sahip olacaklardır. Malatya Organize Sanayi Bölgeleri'nin kurulmuş olduğu alan bu yönüyle olumlu özellikler taşımaktadır ve yatırımcılar için önemli bir çekim alanıdır.

Denence 3. Organize Sanayi Bölgesi'nde yatırım yapacak olan işletmeye uygulanacak olan teşvik ve primler, yatırım maliyetleri adına oldukça önemlidir. Uygulanan vergi indirimleri gibi uygulamalar yatırımcıyı bu bölgelere çekmektedir.

Denence 4. Sanayi bölgelerinin kurulmuş olduğu alanların tarıma elverişli olan alanlarda kurulması son derece sakıncalı bir yaklaşımdır.

Denence 5. Organize Sanayi Bölgesi, farklı üretim yapan sanayi tesislerinin bir arada bulunduğu üretim alanlarıdır. Bu nedenle birbirlerine göre farklı üretim yapan işletmeler, ihtiyaç duydukları ara malları kısa sürede ve daha az maliyetle elde edebilmektedir.

1. 3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada konu ile ilgili var olan bilgiler, yazılı ve görsel kaynaklar taranarak, çalışmaya aktarılmıştır. Araştırmanın yöntemleri arasında alan araştırması, görüşmeler, eser ve dökümhan analizi yer almaktadır.

Sanayinin doğuşu ile birlikte, üretimin el emeğinden makinelere, buradan da fabrika sistemine dönüşüm süreci değerlendirmiştir. Bu süreç, mekan ve zaman öğeleri dikkate alınarak aktarılmıştır.

1. 4. Araştırmanın Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

Araştırma için basılı ve elektronik ortamda yer alan kaynaklar taranmış ve bilgi toplanmıştır. Bu kaynaklar, yayınlanmış kitaplar ve makaleler, yayınlanmış ve yayınlanmamış tezler, çeşitli yasa ve yönetmelikler, ilgili kurum ve kuruluşların yayınlarıdır. Elde edilen bilgiler niteliksel çözümleme teknikleri ile işlenmiş ve araştırmaya aktarılmıştır.

1. 5. Araştırmanın Kavram Tanımları

Araştırmada kullanılan kavramlara ait tanımlar ise şöyle sıralanabilir:

Sanayi; Sanayi denildiğinde hammaddeden mamul madde elde etmek için yapılan işler, bu işlerde kullanılan makineler ve yığın üretimi akla gelir. Ekonomik anlamıyla sanayi, doğanın doğrudan sağlayamadığı tüketim maddeleri ya da mal üretmektedir (Erol, 2002: 2).

Organize Sanayi Bölgesi; Ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, ilk yardım vb. olanaklarla donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerin de sağlandığı, ekonomik bir ölçek içinde gruplanmış fabrika yerleşim birimleridir (Ersungur ve Berber, 2008, 33).

Serbest Bölge; Mal ticareti ve benzeri iktisadi konularda yurtiçinde geçerli hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, bu açıdan ülke sınırları içinde olmasına karşın gümrük hattına dahil olmayan ekonomik alanlar olarak tanımlanabilir (İTO, 2003, 16).

Hammadde; Doğada işlenmeden hazır bulunan maddelerdir.

Pazar; Üretilen malların, ürünlerin, hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesi, alıcısına ulaştırılması sürecidir.

1. 6. Araştırmanın Sunuş Sırası

Araştırmanın birinci kesiminde, araştırmanın konusu, amacı, yöntemi, bilgi derleme ve işleme araçları, anahtar sözcükler, kavram tanımları ve sunuş sırası yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci kesiminde, Sanayi, Sanayileşme, Sanayi Bölgeleri ve Organize Sanayi Bölgeleri ele alınarak, genelde dünya ve özelde Türkiye kapsamında kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü kesimi katkı kesimi özelliği taşımaktadır. Bu kesimde, ikinci kesimde kuramsal olarak ele alınan konular, Malatya örneğine indirgenmiştir.

Araştırmanın son kesiminde ise önceki kesimlerde ele alınan konu ve veriler üzerinden elde edilen bulgular, öneriler ve sonuçlara yer verilmiştir.

İKİNCİ KESİM
SANAYİ, SANAYİLEŞME,
SANAYİ BÖLGELERİ VE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Araştırmanın ikinci kesiminde Sanayi, Sanayileşme, Sanayi Bölgeleri, Organize Sanayi Bölgeleri'nin varoluş nedenleri ve nitelikleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

2. SANAYİ VE SANAYİLEŞME

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ekonomik gücüyle doğru orantılıdır. Ekonomik anlamda güçlü olan ülke, hem iç hem de dış pazarda güçlü olan ve üreten bir ülke olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda üretim denilince akla ilk olarak sanayi etkinlikleri gelmektedir. Güçlü bir sanayiye sahip olan ülke, aynı zamanda diğer ekonomik sektörlerde de başarıyı yakalama şansına sahiptir. Çünkü sanayi sektörü, hem tarım hem de hizmet sektöründe önemli bir enerji kaynağı durumundadır.

Herhangi bir ülke, bölge veya yerleşim biriminde sanayi bölgeleri oluşturularak, birçok sanayi dalı bir araya getirilmekte ve çevre duyarlı üretim yapabilme olanağı sağlanmaktadır. Bu şekilde bir taraftan sanayi üretim tesislerinin çevre koşullarına uygunluğu sağlanmakta diğer taraftan da yine sanayi tesislerinin üretim maliyetlerinde azalma söz konusu olmaktadır. Yani bir taraftan çevre korunurken, diğer taraftan da ekonomik yararlılık artmaktadır.

Ekonomik kalkınma sürecinde sanayi etkinliğinin yanında, ticari etkinlik bakımından pazara yakınlık ve ulaşım da önemlidir. Ayrıca nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri kapsamında, çalışan nüfusun sektörel dağılımı ve nitelikleri, ekonomik gelişmenin bir başka boyutunu oluşturmaktadır.

Bu kısa açıklamalar ile sanayi ve sanayileşme etkinliklerinin yoğunlaştığı sanayi bölgelerinin, dünyada ve ülkemizde nasıl geliştiği ele alınarak, özelde Malatya Organize Sanayi Bölgesi araştırmaya çalışılmıştır.

2. 1. Dünyada Sanayi ve Sanayileşme

Sanayi; Hammadeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin tümü olarak tanımlanmıştır. Sanayileşmek ise, üretimde makine gibi araçlara daha çok yer vermek olarak tanımlanmıştır. Bir ülkedeki iktisadi etkinliklerin ağırlığının sanayi kesiminde olması, diğer bir deyişle millî gelir içinde sanayi kesiminin payının göreli olarak artış yaşamasıdır. Sanayileşme kısaca, üretim tekniğinde bir değişiklik ve bunun sonucu olarak da verimliliğin ve üretimin artışıdır (TDK Sözlük).

Gelişen sanayinin ana unsurlarını demir, kömür, buhar gücü ve makine oluşturmuş, pamuklu dokuma diğer sanayi dallarına göre ilk hızlı gelişen sanayi dalı olmuştur. Dokuma alanında 1733'de uçan mekikle başlayan verimlilik arttırıcı icatlar, iplik eğirme ve dokuma alet ve tezgâhlarında yünlü dokuma gibi alanlarda ortaya çıkan yeniliklerle devam etmiştir (Ongun, 1989: 5). Söz konusu icatlar ile yeni teknolojik gelişmeler, pamuklu dokuma sanayi ve beraberinde diğer sanayi dallarının hızla gelişmesine neden olmuştur.

Sanayi bir ülkenin önemli gelir kalemlerinden biridir. Sanayi ile birlikte üretim, istihdam, milli gelir artarken işsizlik azalır. Günümüzde gelişmiş ülkelerin büyük bir çoğunluğu, sanayi etkinliği ile gelişmeye başlamıştır. Sanayinin gelişmesi diğer ekonomik etkinlikleri de olumlu yönde etkilemektedir. Örneğin; Üretimin artması ile hizmet sektörü de yeni pazar stratejileri belirleyerek, ürünü hızlı ve verimli bir şekilde tüketiciye ulaştırmak isteyecektir. Bu ticari etkinlikler için satış elemanlarına, yani çalışacak bireylere ihtiyaç vardır. Böylelikle işgücü, milli gelir, üretimde artışlar yaşanacak, ekonomik ve sosyal alanda refah sağlanacaktır.

Sanayinin gelişmediği ülkelerde üretim tekniklerinde olan geri kalmışlık doğrudan, ithalat ve ihracatı olumsuz etkilemektedir. Sanayisi gelişmeyen ülke ürün üretemeyerek, daha fazla mal ya da ara mal ithal edecek, daha fazla borçlanacak, ithalat ihracat dengesini koruyamayacaktır. Bu durum şüphesiz, milli geliri olumsuz etkileyecek ekonomik ve sosyal hayatta sıkıntılara yol açabilecektir. Sanayisini geliştiremeyen ülkenin büyüme seviyesini artırmasını beklemek zordur.

Özellikle günümüzde sanayi daha da ayrı bir önem kazanmıştır. Hızla büyüyen ve gelişen dünyada ülkeler, ekonomik üstünlükleri ile uluslararası alanda yarışabilmekte ve söz sahibi olabilmektedir. Ekonomik üstünlüğe sahip olan ülkeler

ise sanayisini geliştirmiş, üretimini artırmış, belirli bir milli gelire sahip olan ülkelerdir. Bu üstünlükleri siyasi kararlarda da etkili olmaktadır. Gelişmiş ülkeler dünya ekonomisine yön veren, ekonomik ve sosyal alanda planlar hazırlayan ülkelerdir. Bir başka anlatımla birçok ülkeye ürün, mal ihraç eden bir ülke, kendisine bağımlı diğer ülkelere göre güçlü ve söz sahibi ülkedir.

Sanayi üretim teknolojisindeki yenilikleri de beraberinde getirir. Organik enerjinin yerini makine enerjisi almıştır. Bu değişme ile birlikte önceden el emeğine göre düzenlenmiş olan çalışmalarda değişimler yaşanmıştır. Böylelikle işin ve üretimin makinelere göre düzenlenmesi ve sistemleştirilmesi zorunluluğu doğmuştur. Makineleşme öncesinde işçinin eliyle sürdürülen faaliyet, daha sonra makineler tarafından sürdürülmeye başlanmıştır. Böylece işçi, makinenin çalışmasını kontrol eden kimse olmuştur. Teknolojik gelişmeler sonucunda otomasyona geçilmesi, yani makinelerin kendi kendilerini kontrol eder hale gelmeleri, işçi ile makineler arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Herhangi bir imalatın gerektirdiği işlemlerin bütünüyle bir işçi tarafından yapılması olanaksız duruma gelmiştir. Bu durumun sonucunda iş bölümü önem kazanmıştır. İşin teknik ilkelere göre örgütlenmesi ile birlikte geleneksel iş anlayışında köklü değişmeler meydana gelmiştir (Erol, 2002: 2). Bir malın üretimi için gerekli olan işgücü bölümlere ayrılmış ve daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca işin teknik özelliklere göre ayrılması, işçileri farklı kollarda uzmanlaşmaya yöneltmiştir.

Sanayinin hızla gelişmesi, kentsel gelişmeye de doğrudan etki etmektedir. Sanayi alanında gelişmiş kentler hızla büyüyerek, anakent olma yolunda adımlar atmışlardır. Dolayısıyla kent ekonomisi, sanayi ve üretimdeki rakamlarla ifade edilir olmuştur. Kentlerde kurulan işletmelerin dağınık olması, kentin de şekillenmesi anlamında olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. İşletmelerin maliyetlerini azaltmak ve kente modern bir şekil vererek işletmeleri bir araya getirmek doğru bir yaklaşımdır. İşletmelerin ürünlerini, daha ucuz maliyetli daha fazla ulaşım olanaklarına ve pazara sahip bölgelerde, elde etmeleri büyük avantajlar sağlamaktadır.

Sanayi sektörünün öneminin artmasıyla birlikte dünya da ilk sanayi bölgeleri uygulamaları başlamıştır. Söz konusu bölgelerde çalışanların yeteneklerini geliştirmek, ticareti artırmak ve işletmeler arası iş birlikleri için fabrikaların

kurulabileceği yapıların oluşturulması amaçlanmıştır (Cansız, 2010: 16). Ticaretin önem kazanması ile sanayi bölgelerine olan ihtiyaç daha da artmıştır. Bu anlamda kurulan sanayi bölgeleri, işletmeler arası iş birliğini de beraberinde getirmiştir.

Sanayinin gelişimindeki etkenlerden en büyüğü Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi, Avrupa'da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa'da hızla yayılması sürecidir. Sanayinin kırsal kesimdeki zorluklar sonucunda geliştiğini düşünenler de bulunmaktadır.

Sanayileşmenin kırsal kesimlere etkisi şüphesiz son derece önemlidir. Ön sanayileşme denilen olgu, nüfusun büyük bir bölümünün, kitlesel sanayiden geçimini sağlayan kırsal yörelerin gelişmesi olarak tanımlanabilir. Kırsal sanayinin yeri ve ardındaki ilk girişimler çoğunlukla aile ekonomisi içinde yer alan daha çok kırsal nitelikli görülür. Giderek tarımda ve çiftçilikte azalan gelirler kentlileşmekten çok, tekstil ve sınaî mal üretmeye yöneltmiştir (Holton, 1999: 133).

Bu durum bizim bugün kullandığımız anlamda büyük ölçekli makine kullanılarak uygulanan sanayi değil daha küçük çapta başlangıçta tekstil ve sınaî uğraşlara ait olan bir sanayi çeşididir.

18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de başlayan ve kısa sürede dünyaya yayılan sanayi devrimi, 19. ve 20. yüzyıllarda dünya ekonomisinde meydana gelen büyük değişimlerin başlangıç noktası kabul edilebilir. Sanayi devrimi için, teknik buluşların bir ürünü diyebiliriz. Bu buluşlar ile atölye imalatından fabrika sistemine geçilmiştir. Fabrika sistemi, hareket sağlayan güç makinelerinin üretimde kullanılmasına dayanmaktadır. Bu yönüyle fabrika sistemini, binlerce yıllık el sanatlarından ve geçmişi sanayi devriminin birkaç yüzyıl öncesine uzanan ve bünyesinde iş bölümüne yer veren basit imalattan ayıran budur (Ongun, 1989: 4). Söz konusu teknik buluşlar yerini fabrikalara bırakmış, üretim kapasiteleri hızla artmış, teknolojik gelişmeler yaşanmıştır.

Sanayisi ile ön plana çıkan İngiltere'nin içinde bulunduğu sosyal, siyasal ve ekonomik durum, geniş bir pazara sahip olması ile birleşerek, ülke sanayisinin gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. Özellikle coğrafi konumu ve ada ülkesi olması, ülkenin sahip olduğu sosyal ve siyasal yapı özellikleri, sanayinin gelişmesinde

önemli rol oynamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir özellik ise ülkenin iç veya dış savaş sürecinde olmamasıdır.

Ticaret ve sanayinin gelişimi arasında bağlantılar bulunmaktadır. XIII. ve XVIII. yüzyıllar arasındaki buluşların önemli bir kısmında tüccar ve müteşebbislerin imzası bulunmaktaydı (Mumford, 2007: 500). Ayrıca sanayisini hızla geliştiren ülkelere bakıldığında ticaret hacimlerinin önemli noktalarda olduğu görülmektedir. Sanayinin hızla yayılmasında kuşkusuz ticaretin önemi büyüktür. Hızla üretim yapan işletmelerin ürünlerinin tüccarlar tarafından başka yerlere götürülerek satılması yoluyla üretim artışları kaçınılmaz olmuştur.

Sanayileşme hareketi XIX. yüzyılda ikinci bir büyük atılım yaşamıştır. Bu atılıma neo- teknik devrim adı da verilmektedir. Yüksek fosfor içeren demir cevherinden çelik imal edilmesi, sınaî gelişmenin Almanya ve İsveç gibi büyük fosforik demir cevheri rezervlerine sahip ülkelerde hızlanmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler ile birlikte demir gibi önemli madenlere sahip ülkeler hızla gelişmeye başlamıştır. Dönemin diğer teknik buluşları; Elektrik, soğutma, organik kimyasal maddeler, içten patlamalı motorlar, transatlantik telgraf ve radyo gibi alanlara özgüdür (Ongun, 1989: 8-9). Hızla gelişen ve üretim yapan ülkeler söz konusu teknik buluşlarla birlikte sanayinin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.

Sanayileşme hareketi öncelikle tekstil, demir ve çelik sanayileri alanında başlamıştır. Bu sektörler geniş bir pazara sahiptir. Ortalama yeteneklere sahip bir işgücü ile makineler ve tezgâhlar başında pratikten elemanlar yetiştirme özelliği bulunmaktadır (Duran, 2002: 174). Tekstil, demir ve çelikte yaşanan bu gelişmeler bu sektörlere bağlı ara malların sanayileşmesinde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu sektörlerden sonra özellikle madencilik alanında büyük gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca işçilerin tamgün istihdam etme özelliğine sahip olması sanayileşmeyi dinamik bir sektör haline getirmiştir.

Sanayinin hızla ilerlemesi ve toplumda oluşturduğu etkiler sadece ekonomik boyutlu değildir. Sosyolojik boyutuyla sanayi, insanların sosyal ve kültürel gereksinmelerini karşılamak amacıyla hammaddeleri doğadan çıkartmak, onları işlemek ve mal haline getirebilmek için kurmuş oldukları ilişki biçimleri ve bu ilişkilere özgü anlamlar, değerler ve kurallara dayalı olarak oluşmuş ilişkiler sisteminin tümüdür (Erol, 2002: 2). Bu yönüyle sanayileşme birçok toplumsal

olguyu beraberinde etkilemektedir. Sanayileşme ile ekonomik anlamda büyüme yaşanırken, söz konusu gelişme ve büyüme, kentleşmeye de etki etmektedir. Özellikle kurulan sanayi bölgeleri, yakınında bulunan kentleri rant alanı haline dönüştürerek, ekonomik ve sosyal alanda büyüme sağlarlar. Kentleşmiş alanlar sanayi için fırsatlar sunarken diğer yandan da sanayi kentleşmenin etkenleri arasında gösterilebilir.

Sanayileşme ile kentler de gelişir. Kentleşme ve kentlerin gelişimi ülkeler için önemlidir. Çünkü günümüzün gelişmiş ülkeleri, kentleşme ve sanayileşme süreçlerinin karşılıklı etkileşimleri ile gelişebilmişlerdir. Bu nedenle kentleşme süreci gelişme, sanayileşme, toplumsal değişme, ekonomik büyüme ve benzeri süreçlerle birlikte ele alınabilecek nitelik kazanmıştır. Bu bağlamda, kentleşme süreci toplumsal, kültürel, teknolojik gelişmeler ile yakından ilişkili, çok yönlü ve karmaşık bir süreç niteliği taşımaktadır. Ancak bu süreç içinde tarımsal yapıdaki teknolojik değişim ve sanayideki gelişme ana etkenler olmaktadır. Bu anlamda da kentleşme, ekonomik büyüme sorunu ile özdeşleşmektedir (Ertürk ve Sam, 2009: 1). Bu sorun ise kenti ve kent ekonomisini doğrudan etkileyerek, kentsel alanların ekonomiyi ne denli etkilediğini açıkça gözler önüne sermektedir.

Sanayileşme ile ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınma arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Bu kavramlar birbirlerinin hem sonucu hem nedenidir. Ekonomik büyüme ve ekonomik gelişme kavramlarını incelemek yerinde olacaktır.

Ekonomik büyüme ve ekonomik gelişme sözcükleri, ekonomi kaynaklarında yaygın olarak kullanılan iki temel kavramdır. Ancak her iki kavramın de ekonomide meydana gelen değişmeleri dile getirmelerine karşın aralarında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Ekonomik büyüme yalnızca net hâsılanın artmasından kaynaklanır. Yani nicelik bakımından değişiklik yaşanır. Net hâsıla artışı ise kazanç ve getirinin çoğalmasıyla elde edilir. Üretim maddeleri, bireylerin ihtiyacını karşılayamıyorsa ve milli gelir adil bir şekilde dağıtılmamışsa, ekonomik büyüme belki olabilir, ancak ekonomik ilerleme yoktur. Bu bakımdan ekonomik büyüme, daha çok maliye ve para politikalarını içermektedir (Erol, 2002: 3). İki kavramın da bu kadar birbiriyle yakın anlamda olması, sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmasına neden olmaktadır. Ekonomik büyümenin yaşandığı ekonomilerde ekonomik gelişme kimi zaman

görülmeyebilir. Bu durum ülkede uygulanan ekonomik politikalar ile yakından ilgilidir.

İkinci Dünya Savaşının sanayileşmiş ülkelerde yarattığı yıkımın giderilmesi 1950'lerin ortalarında tamamlanmış, bunu izleyen yıllarda dünyada üretim ve dünya ticareti, tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir gelişme dönemine girmiştir. Bu hızlı ekonomik gelişme dönemi, 1970'li yıllarda gözlenmektedir. Savaş sonrasında imalat sanayinde gerçekleşen gelişmeler, bir dizi yeni ürünün üretime geçilmesi, yeni teknolojilerin ortaya çıkması, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve dünya ekonomisinin giderek daha da bütünleşmiş bir görünüm kazanmasının sonucudur (Ongun, 1989: 11). Küreselleşme olgusu ile birlikte ülkeler yatırımlarını, ucuz işgücünün olduğu, maliyetlerin en aza indiği yerlere yapmaktadır. Uluslararası alanda gelişen sanayi, bazı ülkeleri hızla gelişme sürecine yöneltmiştir. Gelişmekte olan ülkeler uygulanan yeni teknolojiler ile daha hızlı üretim yaparak, daha büyük kazançlar elde etmişlerdir.

2. 2. Türkiye'de Sanayileşme Süreci

Sanayi Avrupa'da hızla yayılmaya başlamış ve özellikle İngiltere'de çok etkili olmuştur. Avrupa'dan ülkemize yansıması ise zaman almış ve çeşitli sebeplerden dolayı gecikmiştir. Cumhuriyet'ten önce Osmanlı'nın içinde bulunduğu sosyal, siyasal, ekonomik durumun da etkisiyle, ülkemiz sanayileşmede geç kalmıştır. Avrupa'da sanayi alanında gelişmeler yaşanırken, ülkemizde aynı hızda yaşandığı söylenemez. Türkiye'de sanayileşme sürecine tarihsel bakış açısıyla göz atmak yerinde olacaktır.

İngiltere'de ortaya çıkan yeni üretim teknolojileri, Osmanlı'da pamuklu sanayisini etkilemiştir. El emeği ile üretim yapan Balkan ülkeleri, Anadolu ve Ortadoğu atölyeleri sürekli ihracat yapabilir durumdayken aniden üretim yapamaz duruma gelmişlerdir. Osmanlının üreticilikten, dış alım yapar duruma gelmesinde kapitülasyonlardan kaynaklanan vergi kolaylıklarının yanında, endüstri üretiminin maliyetleri düşüren yenilikleri de etkili olmuştur. Bu arada, Amerika kıtasında pamuk tarımı başlamış ve bu çabalar sonucunda " Sea Island Pamuğu" üretimi hızlanmıştır. XVIII. yüzyılda yeni kıtada yaşanan sanayi devriminde pamuk endüstrisinin büyük önemi olmuş ve bu tarihten itibaren Amerika da yaygınlaşabildi.

Aynı dönemde ilk çok bobinli iplik makinesi geliştirildi. 1793'de çırçır makinesi sayesinde o zamana kadar günde 450 gr. pamuk lifi elde edilirken, üretim işçi başına saatte 20 kilograma yükselmiştir (ISO, 2002: 15). İngiltere'de yaşanan bu gelişmeler tüm Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı'da da yankı buldu. Makineleşme ile birlikte daha fazla üretim yapmak için daha fazla emek harcamak gerekiyordu.

Avrupa'da 300 yıllık fikir birikimleri ile birlikte, tüm buluş ve icatlarını sanayiye yönlendirip okyanus aşırı kolonilerinden ucuz ham madde sağlama avantajlarını kullanırken, Osmanlı sınaî deney ve bilgi birikiminden uzak kalıyordu. Osmanlıda var olan sanayi yapısında gerileme eğilimi yaşanmış ve örgütlü, güçlü bir işçi sınıfı da oluşturulamamıştır (İSO, 2002: 18). Osmanlı'nın sanayileşmede geri kalmasında diğer bir neden ise siyasi ve toplumsal sıkıntılar içinde olması ve sanayi için gerekli araç, gereç ve makineye sahip olamamasıdır.

Osmanlı'da Mühendishane-i Hümayunlar ve sanayi okulları da kurularak bilim ve teknikte çağdaş ülkeler düzeyi hedeflenmiştir. Osmanlı'nın yaşadığı siyasal ve ekonomik sorunlar sonucu 1838'de İngiltere ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Osmanlı pazarları yabancı tüccarların denetimine geçmiştir. Osmanlı sanayicisi ve esnafın faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin ekonomik sistemi derinden etkilenmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda Osmanlı Devleti Osmanlı Devleti Avrupa'ya tahvil satmak suretiyle borçlanmıştır. Sonuç olarak, 1881'de Düyun-u Umumiye(Genel Borçlar) İdaresi kuruldu (Kocatürk, 2009: 15-18). Genel Borçlar İdaresi 1939 yılına kadar olan sürede Osmanlı dış borçlarını denetleyen, yönetiminde yabancı devletlerin temsilcilerinin yer aldığı bir kurumdur. Osmanlıya fayda sağladığı söylenemez.

Batı kısa geçmişi olmasına rağmen fabrikalaşma ve makineleşme konusunda hızla ilerlemiştir. Buna rağmen, Osmanlı Devleti farklı nedenlerden dolayı hızlı sanayileşmenin gerisinde kalmıştır. Sanayi alanındaki bu olumsuz durum, Osmanlı'nın ekonomik olarak çöküşündeki önemli nedenlerden biri sayılabilir. Sanayileşme süreci ise yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin öncelikli hedeflerinden biri olacaktır. Cumhuriyet kurulmadan önce Türk Ticaret Birliği'nin kurulması ve İzmir'de bir İktisat Kongresi yapılması konunun önemsendiğinin kanıtıdır.

1913 yılında Osmanlı Devleti, sanayileşmeyi teşvik etmek amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu düzenlemiştir. 1917 yılında yönetmeliği çıkarılan bu kanundan Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yararlanılamamıştır. Aynı kanun Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra 1927 yılında yeniden yürürlüğe girmiştir (Kocatürk, 2009: 22).

Türkiye'de sanayileşmeye hız kazandıran gelişme, 1923 yılında İzmir 'de düzenlenen "İzmir İktisat Kongresi"dir. Bu kongre öncesinde 1922 yılında Türk Ticaret Birliği'nin kurulması da sanayi yönünde atılan önemli bir adımdır. Yeni Türk Devleti kalkınmadaki hedefini belirlemiş ve yerli sanayiyi destekleyerek ekonomik kalkınma hedefine ulaşmak istemiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın hemen sonrasında, Türk tüccarlar Milli Türk Ticaret Birliği'ni kurdular. Bu dönemde Ankara Hükümeti Lozan'ın zorluklarını Türk ve dünya kamuoyuna duyurmak ve ekonominin genel sorunlarını tartışmak için bir iktisadi kongre hazırlıklarına başlamıştı. Milli Türk Ticaret Birliği'yle birlikte çitçi, tüccar, sanayici, işçi temsilcilerinden oluşan 1135 katılımcı, 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de kongre için toplandı. Kongrenin amacı, savaştan yorgun çıkmış olan ülkenin iktisat politikasının yönünü belirlemekti. İktisadi alanda yeni bir başlangıç olarak kabul edilen kongre, sanayii yurt içinde geliştirmeyi amaçlayan ve özel girişimcilere öncelik veren bir ekonomik sistemi amaçlamaktaydı (Özçelik ve Tuncer, 2007: 255).

İzmir İktisat Kongresi'nin ardından alınan kararlar kısaca şöyle sıralanabilir:

1. Ticaret ve sanayi odalarının bünyelerinde ticaret okulları ve sanayi tesisleri açılması ve korunması,

2. Ticaret ve sanayi odalarının yöneticilerinin her yıl bir kongre düzenleyerek işbirliği yapmaları,

3. Ticaret ve sanayi odalarının önemli merkezlerde geçici ve daimi sergiler düzenleyerek ürün tanıtımı yapmaları,

4. İktisat Bakanlığı'yla işbirliği içinde odaların ticari ve sanayi yayınlar yapıp, çeviriler yayınlamalarıdır (İSO, 2002: 35). Bütün bu kararlar açıkça göstermektedir ki; Yeni Türk Devleti sanayisi ile güçlenme ve kalkınmayı hedeflemiştir. İzmir'de düzenlenen kongrenin Cumhuriyet'in ilanından önce olması, kalkınma ve sanayileşme konusunda kararlı bir duruş olduğunu göstermektedir.

Kongrede vurgulanan noktalar şöyle sıralanabilir; Yerli üretimi geliştirmek, lüks ithalattan kaçınmak, gelişmeye katkısı olmak koşuluyla yabancı sermayeye izin vermek, vergi usülleri ve kanununda düzenlemeler yapmak, gümrük tarifelerinde değişiklik yapmak, sanayicilerin ihtiyacını karşılamak için Sanayi Bankası kurmak (Özçelik ve Tuncer, 2007: 256).

İzmir İktisat Kongresi'nin ardından ekonomik kalkınma ve büyüme çalışmaları hızla devam etmiştir. 1925 yılında İstanbul Ticaret Borsası da resmen göreve başlamıştır. Aynı yıl ticaret ve sanayi kanunları yayınlanmıştır. Ticaret ve sanayi odalarının üye sayısı bu dönemde on binin üzerine çıkmıştır. Aralarında birçok yabancı firmada bulunuyordu. Oda içerisinde, sanayiye ait ayrı bir şubenin kurulması da bu yıl içinde olmuştur. Sanayi şubesi faaliyete geçtikten sonra sanayi işletmelerini büyük, orta ve küçük sanayi olmak üzere üç gruba ayıracak kriterleri belirlemiştir (İSO, 2002: 42). Tüm bu çalışmalar sanayide önemli gelişmelere neden olmuştur. Alınan kararlar ile birlikte işletmeler bölümlere ayrılmıştır. Ayrılan bu işletmeler farklı mevzuatlar uygulanmaya çalışılmıştır.

Düzenlenen kongreler, sorunları netleştirdi ve iş dünyasına dair iletişimin ilk örneği olarak bir dergi yayına başladı. İzmir İktisat Kongresi, özel sektöre önem verme ve sanayiyi teşvik etme kararları almıştır (İSO, 2002: 42). Sanayileşmede özel sektör yalnız bırakılmamıştır ve sanayinin gelişmesine yardımcı olacak her türlü kolaylıklar sağlanmıştır. Ancak ülke ekonomisi dünyada süren savaşlar ve kurtuluş savaşı sonrasında ağır darbeler almıştır.

1914 yılından itibaren Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen 30 yıl, dünya ekonomisi açısından şiddetli gerilim ve sarsıntılarla dolu bir dönemdir. Savaş'ın 1918'de sona ermesinden sonra küçük çapta bir ekonomik bunalım yaşanmış, bu durumu, 1929'da başlayıp yaklaşık 1936'ya kadar süren "Büyük Dünya Ekonomik Buhranı" izlemiştir. Aynı dönemde Sovyetler Birliği dışında kalan Avrupa ülkelerinde sınaî üretim % 30 gerilemiş, ABD'de ulusal gelir 1929- 1932 döneminde yaklaşık % 50 oranında bir düşme kaydetmiştir (Ongun, 1989: 9). İşte bu gelişmeler döneme damga vurmuş ve ekonomik buhran kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle söz konusu savaşların ekonomiye etkisi büyük ekonomik buhranlar ile sonuçlanmıştır.

1929 yılında yaşanan ekonomik buhran, yaklaşık 7 yıl dünya ekonomik sistemini etkilemiş, ithalat ve ihracat gibi konularda yeni kavramlar ortaya çıkmasına

sebep olmuştur. Kriz sonrasında ekonomik durgunluğa son verecek çareler aranmıştır. Özellikle ithal ikamesi kavramının temelleri atılmıştır. Ülke içinde talep yaratma amacı güden bu kavramda yerli kalkınma hedeflenir. Ülkemizde de uygulanan ithal ikameci ekonomi dünya ekonomilerinde de uygulama alanı bulmuştur.

1929 krizi sonrası dönemde geçerli olan ithal ikamesi, kapsamlı, bilinçli bir kalkınma stratejisinin bir parçası olmaktan çok, acil sorunlara çözüm arama çabasıdır. II. Dünya savaşı sonrasında, kapitalist dünya ekonomisinin krizi atlatıp, yeniden genişleme dönemine girmesiyle, yeni dönemin ihtiyaçlarına uygun bir tamamlayıcılık fikri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, 1930'lu yıllarda krizin uyardığı ithal ikamesi ile genişleme döneminde ortaya çıkan ithal ikamesini farklı ele almak gerekir (Özbey, 1999: 26). Yaşanan büyük krizden sonra ortaya çıkan startejik planlar daha çok krizin etkilerini hafifletmeye diğer bir deyişle yaraları sarmaya yönelik olup, geleceğe dönük kapsamlı bir plan şeklinde oluşmamıştır. Daha sonra ortaya çıkan ekonomik politikalar yayılmaya yönelik politikalar olarak değerlendirilebilir.

Ülkemizde planlı dönemlerde ithalatı ikame edilen malların sermaye yoğunluğu çok daha yüksek olmuş ve bu aşama daha kalifiye emeğe ihtiyaç göstermiştir. Bunun yanı sıra üretim yapan işletmeler, kapasitelerinin çok altında üretim gerçekleştirmişlerdir. İthal ikameci politikaya uygun olarak sanayi, aşırı değerlenmiş döviz kuru uygulaması ile de rekabete karşı korunmuştur. Bu korumalar uzun yıllar boyunca yüksek gümrük tarifeleri, ithal kotaları, faiz politikası ve gerçek değerinin altında belirlenmiş döviz kurlarıyla sağlanmıştır (Özbey, 1999: 28).

Ülkemizde sanayinin gelişmesi için planlar hazırlanmıştır. Ancak bu planlar her zaman tam hedeflendiği şekilde uygulanamamıştır. Planları uygulayabilmek için bazı önlemler alınmasına rağmen, uygulamada aynı gelişmeler yaşanmamıştır. Cumhuriyet dönemi ile başlayan sanayileşme akımı yıllar geçtikçe hızlanarak devam etmiştir. Ülkemizde sanayi kuruluşlarının dağılışında özellikle hammadde ve ulaşım olanakları önemli rol oynamıştır.

Fabrika veya işletme kurulurken, işletmeleri hammaddenin olduğu yere götürmek daha avantajlı olmaktadır. Beykoz'da hayvancılık gelişmiş olduğundan deri ve kundura fabrikası için Beykoz seçilmiştir. Yatırımlar genel olarak

Anadolu'ya yapılmıştır, ancak demir-çelik için Karabük seçilmiştir. Karabük ilinde demir-çelik fabrikası kurulması istisnai bir durumdur. Çünkü Karabük yer seçimi olarak çok isabetli gibi görünmüyordu. Fakat savaştan yeni çıkmış ve savaş korkularını üzerinden atamayan bir ülke kendisine göre stratejik sanayi tesislerini mümkün olduğu kadar kıyılara yapmak istememiştir. Onun için ulaşım maliyetlerini yükseltme pahasına fabrika Karabük'te kurulmuştur (İSO, 2002: 64- 65). Söz konusu yatırımların hammaddelere yakın yerler kurulması ekonomik maliyetleri düşürmüştür. Ülkemizde yukarıda bahsi geçen konulara ait örnekler çoğunluktadır.

Ülkemizde, özellikle 1950 ve 1980 yılları arası döneme damgasını vuran, korumacı ve ithal ikamesine dayalı içe dönük sanayileşme politikaları yerini, ekonominin dünya ile bütünleşmesini amaçlayan, dışa dönük politikalara bırakmıştır. Dış ticarette miktar kısıtlamaları kaldırılarak ve gümrük vergileri çok büyük ölçüde düşürülerek dış ticaret liberasyonu yolunda önemli adımlar atılmıştır (Şenses ve Taymaz, 2003: 2). 1980'li yılların ilk başlarında dünyada ve ülkemizde olan ekonomik değişimler sonucu ekonomik politikalarımızda değişimler yaşanmıştır. Ülkemizde yaşanan siyasal ve ekonomik sorunlar, kalkınma politikalarımıza yön vermiştir.

Dünyada çoktan terk edilen, kamu eliyle kalkınma politikalarının ülkemizde sorgulanmaya başlandığı yıllarda ekonomide önemli değişimler yaşanmıştır. Bu dönem kamu yatırımlarının azaldığı, ekonominin yeniden yapılanma sürecine girdiği bir dönem olmuştur. Kapalı ekonomiden, açık ekonomiye geçiş yılları olan 1980'li yıllarda, ekonomi kabuk değiştirmiş ve ülke, küresel ekonomiye eklemlenme çabası içerisine girmiştir. Bu çerçevede doğrudan kamu yatırımları ile değil de, yatırım teşvik tedbirleri ile bölgeler arasındaki kalkınmışlık farkı azaltılmaya çalışılmış ancak başarı yakalanamamıştır (MV, 2004: 146-147). Kamusal yatırımların azaldığı ve dışa dönük sanayileşme, yabancı yatırımların da etkisiyle ithal ikameci politikalar etkisini kaybetmiştir.

Ülkemizde 1927 ve 1964 yılları arasında sanayinin mevcut durumunu belirtmek adına yapılan, sanayi sayımı verilerinde sürekli bir yükseliş olduğu gözlenmiştir. 1927 yılında yapılan sanayi sayımı sonuçları, o tarihte en küçük esnaf işliklerini (atölyelerini) de içine almak üzere Türkiye'de 65.245 sanayi işletmesi bulunduğunu ve bu kesimde 256.855 kişinin çalıştığını göstermiştir. Oysa 1950

yılında, sanayi işletmeleri sayısının 98. 828'e, bu işletmelerde çalışanlar sayısının ise 353.994'e yükseldiği ve bunların da ancak % 2. 2'sinin büyük sanayi kuruluşu niteliğinde olduğu görülmektedir. 1959 yılında yapılan "Sanayi Envanteri" adlı sayıma göre, sanayi işletmelerinin sayısı 110 bini geçmiş, çalışanların sayısı ise 705. 893 olmuştur. 1964 Sanayi ve İşyerleri Sayımı, işyerleri sayısının 160.771'e, çalışanlar sayısının ise 649.472'ye yükseldiğini göstermiştir. Büyük işletmelerin oranı % 18.74'tür (Keleş, 2004: 71). Bu verilerden de anlaşılacağı üzere sanayi işletmelerinde ve sanayide çalışan sayısı yıllar geçtikçe armış ancak yaklaşık 40 yılda büyük işletmelerin kurulmasında % 16-17 gibi bir rakam yakalanmıştır.

2. 2. 1. Kalkınma Planlarında Sanayileşme

Sanayileşme konusunda kararlı olan ancak siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istenilen adımları atamayan ülkemiz, 1960'lı yıllarda sanayileşmenin planlı yapılması gerektiği vurgulanarak, beş yıl süreli kalkınma planları hazırlamaya yönelmiştir. 2011 itibariyle 9 kalkınma planı hazırlanmış olup son hazırlanan IX. Kalkınma Planı 2007–2013 yıllarını yani diğerlerinden farklı olarak 7 yıllık süreyi kapsamaktadır.

1950 ve 1960 yılları arasında tarımda yaşanan gelişmelerin, üretim artışının sanayiye olumlu etki edeceği beklenmiş ama bu gerçekleşmemiştir. Ayrıca, ekonomide bir etkin ve uygulanabilir bir planın yokluğundan dolayı sanayileşme uzun vadeli olmayan politikalarla yönlendirilmeye çalışılmaktaydı. Ancak, bütün planlarda ortak olan özellikler, enflasyonun yıkıcı etkisine paralel olarak maliyetlerin artması ve buna ek olarak siyasi nedenler yüzünden ortaya çıkan hedef sapmalarıdır. Bu sebeplerle planlarda sürekli hedeflerin gerisinde kalınmıştır (Özer, 2002: 13).

Kalkınma Planlarının ortak amacı sanayinin gelişmesi, ekonomik kalkınma ve gelişmedir. Kalkınma planları oluşturulurken o dönemde var olan siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlar söz konusu planların uygulanmasını zorlaştırmıştır. Planlar genellikle bir önceki planda hedeflenen uygulamaları tamamlama amacı gütmüş ve istikrar yakalamaya çalışmıştır.

2. 2. 1. 1. I.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967)

Kalkınmanın istenilen seviyeye ulaşabilmesi, geniş ölçüde sanayide meydana gelecek gelişmelere bağlıdır. Tarım alanında, daha önce açıklanan sebeplerle, ortalama yıllık artış hızının ancak yüzde 4,2'ye yükselebileceği hedeflenmiştir. Sanayide ise yıllık ortalama artış hızı yüzde 12,9 olacaktır (I.BYKP, 1963). İlk beş yıllık kalkınma planı olarak öne çıkan bu planda sanayinin gelişimi vurgulanmıştır.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kentlerin büyümesi hedeflenmiş ve bu büyümenin, sunacağı iş olanaklarıyla orantılı olması gerektiği belirtilmiştir. Bölgelerarası dengesizliğe dikkat çekilmiş ve giderilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, kentleşme sürecinde bölgeler arası denge ilkesine uygun hareket edilmesi istemiştir (Özer, 2002: 8). Dönemin sorunlarına da değinen planda kentleşme ve bölgesel kalkınma konuları üzerinde durulmuştur.

Planda yer alan "Her malı memleket içinde imal etmek gaye değildir" sözü, sanayinin içe kapanık, uluslararası piyasadan soyut bir hal almasını önlemek amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

2. 2. 1. 2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968- 1972)

1963- 1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan önceki beş yıl içinde Türkiye GSMH'nın yaklaşık %15'ini yatırımlara ayırmış, bunun %2'sini dış kaynaklardan sağlayabilmiştir. Birinci BYKP döneminde ise GSMH'nın %16'sı yatırımlara ayrıldı ve bunun %1,8'i dış kaynaklardan sağlandı. Beklenen sanayi hedeflerine ulaşılamadı. Gerçekleşen değerler hedeflerin altında kaldı ama ümitler devam ediyordu. Birinci BYKP hedeflerinin tutmamasının sebeplerinin başında istihdam sorununun çözülememesi geliyordu (İSO, 2002: 122). Sunmuş olduğu bazı teşvikler nedeniyle ilk plandan kolayca ayrılabilir. Sanayinin gelişmesi için bazı kolaylıklar yer almaktadır.

Sanayi sektöründe gelişmeyi büyük ölçüde sınırlayan organizasyon güçlükleri mevcuttur. Özellikle imalât sanayinde çok sayıda müteşebbis ayrı ayrı küçük işletmeler halinde faaliyette bulunmaktadır. Bu nedenle genellikle asgari iktisadi kapasitelerde üretim yapılamamakta ve sanayileşmiş ülkelerde hızla gelişen üretim teknolojilerinden ve işletme tekniklerinden yararlanılamamaktadır. Ayrıca, sanayi adına araştırma yapabilecek birimler henüz oluşturulmamıştı. (II. BYKP, 1968: 43).

Endüstri işletmelerinin gelişmelerini sağlamak için gelişme potansiyeli bulunan kentlerin yakın çevresinde, alt yapısı hazırlanmış endüstri bölgeleri kurulacaktır. Eskişehir, Konya ve Gaziantep Organize Sanayi Bölgeleri, II. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde başlamış yatırımlardır (Çinier, 1991: 15-16). Daha öncede bahsedildiği gibi bu planın üzerinde yoğunlaştığı konu, sanayi bölgeleri oluşturmak ve OSB'ni teşvik etmektir.

2. 2. 1. 3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973- 1977)

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda imalât sanayinin gelişmesinde benimsenen ilke, içe değil dışa dönük bir sanayileşmeyi gerçekleştirmektedir. Uluslararası koşullara uygun rekabet gücüne sahip bir sanayileşmeyi gerçekleştirmek esası ana hedeftir. Bu nedenle kurulu ya da kurulacak sanayilerin zaman içinde, Avrupa Ekonomik Topluluğu şartlarına uyumunu kolaylaştıracak tedbirler bu plan döneminde alınacaktır (III. BYKP, 1973: 287). Planda sanayinin gelişmesi için, özellikle imalat sanayi üzerinde durulmuş ve Avrupa'daki mevcut uygulamalar da dikkate alınmıştır. Planda hızlı kentleşmenin yaratacağı sorunlar üzerinde durulmuş ve yeni politikaların uygulanması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu planın en önemli noktası belli bölgelere yönelik hazırlanan kalkınma planları uygulamalarına son verileceğidir. Geri kalmış bölgelerdeki sorunların yerel yönetimlerce çözüleceği düşünülmüştür. Ancak, bu planda büyük kentlerdeki nüfus yığılmaları önlenmek istenmiş ve bu planda da kentleşme iş olanaklarıyla sınırlanmak istenmiştir (Özer, 2002: 9).

2. 2. 1. 4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979- 1983)

Özellikle gıda ve tekstil sektörlerinin gelişimi için küçük işletmelerin bir arada olacağı sanayi bölgeleri ve gıda kompleksi gibi konular hedefler arasındadır.

Bu dönemde kamu kesimi için öngörülen yatırımlarla öncelikle mevcut işletmelerin yenilenmesi, yeniden düzenlenmesi ve küçük işletmelerin ekonomik büyüklüğe ulaştırılması sağlanacaktır. Kamu kesiminde el dokuma halıcılığı ve hazır giyim dalları dışında yeni tesislere girişilmemesi sağlanacak, öncelikle III. Plan döneminde programlanan yatırımların tamamlanmasına çalışılacaktır (IV. BYKP, 1979: 510).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında organize sanayi bölgeleri konusunda, ” Bu bölgeler bölgesel gelişme amaçlarına hizmet edecek sanayi kompleksi türündeki ağır sanayi tesisleri ve yan sanayilerden kapsamlı sanayi yerleşmeleri ile bütünleştirilecektir” denilmekle yetinilmiştir (Çinier, 1991: 15-16).

2. 2. 1. 5. V. Beş yıllık Kalkınma Planı (1985- 1989)

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, sanayinin ülke yüzeyinde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Gelişmekte olan bölgelerde kurulacak sanayi tesislerinin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Organize Sanayi Bölgelerinin sanayi potansiyeli ve ulaşım olanakları olan yerlerde kurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, plan küçük sanayi sitelerini de teşvik etmektedir (Özer, 2002: 10).

Nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve gelir artışına bağlı olarak, kapalı aile ekonomisi içinde ev üretimi ile karşılanan talep, pazara yönelmiştir. Bu yönelişin sonucunda gıda sanayi ürünleri talebinin, sağlığa uygun, yeterli ve dengeli beslenmeye imkân veren bir üretimle sağlanması ve dış pazarda rekabet edebilmesi ana politika olacaktır (V.BYKP, 1984: 67). Plandaki asıl hedef sanayinin iyileştirilmesi ve kapasitesinin artırılmasıdır. Böylelikle dış taleplere de cevap verilebilecektir.

2. 2. 1. 6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990- 1994)

VI. BYKP ile V. BYKP arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Sanayinin bölgeler arasında daha dengeli olarak dağıtılması için Organize Sanayi Bölgeleri’nin kurulması öngörülmüştür. Örgütlenmiş sanayi bölgeleri, kentler içinde sanayi kuruluşlarının düzenli yerleşmesini ve bu yoldan sanayileşmenin desteklenmesini amaçlar (Özer, 2002: 10).

Plan döneminde sanayileşme kalkınmanın temel unsurlarından biri olacaktır. İmalat sanayinde dışa dönük ve rekabet edebilecek bir sanayi geliştirmek, ihracatın sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanması esas alınacaktır. Faal durumdaki tesislerde gerekli yapısal dönüşümün gerçekleştirilmek, verimliliği artırmak ve yeni yatırımların yapılmasını özendirmek hedeflenmektedir (VI. BYKP, 1989: 85). Sanayi ile kalkınma hedefi bu planda da yer almakta ve yeni yatırımlar teşvik

edilmektedir. Uygulanacak politikaların sanayinin gelişmesine engel olacak türde olmamasına dikkat edilecektir.

2. 2. 1. 7. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996- 2000)

1994 yılı başlarına kadar gözlenen talep ve üretim artışları "5 Nisan Ekonomik Önlemler Uygulama Planı" ile daralmıştır. Geçmişte yüksek talep artışlarının yaşandığı dayanıklı tüketim malları ve karayolu taşıtları sanayileri, 1994 yılında talep daralmasından en çok etkilenen sektörler olmuştur. İç talepteki gelişmeler ve daralma, ihracata önem vermeyen bazı sanayilerin üretimini olumsuz yönde etkilerken, sektörel ihracatlarında önemli artışlar kaydedilen dokuma-giyim, kağıt, cam ve demir-çelik sanayileri üretimlerini önemli ölçüde etkilememiştir (VII. BYKP, 1995: 64-65). 1994 yılında oluşan iktisadi kriz ve beraberindeki kamu açıkları, 1996 yılında hazırlanan bu planda öncelikle tedbirler almayı gerektirmiştir. Sanayi teşvikleri ve yatırımlar daha özenli yapılmaya başlanmıştır. Sanayi ve sanayileşme konusunda teşviklere önem verileceği vurgulanmaktadır. Sanayide teknoloji kullanımının önemi üzerinde durulmaktadır.

Bu planda, 1 milyondan fazla nüfuslu kentlere olan göçü yavaşlatma eğilimi bulunmaktadır. Sanayileşme, kamu yatırımları ve özendirme politikalarıyla bu göçün engellenebileceği düşünülmüştür. Kalkınmanın kır ve kent ile birlikte olabileceği vurgulanmıştır. Kentler arası uzmanlaşmaya bu planda da önem verilmektedir. Ayrıca, kentlere göç eden kişilerin kente uyum süreçlerine de değinilmekte ve söz konusu uyum sorunlarının kalkınmayı olumsuz etkilediği söylenmiştir (Özer, 2002: 11).

Sanayin rekabet gücünü artırabilmek için ileri teknoloji sanayileri öncelikli olmak üzere araştırma-geliştirme, mühendislik ve müşavirlik hizmetleri ile tasarım çalışmaları desteklenecek, AR-GE faaliyetleri yürütülürken üniversite ve sanayi işbirliği ile geliştirilmesine önem verilecektir (VII. BYKP, 1995: 68). Araştırma ve geliştirmeye verilen önemde üniversitelerin rolü unutulmamıştır. Sanayinin gelişimi için gerekli desteğin üniversite-sanayi işbirliğinden alınması hedeflenmektedir.

2. 2. 1. 8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001- 2005)

Türk sanayisinin uluslararası alanda rekabet edebilmesi için, teknoloji üreten, AR-GE'ye önem veren, üretimde çevre normlarına uyan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözeten, daha çağdaş üretim ve işletmecilik yöntemi uygulayan, nitelikli işgücü kullanan, özgün tasarım yapan, marka yaratabilen ve bilgi ve teknolojiyi yoğun olarak kullanan esnek bir yapıya kavuşturulmak temel amaçtır (VIII. BYKP, 2000: 26). Bu politikalar hazırlanırken Maastricht ve Kopenhag Kriterleri göz önünde bulundurulmuş ve Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda adımlar atılmıştır.

KOBİ'lerde, teknoloji düzeyini yükselterek ve ürün kalitesini arttırarak, verimliliği yükseltmek, bilgiye erişimi kolaylaştırmak, rehberlik ve danışmanlık gibi hizmetleri sağlamak, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkânlarını arttırmak hedeflenmektedir. KOBİ'lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların etkin kullanımına öncülük etmeleri sağlanacaktır (VIII. BYKP, 2000: 125). KOBİ'lerin desteklenmesi konusunda araştırma, geliştirme çalışmalarında işletmelere her türlü kolaylıklar sağlamak öncelikli hedef haline gelmiştir.

Söz konusu planda, ülkemizdeki kentleşme süreci konusunda tespitler bulunmaktadır. 2005 yılı sonuna kadar toplam nüfusun %78'inin kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Hızlı kentleşme sonucunda sosyal değişmenin devam edeceği tahmin edilerek, bunun kültürel yozlaşma ve değer yargılarında bir aşınmaya yol açmaması için önlemler alınarak kent ve kentlilik kültürü oluşturmak hedeflenmektedir. Bu arada, sanayileşmenin kentleşmeye olumlu katkılarının olması için kentlerde sanayi bölgeleri oluşturulacak, Organize Sanayi bölgelerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılacaktır (Özer, 2002: 13).

2. 2. 1. 9. IX. Kalkınma Planı (2007- 2013)

Özel İhtisas Komisyonu, Türk imalat sanayinin 2013 vizyonunu şu şekilde belirlemiştir; 2015 yılında, öncelikle rekabet gücü, ileri teknoloji ile donatılmış ve katma değeri yüksek, yenilikçi, AB'ne uyum çerçevesine sosyal beklentileri ve tam istihdam hedefini karşılamaya yönelik oluşturulan bir sanayi yapısına sahip olmak (DPT, 2006: 72). Devlet Planlama Teşkilatına bağlı olarak görev yapan Özel İhtisas

Komisyonu Raporu'na göre en büyük hedef küresel piyasada rekabet edebilecek güçlü bir sanayi oluşturmaktır.

Rekabet gücü yüksek bir sanayi için bazı etkenler gerekmektedir. Bunlar genel olarak dış ve iç etkenler olmak üzere ikiye ayrılır. Burada dış etkenlerden kastedilen ülke dışı değil, işletmenin eski alanının dışındaki faktörlerdir. Dış etkenlere örnek olarak, makroekonomik ve politik istikrar, yüksek girdi maliyetleri ya da dış ülkelerle rekabet gösterilebilir. Diğer dış etken ise haksız rekabettir. Haksız rekabet, yurt içinde bulunan kayıt dışı firmalar veya diğer ülkelere göre işgücü maliyetlerini arttıran SSK primleri gibi nedenlerden kaynaklanabileceği gibi ithalat dampingleri ve yabancı Eximbanklar'ın kendi ülkelerindeki firmalara verdikleri desteklere benzer şekilde yurtdışı kaynaklı da olabilir (DPT, 2006: 72).

2007 yılından 2013 yılına kadar olan 7 yıllık süreyi kapsayan bu kalkınma planında, daha çok yenilikçi ve verimliliği artırmaya yönelik ilkeler yer almaktadır. AR-GE'ye önemin daha çok verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Planda sanayinin sürdürebilirliğinin devam etmesi ve Türkiye'nin ekonomik kalkınmışlığındaki önemi vurgulanmıştır. Rekabetçi bir sanayi, katma değeri yüksek bir sanayi oluşması için gerekli koşuldur ama tek başına yetmemektedir. Katma değeri yüksek bir sanayi oluşması için başka koşullara da ihtiyaç vardır (DPT, 2006: 73).

Sanayide rekabet gücünü artırmak, yatırım olanaklarını iyileştirmek amacıyla imalat sanayi maliyetleri üzerinde olumsuz baskı oluşturan enerji girdi fiyatlarının tespitinde sanayi aboneleri için düzenlemeler yapılacaktır (IX. KP, 2006: 65).

2. 3. Kent Ekonomisi

Kent ekonomisi denilince kente ait üretim, dağıtım gibi işlevlerin tümü söylenebilir. Kentlerde ağırlıklı olan ekonomik etkinlikler temel alınır. Kırsaldaki etkinlik çoğunlukla tarımsal üretimdir. Kentlerde ise sanayi ön plandadır. Ayrıca kentsel işlevlerin gelişmesiyle birlikte, ticaret ve hizmete ilişkin etkinlikler de gelişir. Ekonomik nitelik ölçütüne göre kent, az sayıda kimsenin tarımsal etkinliklerde yer aldığı, yerleşme birimi olarak tanımlanabilir. Ancak kentin oluşumunda ekonomik niteliklerin yanında sosyolojik etkenlerde önemlidir (Ertürk ve Sam, 2009: 43-44).

Nüfusun ve ekonomik etkinliklerin bir bölgede toplanmasıyla ve yoğunlaşmasıyla oluşan toplumsal ve ekonomik etkilere toplanma ekonomileri adı verilir. Söz konusu toplanma şekli gerek işletmelerin üretimine gerekse işletme ölçeklerinde etkilidir. Bahsedilen anlamda toplanan ekonomileri genel olarak üç bölüme ayırabiliriz. Birincisi içsel ekonomiler, ikincisi dışsal ekonomiler, üçüncüsü ise kentleşme ekonomileridir (Ertürk ve Sam, 2009: 56).

1. İçsel Ekonomiler; Üretim birimlerinin üretim ölçeklerinde oluşan etkilerdir. İşletmeler uzun dönemde değişen piyasa şartlarına bağlı olarak, üretim tesisleri ve ölçeklerinde farklılıklar gösterebilir. Bu farklılıklar bazı değişimlere sebep olabilir. Bu duruma ölçeğe göre getiri adı verilmektedir. Bir işletmede ölçeğe göre getiri durumu, o işletmenin maliyet koşullarını göstermektedir. İşletmelerde ölçeğe göre getiri durumunun oluşmasında içsel ekonomiler önemli yer tutar. İçsel ekonomiler olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılır. Olumlu içsel ekonomiler üretim maliyetlerini azaltırken, olumsuz içsel ekonomiler üretim maliyetlerini artırmaktadır (Ertürk ve Sam, 2009: 59- 60). İşletmenin kendi bünyesinde oluşarak, işletmeye olumlu ve olumsuz etkiler yaratabilmektedir. İşletmeye maliyet anlamında önemli farklılıklar sunabilmektedir.

2. Dışsal Ekonomiler; İşletmelerin birbirleriyle olan ilişkilerinden doğar. İçsel ekonomiler gibi olumlu ve olumsuz dışsal ekonomiler olarak değerlendirilebilir. Ulaşım, iletişim, enerji ve alt yapı hizmetlerinin eksikliği olumsuz dışsal ekonomilerin oluşmasına neden olmaktadır. Olumlu dışsal ekonomiler, diğer işletmelerin etkinliklerinden ve kamusal etkilerden sağlanmaktadır. Bir başka açıdan bakarsak, dışsal ekonomiler endüstrinin yapısı ve piyasa şartlarıyla doğrudan ilgilidir (Ertürk ve Sam, 2009: 59- 60). İşletme dışı faktörlerin etkisiyle oluşan ekonomiler olma özelliğini taşımaktadır. İşletmelerin birlikte hareket etmelerinden doğacak olan etkiler de doğrudan dışsal ekonomiyi etkilemektedir.

Kentleşme ekonomileri, nüfus ve ekonomik etkinliklerin bir araya toplanması ve bu olgunun işletmelere olan fayda ve zararlarını içermektedir. İşletmelere en güçlü toplanma avantajları sağlayan ekonomidir. İşletmelere önemli derecede yarar sağlayan bu ekonomiler, piyasa büyüklüğü, ulaşım, hizmetlerden kolaylıkla yararlanma, enerji maliyetlerindeki azalma ve diğer sosyal ve kültürel etkinlikler gibi faydalardan oluşmaktadır (Ertürk ve Sam, 2009: 60).

Kent ekonomileri ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılıdır. Gelişmiş ülkelerin anakentleri ve kentleri yapısal özellikler bakımından birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Az gelişmiş ülke ekonomisinin yapısal özellikleri arasında birbirinden kopuk kesimlerden oluşması ve parçalanmış görünümde olmasıdır. Bu kesimler daha çok geleneksel kesimlerdir ve kapalı ekonomi özelliğini taşırlar. Söz konusu ekonomilerin en büyük özelliği sosyal bir bütünlük bulunmadığı gibi ekonomik bütünlüğün de bulunmamasıdır (Kılınçaslan, 1981: 60).

Kentleşmiş alanlar topluma birçok alanda etki etmektedir. Tüketiciler açısından ise daha yüksek gelir elde etme ve farklı iş ve ürün alternatiflerine ulaşabilme şansı vermektedir. Yaygın bir alan üzerindeki çoğu yığınlaşmalar birkaç büyük kentsel alanda konuşlanmaktadır. Her bir kentsel alan birçok farklı amaca hizmet edebilir. Örneğin otomotiv sanayinde Bursa, tekstilde Denizli, K.Maraş, G.Antep, mobilya sanayinde Kayseri gibi şehirler son zamanlarda öne çıkmaktadır (Ceritli, 2003: 66). Bu yönüyle sanayileşme ve kentleşme birbirlerini doğrudan etkilerler. Dolayısıyla kentlerin ekonomik gelişmişliği ve sanayileşmesi arasındaki ilişki açıkça ortaya çıkar. Hızla sanayileşen kentler hızla kentleşme yolundadır. Ancak bu durum her kent için aynı olumlu sonuçları doğurmaz, hızlı kentleşmenin kente olumsuz etkileri olacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle çevre konusunda, doğaya verilecek zararlar, çarpık kentleşme, gecekondulaşma, tarım arazilerinin bilinçsiz kullanımı gibi etkileri olabilir.

Ekonomik faaliyetler açısından kentlerin önemine bakacak olursak; Ekonomik faaliyetler ve işletmeler, üretim faktörlerinin fazla sayıda olduğu piyasa ve üretim girdilerinin yakın olduğu yerleşmeleri tercih edeceklerdir. Aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin nerede yerleşeceğini belirleyen etken ise üretim girdilerine olan yakınlıklarıdır. Dolayısıyla, üretim faktörlerindeki bu farklılıklar üretimin mekânsal yapısında etkili olmuştur (Marın, 2004: 28).

Kenti ekonomik nitelik ölçütüne göre tanımlarken; Kırsalın ve kentin sahip olduğu ekonomik etkinliklere dikkat çekmek gerekir. Kırsalda etken ekonomik etkinlik tarımsal üretimdir. Kentlerde ise tarımsal üretim yerini sanayi üretimine bırakır. Sanayi üretimi ile birlikte tarımsal nitelik olmayan ticaret ve hizmet sektörleri oluşmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki; Kenti yalnızca ekonomik niteliklerine göre tanımlamak veya ayırmak yeterli sayılmaz. Ekonomik niteliklerle birlikte sosyolojik özellikler de yer almaktadır (Ertürk ve Sam, 2009: 43-44).

Kenti çekici kılan ekonomik üstünlükler şöyle sıralanabilir:

* Uzmanlaşma (İçsel Biriktirim) : Üretim maliyetlerinde azalırken gelirde artış yaşanmaktadır.

* Dışsal Biriktirimler (Tasarruf) : İşletmelerin birbirlerini tamamlamasıyla oluşan yararlardır. Kentin büyüklüğü önemli rol oynamaktadır.

* Kentleşme Biriktirimleri: Birbirlerinden farklı ekonomik etkinlikleri gerçekleştiren birimlerin belirli bir yerde birlikte olmalarından sağladıkları yararlardır. Alt yapı, araştırma ve geliştirme faaliyetleri, çeşitli yardımcı hizmetler ve eğitim bazı faydaları arasında gösterilebilir.

* Üretim Faktörlerini Kolayca Bulabilme: Kentler işletme için gerekli tüm üretim kolayca bulabilme olanağı sunmaktadır. Özellikle nitelikli insan gücü gibi faktörler kentin önemini artırmaktadır.

* Sosyal Olanaklar: Kentte mal ve hizmetlere erişim kırsaldan daha kolay ve zahmetsiz sayılabilir (Ertürk ve Sam, 2009: 20-21).

Yukarıda saydığımız ekonomik üstünlükler ve faktörler, kentin ekonomik ve sosyal anlamda bir merkez haline gelmesinde önemli yer tutar. Kent bir yandan çekicilik kazanırken, diğer yandan kentte ve çevresinde ekonomik ve sosyal gelişmeler yaşanmaktadır.

Kentin işletmelere sunduğu yararların başında, kuruluş yeri seçiminde rol oynayan faktörlerin söz konusu işletmeye sağladığı olumlu katkılar gelmektedir (Bilgili ve Demirdöğen, 2004 :307).

Kuruluş yeri seçilirken, işletmeler birtakım faktörleri değerlendirme ihtiyacı duymaktadırlar. Bu değerlendirmeler kuruluş yerini seçmede önemli etkileri olan faktörlerdir. Söz konusu faktörlerden önemli olanları aşağıda belirtilmektedir. Kuruluş yerine etki edebilecek faktörler; Ulaşım, işgücü, hammaddeye yakınlık, su

ve enerji temini, pazara yakınlık, altyapı tesislerinin niteliği, arazinin topoğrafik özellikleri, vergi ve teşvikler, araştırma ve geliştirme merkezlerine yakınlık, iklim, haberleşme koşulları şeklinde sıralanabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi bu faktörler, işletmelere en uygun kuruluş yeri seçiminde önemli rol oynamaktadır. Organize Sanayi Bölgeleri'nin alt yapısal özellikleri ve planlı program dahilinde yapılanması nedeniyle kuruluş yeri açısından en uygun alanlar arasında gösterilebilir (Bilgili ve Demirdöğen, 2004: 307). İşletmeler daha az maliyetli olan veya daha çok üretim yapabildikleri alanları seçerek karlılıklarını en üst seviyelere taşımayı amaçlarlar. Yukarıda bahsi geçen faktörlerin birkaçı veya tamamının birlikte olumlu etki ettiği bir alanda kurulan işletme, kuşkusuz, bölgenin veya kentin ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Örnek verecek olursak; Karasal iklime sahip, yüksek rakımlı ve dağlık bir alanda kurulacak işletme ile düz bir ovada ılıman bir iklime sahip bir yerde kurulacak işletmenin aynı verimlilikte olması beklenemez. Dolayısıyla, olumsuz iklim koşulları, dağlık bölge ve ulaşımın zorluğu yatırımcıyı diğer alanlara yöneltmektedir. Bu yüzden yatırımcılar Pazar ve ulaşım açısından kıyı bölgeleri tercih etmektedirler.

Organize Sanayi Bölgeleri yeni iş alanlarını ortaya çıkaran, bulunduğu şehri geliştiren toplum ile sanayi arasında ilişkileri geliştiren farklı sanayi dallarının birlkte çalışmasına olanak sunan alanlardır (Bilgili ve Demirdöğen, 2004: 317). Tüm bu özelliklerden yola çıkarak kent ile etkileşim halinde olduğunu söyleyebiliriz. Kentin ve ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

3. SANAYİ BÖLGELERİ

Bu bölümde, öncelikle sanayi bölgeleri konusunda bilgiler aktarılmıştır. Sanayi Bölgeleri genel başlığı altında Küçük Sanayi Siteleri, Serbest Bölge ve Endüstri Bölgeleri tanımlamalarına da yer verilmiştir.

Sanayinin hızla gelişmesi, ekonomik büyüme ve kalkınma gibi gelişmeler ülkelerin ekonomik gelişmişlik göstergesi olmuşlardır. Söz konusu ülkeler ekonomik güçlerini kullanarak siyasi ve ekonomik kararlarda etkin olmaktadırlar.

Gelişmiş ülkeler sanayileri ve ekonomik büyüklükleri ile söz sahibi olurken, bu gelişmişliğini sanayisini doğru planlayarak, doğru hedefler belirleyerek elde

etmişlerdir. Sanayilerinin bu derece önem kazanmasında sanayi kuruluşları için düzenledikleri yasal düzenlemeler ve işletmelere sundukları olanaklar yer almaktadır. Bu olanakları Sanayi Bölgeleri, Serbest Bölgeler, Endüstri Bölgeleri, Teknoloji Bölgeleri olarak sıralayabiliriz.

Sanayi bölgeleri, bir ülkenin ekonomik kalkınma ve kentsel gelişimi açısından önem arz etmektedir. Kurulacak bu bölgeler, ülkedeki sanayileşmeyi olumlu etkiler ve istihdam yaratarak ulusal ve bölgesel işsizliği azaltmayı hedefler. Ayrıca dengeli bir bölgesel kalkınmayı, yatırımcılara cazip alanlar oluşturmayı, kalite ve verimin artışını sağlarlar. Bununla birlikte küçük işletmelerde de büyüme şansı yakalarlar. Sanayi bölgelerinde yer alan işletmelerin uluslar arası alanda başarılar yakalaması ihracatta ülke ortalamasının üzerine çıkması dikkati çeken önemli bir noktadır (Cansız, 2010: 16). Bu bilgiler de göstermektedir ki; Sanayi bölgeleri kuruluş amaçlarına yaklaşmış ve ticaretin belirli bölgelerde daha yoğun yaşanmasını sağlamış, işletmelerin ticaret hacimlerini yükseltmiş ve ekonomiye fayda sağlamıştır. Ayrıca önemli bir istihdam kaynağı olmuştur.

Sanayi bölgelerinin genel özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

* Küçük ve mikro ölçekli işletmelerin sayıca çok oluşu,
* İşletmelerin belirli bir coğrafi alanda bir araya gelmesi,
* Üretim yoğun işletmelerin üretim zincirinin belirli bir halkasında yer alması,
* Sosyal ve ekonomik anlamda yoğun ilişkiler,
* İşletmeler arasındaki ilişkilerde rekabet ve işbirliğinin aynı anda varoluşu,
* Yeni fikirlerin, tecrübelerin ve üretim bilgisinin işletmeler arasında çok hızlı ve gayri resmi olarak yayılması,
* Uyum sağlama ve esneklik (Cansız, 2010: 16).

Sanayi bölgeleri, tarım alanları ve ormanları korumak için yatırımların uygun alanlarda oluşturulduğu, bakanlık veya belediyeler tarafından belirlenen ve nazım imar planlarında sanayi yatırım alanı olarak yer alan arazilerdir. Sanayi bölgelerinin diğer yatırım yerlerinden farkı, sadece sanayi alanı olarak ayrılmış olması dışında, sanayi dışında başka bir amaçla kullanmasının mümkün olmamasıdır (MTSO, 2004: 10). Söz konusu sanayi bölgelerinin kurulması ile tarım arazisine

uygun olmayan yerlerde, sanayi için kurulacak olan bölgeler ile bu topraklar değerlendirilmiş olacak ve sanayinin gelişmesi sağlanacaktır.

Sanayinin gelişmesiyle birlikte bugünkü gelişmiş ülkeler sanayilerini en uygun şekilde destekleyebilmek amacıyla sanayi işletmelerini ortak bir alanda toplama politikasını belirlemişlerdir. Böylelikle uygun kentleşme ortamını sağlamak, işletmelere daha etkin üretimde bulunabilecekleri yerler sağlamak ve işletmelerin birbirleri ile arasındaki ilişkilerinden faydalanmak esas hedefler arasındadır (Cansız, 2010: 16).

Gelişmiş ülkelerde işletmeler, sanayi bölgelerinde yoğunlaşarak, alt yapı hizmetlerinden ortak yararlanarak hizmet kalitelerini artırmakta ve üretim maliyetlerini düşürmektedirler. Aksi halde işletmeler tek tek alt yapı hizmetleri hazırlayacak, bu durum hem çevre konusunda hem de maliyetler konusunda olumsuzlar yaratabilir.

3. 1. Küçük Sanayi Siteleri

Sanayi yapılaşmalarının kontrol edilmesi ve düzensiz sanayileşmenin önlenmesi amacıyla KSS uygulamalarına, planlı kalkınma dönemi olan 1960'lı yıllarda başlanmıştır. Uygulamaya konulan teşvik tedbirleri ile sanayinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu teşvik tedbirlerinden biri olan KSS uygulamaları, 1965 yılında Sivas'ta bir sanayi sitesinin kurulmasıyla başlamıştır (STB, 2010).

Küçük sanayi sitelerinin önemli özellikleri bulunmaktadır. Dağınık küçük sanayi işletmelerini bir araya toplayarak düzensiz kentleşmenin önünde önemli bir etken sayılabilmektedir.

"Küçük sanayi siteleri, küçük esnaf ve sanatkârların kurmuş oldukları işyeri yapı kooperatiflerinin talebi üzerine, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının teklifi ve DPT'nin onayı ile yatırım programına alınan ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının kredi desteği ile tip projelere uygun olarak yapılan, altyapısı mevcut, belirli büyüklüklerdeki işyerlerinden oluşan sitelerdir" (MTSO, 2004: 11). Küçük çaptaki işletmelerin üretime olan faydası yadsınamaz bir gerçek olduğundan, kurulacak küçük sanayi siteleri ile bu fayda üst sevilere çıkacaktır.

Aynı alan içinde toplayarak, birbirine benzer iş kollarında üretimde olan işletmeler bölgesel ihtiyaçlar daha pratik ve ekonomik işletmelerde, yeni teknolojinin

uygulanması kolaylaşmakta ve böylece kalkınma hedefine en ufak işletmeden başlayarak destek sağlanmaktadır. Küçük sanayi sitelerinin kuruluşu ile;

* Sanayinin kontrol altına alınması,

* Şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,

* Birlikte üretim yapan işletmelerin, bir arada olmasıyla, verimliliğin artışının sağlanması,

* Sanayinin az gelişmiş bölgelerde daha yaygın hale gelmesi,

* Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının denetlenmesi,

* Sağlıklı, düşük maliyetli, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması sağlanmaktadır. Planlı KSS oluşumları içerisinde gelişen ve büyüyen işletmelerin Organize Sanayi Bölgelerinde yer almaları hedeflenmektedir. Başlangıçta 60 m^2 ile başlayan küçük işyeri talepleri bugün 2000 m^2'ye yaklaşan fabrika niteliğindeki işletmelere dönüşmüştür (STB, 2010).

KSS sadece alt yapısı olan işletmelerden oluşan siteler olmayıp, başta idari ve sosyal tesisler yanında, yedek parça satış yerleri gibi, destek unsurları ile yerine göre çıraklık okullarının da bulunduğu sitelerdir. Bu sebeple, KSS, küçük esnaf ve sanatkârlar için ideal çalışma ortamları konumundadır. Bu bakımdan, küçük esnaf ve sanatkârlar için KSS'ler faaliyetlerini sürdürmeleri en uygun yerlerdir (MTSO, 2004: 11).

Sanayi sitelerini oluştururken güdülen amaç genel olarak ortaktır. Bu amaçlar sanayinin geliştirilmesi, işletmelerin üretime en üst seviyede katkısı ve söz konusu işletmelerin büyük işletmelere dönüşmesidir. Yaşanacak olan bu dönüşümler sayesinde sosyal ve ekonomik anlamda büyük başarılar kazanılabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu türde örneklere sık rastlanmaktadır.

KSS oluşturulurken yatırımcıları bölgeye çekmek amacıyla teşvikler ve kolaylıklar sunulmaktadır. Bu kolaylıklar ile oluşturulan alanlarda daha fazla üretim elde ederek ekonomik anlamda gelişme hızlanacaktır.

"KSS tüzel kişiliği olarak; İnşaat bitim tarihini takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl süre ile emlak vergisinden, Arsa ve işyeri teslimleri kurumlar vergisi ve KDV'den, bina inşaat ve yapı kullanma izni harcından, muaftır" (STB, 2010).

"KSS'nde yer alan işletmeler olarak; Bina inşaat harcı ve yapı kullanma izni harcından, kalkınmada öncelikli yörelerdeki, büyük şehir belediye sınırları içinde yer

alan veya köy kapsamı dışında illerdeki nüfusu 5000'den az olan belediye sınırları içerisindeki KSS'lerdeki işletmeler çevre temizlik vergisinin % 50 ‘sinden muaftır” (STB, 2010).

KSS küçük esnaf ve sanatkârlar için uygun alanlardır. Alt yapı hizmetlerinin yanı sıra işletmeye gerekli diğer kolaylıklar bir arada sunulmaktadır. Ayrıca sitede işletmelerin ihtiyaç duyduğu sosyal ve idari tesislerde yer almaktadır.

“1965 yılında başlatılmış olan bu uygulama sonucu bugün gelinen noktada, toplam 92.623 işyerinden oluşan 441 adet küçük sanayi sitesi hizmete sunulmuş ve yaklaşık 463.000 kişiye, daha sağlıklı şartlarda çalışma imkânı sağlanmıştır” (STB, 2010).

3. 2. Serbest Bölge

Serbest bölgeler hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde uygulama alanları bulmaktadırlar. Bu bölgeler ülkelerin gelişmişlik düzeylerine ve uygulama alanlarına göre birbirlerinden farklı oluşailmektedir.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan dünya ticaretini serbestleştirme çalışmaları bugün de aynı hızla sürmektedir. Uluslar arası boyutta yaşanan bu dünya ticareti serbestleştirme çabalarının amacı dünyayı tek bir pazar haline getirmeye yöneliktir. Küreselleşme kavramı 1980 sonları ve 1990 başından itibaren dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Küreselleşmenin sonuçlarından biri olarak, Dünya Ticaret Örgütü’nün oluşumuyla sonuçlanan GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) çerçevesinde, uluslararası mal ve hizmet ticareti üzerindeki gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılarak uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ile başlanmıştır (Arslan ve Yapraklı, 2007: 169).

Serbest bölgeler mal ticareti ve benzeri iktisadi konularda yurtiçinde ve idari düzenlemelerin kısmen uygulandığı, bu açıdan ülke sınırları içinde olmasına rağmen gümrük hattında sayılmayan ekonomik alanlar olarak tanımlanabilir. Yatırımcılar için cazibe merkezi oluşturmak amacıyla oluşturulan serbest bölgeler, ihracata yönelik üretim yapılabilen alanlar olarak hedeflenmektedir (İTO, 2003: 16). 1985 yılında çıkarılan Serbest Bölgeler Kanunu’nun önemli özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler kısaca gümrük hattına dahil olmayan ekonomik bölgeler yaratarak

yatırımcıları bu alanlara çekmeye çalışmıştır. Uygulanan vergi indirimleri birçok yerli ve yabancı yatırımcıyı bu alanlara yöneltmiştir.

"Birleşmiş Milletlerin, UNİDO (United Nations Industrial Development Organization) kısaltma adıyla anılan Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı, serbest üretim bölgelerinin planlamasının ve ihracata yönelik sanayileri geliştirici program çerçevesinde bu bölgelere teknik örgütlenme yardımlarını kendisi hazırlamıştır. 1971 yılına uzanan ve "Industrial Free Zones as Incentives to Poromote Export – Oriented Industries" adını taşıyan kapsamlı bir raporda UNIDO'nun arka çıktığı serbest üretim bölgeleri politikası ve bu politikanın dünya çapında nasıl uygulandığı ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır"(Frobel, Heinrichs, Kreye, 1982: 84). Dünyaya hızlı bir şekilde yayılan rapor sonucunda ülkemizde de yankıları görülmektedir. Ülkemizde 1980'lerden sonra konu üzerinde daha çok yoğunlaşılmış ve 1985 yılında çıkarılan yasa ile yasal dayanaklar hazırlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerdeki serbest bölgeler, daha ticaret ağırlıklı serbest ticaret bölgeleri işlevi görmekteyken gelişmekte olan ülkelerde serbest bölgeler ihracata yönelik nihai mal üretme alanları olarak düzenlenmişlerdir. Türkiye 1980'li yıllarla beraber ithal ikameci kalkınma stratejisinden ihracata yönelik kalkınma stratejisine geçmiştir. Ülkenin genel kalkınma stratejisindeki bu değişiklik uygulanan sanayi politikalarında da yenilikler getirmiştir. Bu dönem içerisinde ihracata yönelen Türkiye yeni kalkınma stratejisinin bir parçası olarak oldukça geniş kapsamlı bir ihracat teşvikleri sistemi geliştirmiştir. Bu teşvik sisteminin yanı sıra değişen sanayileşme politikasının yeni bir aracı olarak 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu 15 Haziran 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir (İTO, 2003: 16). Serbest bölge uygulaması ile hukuki ve idari yönde yapılacak yenilikler ile sanayicilerin üretime yönelmesi sağlanabilir. Özellikle üretimin her aşamasında daha çok iş gücü kullanma şansı olacaktır. Uygulanan vergi indirimleri gibi avantajlar ise cazip bir alan haline dönüştürmektedir.

Artan işçilik maliyetleri ve uluslar arası rekabetin sertleşmesinden dolayı, üreticiler üretim ve dağıtım harcamalarını azaltacak yeni yollar aramaktadırlar. Müteşebbisler Sanayi Bölgelerinde üretim yapması halinde bazı avantajlar ve kolaylıklara sahip olacaklardır. Bunlar;

a) Hammadde malzeme ulaştırma maliyetlerinin düşüklüğü,

b) Ürünlerin ulaştırma maliyetlerinin düşüklüğü,

c) İşçi ücretlerinin düşüklüğü,

d) Nitelikli işgücüne kolay erişebilme,

e) İlk yatırım harcamalarının düşüklüğü ve dolayısıyla, bölge yönetimince teşvikler sağlanacak ve hizmetler, maddi olanaklar ile hareketsiz sermaye miktarının azalması (Frobel, Heinrichs, Kreye, 1982: 84-85). Bu faktörlerin biraraya gelmesi ile serbest bölge alanları cazip birer alan haline gelmiştir. Günümüzde işletme sahipleri, özellikle maliyetlerin daha düşük olduğu bu bölgelere yoğunlaşmakta ve üretimi bu alanlarda gerçekleştirirler.

"Ülkemizde temel olarak ihracata dayalı yatırım ve üretimi teşvik etmek amacıyla 1987 yılından bu yana Akdeniz kıyısında Mersin, Antalya ve Adana-Yumurtalık Serbest Bölgeleri, Ege Bölgesinde Ege (İzmir), Denizli ve İzmir Menemen Deri Serbest Bölgeleri, Marmara Bölgesinde İstanbul Atatürk Havalimanı, İstanbul Deri ve Endüstri, İstanbul Trakya, Avrupa, Kocaeli, Tübitak-Mam Teknoloji ve Bursa Serbest Bölgeleri, Karadeniz kıyısında Trabzon, Rize ve Samsun Serbest Bölgeleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Mardin ve Gaziantep Serbest Bölgeleri, İç Anadolu Bölgesinde Kayseri Serbest Bölgesi faaliyete geçmiştir" (DTM, 2009). 1985 yılında çıkarılan Serbest Bölge Kanunundan sonra zaman kaybetmeden serbest bölgeler kurularak yatırımlar ve üretimler teşvik edilmektedir.

3. 3. Endüstri Bölgesi

Türkiye'de, sabit sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve uzun vadeli yabancı sermaye girişinin artırılması amacına yönelik olarak 9 Ocak 2002 tarihinde Endüstri Bölgeleri Kanunu'nu yürürlüğe girmiştir. 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu (Endüstri Bölgeleri Kanunu ve Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun)'na göre, endüstri bölgeleri oluşturulacak ve uygun görülen OSB endüstri bölgeleri haline getirilecektir (İTO, 2003: 21). Bu bölgeler daha çok Organize Sanayi Bölgeleri ile ilişkili olarak tasarlanmıştır. Amaç Organize Sanayi Bölgeleri'nden farklı olarak uygulanacak teşviklerle yatırımcıları bu alanlara çekebilmektir.

Ekonomik büyüme ve teknolojinin transferini hızlandırmak, üretim ve istihdamı artırmak, yatırımları teşvik etmek, yatırımcılara kolaylıklar hazırlamak,

yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye'de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişini artırmak amacıyla hazırlanan 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu 19.01.2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, 5195 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla yapılan değişikler 01.07.2004 tarih ve 25509 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (STB, 2011). Değişiklikteki amaç yatırımcıları bölgeye hızla çekmek ve üretime geçirmektir.

Endüstri Bölgeleri Kanunu, endüstri bölgelerinde yapılacak yatırımları teşvik etme adına ve verilecek teşviklerin hangi yatırımlara, nasıl uygulanacağı konusunda Bakanlar Kurulunu yetkili kılmaktadır. Yapılan düzenlemeler endüstri bölgesi ilan edilecek yerlerin tarıma elverişli alanlar dışında olması şartını getirmektedir (İTO, 2003: 21). Kanunda, özellikle çevresel koşullara dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmış bilinçsiz bir sanayileşmenin önüne geçilmesi planlanmıştır.

Endüstri Bölgeleri Kanunu'nda önemli bir düzenleme ise, organize sanayi bölgelerinden uygun bulunanların endüstri bölgesi haline getirilmesidir. Organize sanayi bölgelerinin, endüstri bölgelerine dönüştürülmesinin temel amacı, bürokratik işlemlerden uzaklaşmaktır. Söz konusu kanunun getirdiği bir başka önemli gelişme organize sanayi bölgeleri'ne kamulaştırma yetkisi verilmesine ilişkin yapılan düzenlemelerdir. Yatırımların hızlandırılması amacıyla bu türde yetkiler verilmiştir (İTO, 2003: 22). Bu kanunla beraber yerli ve yabancı yatırımcıya bürokratik kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu bölgelerin daha hızlı bir şekilde ekonomiye katkıda bulunabilmeleri için gerekli izin ve onayların daha kısa sürede çıkarılması hedeflenmektedir. Varolan organize sanayi bölgelerinin endüstri bölgesi ilan edilmesi belirli şartlara bağlanmıştır.

4. ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

"4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgesi Kanunu'na göre Organize Sanayi Bölgesi; Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik

edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dahilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgelerini ifade eder" (4562 Sayılı OSB Kanunu).

Başka bir tanımlamada ise; Organize Sanayi Bölgesi, ağır sanayi dışında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri için, sınırları belirlenmiş alanlarda, gerekli altyapı hizmetleriyle ve belirli alanlarda kurulacak, sosyal kurumlarla planlı bir şekilde ve standartlar dahilinde sanayiciler için tahsis edilebilir ve işletilebilir hale getirilerek organize edilmiş, sanayi bölgeleridir (Özer, 2002: 20).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, Organize Sanayi Bölgesi; Ortak altyapı hizmetlerinden yararlanan, ağır sanayi dışındaki küçük ve orta ölçekteki işletmelerin birlikte faaliyet gösterdiği sanayi alanlarıdır. Daha çok fabrika tarzı üretim yapan ve müteşebbislere önemli ayrıcalıklar sunan bu alanlar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin üzerinde yoğunlaştıkları alanlardır. Böylelikle, işletmeler birlikte üretim yaparak, maliyetleri azaltmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesi, kuruluş yeri seçimi uygun olan altyapısı ve sosyal hizmet tesisleri hazırlanmış, geniş ve ucuz işletme alanı sağlar. Yatırımcıların bu olanaklardan yararlanmak isteyerek, yatırımlarını hızlandırması Organize Sanayi Bölgesi'nin kuruluşundaki temel amaçlardandır. İyi organize edilmiş ve duyurulmuş sanayi bölgelerinin yatırımları, ülkenin istenen bölgelerine çekebilme özelliği oldukça önemlidir (Berberoğlu, 1984: 10). Sanayi bölgelerinin kuruluşunda önemli faktörler yer almaktadır. Bunların başında bölge yer seçimi gelmektedir. Özellikle günümüzde sanayileşmenin kentleşmeyi önemli oranda etkilediği düşünülürse, sanayileşecek alanların yer seçimi daha da önem kazanmaktadır. Ancak verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımı konusuna özen göstermek gerekir.

Organize Sanayi Bölgesi kuruluş yerlerinin seçiminde önemli etkenler vardır. Bunlar işletmeciliğin temel konularındandır. Kuruluş yeri faktörleri şunlardır: İktisadi, doğal, ekonomik, psikolojik, fizyolojik ve politik faktörler. Genelde ise pazar, işgücü, hammadde, ulaşım, su, enerji, iklim, altyapı ve fabrika inşaatına elverişlilik, sosyal ve kültürel kurumlara yakınlık, iklim koşullarının uygunluğu gibi

faktörler işletmelerin kuruluş yeri seçiminde önem taşırlar (Berberoğlu, 1984: 6). Bu faktörler işletme sahiplerine ekonomik ayrıcalıklar sunmaktadır. Hammaddeye yakınlık, pazar, işgücü gibi konularda maliyetlerin azalmasına neden olur ve yatırımcıları bu alanlara çeker.

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayicilerin bir araya gelerek oluşturdukları alanlar olduğundan doğru bir planlama ve çevresel koruma programları ile oldukça başarılı olma şansları vardır. Gelişmiş ülkelerin sanayilerinin üst seviyede olduğu aşikârdır. Bu seviyelere ulaşmada en önemli uygulamalar ise yatırımcıları belirli bölgelerde toplayarak, daha az maliyetle daha çok üretim yapmaya teşvik etmektir.

Organize Sanayi Bölgeleri; Ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, ilk yardım gibi özelliklerle donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerin de sağlandığı, bir bölgede toplulaşmış fabrikalardan oluşan yerleşim birimleridir. Diğer bir ifadeyle, organize sanayi bölgeleri ağır sanayi için değil, fakat uyumlu üretim biçiminde olmak üzere, küçük ve orta sanayi ölçekte üretim birimlerinin, kapsamlı bir plan gereğince sınırları belirlenmiş alanda organize edilen bölgedir (Ersungur ve Berber, 2008: 32). Ancak uygulamada her sanayi bölgesi, yukarıda bahsi geçen hizmet ve olanaklara sahip olmayabilir. Gelişmiş ülkelerde bu sanayi alanlarına daha çok önem verilerek, hizmetler ve olanaklar en üst seviyeye taşımak hedeflenmiştir.

Organize Sanayi Bölgesi programının amacı, uygun bir alanda, elektrik, basınçlı hava, gaz, su buhar, tren yolu, karayolu gibi olanaklar ile sanayinin büyümesini teşvik etmektir. Dünyanın farklı bölgelerinde gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler, hızlı sanayileşmeyi teşvik etmek için bu bölgelere yönelerek, plan ve programlarını bu bölgelere göre hazırlamaktadırlar. Günümüzde tipik bir Organize Sanayi Bölgesi, şu üç özelliği taşımaktadır:

1. Arazi kullanımını, bina tiplerini, inşaatları ve hatta manzarayı kontrole yönelik zorlayıcı kısıtlamaları ihtiva eden bölge gelişmesi ile ilgili kapsamlı bir plan,

2. Bölge sakinlerinin değişmesi ile oluşabilecek farklı ihtiyaçlarını karşılayan bütün olanakların, yolların ve hizmetlerin varlığı,

3. Her yönden iyi bir ortamın sağlanması için kuralları koyacak, denetleyebilecek, bir yönetim ve denetim organının olmasıdır (Demirdöğen, 1993: 8-9). Bu özellikler sanayi bölgelerinin daha çok fiziki

özelliklerinden olup, sanayi bölgesinin önemli bir alanda olması gerektiğini göstermektedir. Bölgesel olarak hazırlanacak planlarda çevresel faktörler etkili olmakta ve sanayinin gelişmesini doğrudan etkilemektedir.

Genel planlama, inşa ve projenin bütün unsurlarının tamamlanmış, fiziki altyapı ve endüstrinin bir araya getirilmesi ile belirli sayıda firmanın bir araya getirilmesi sonucu yeterli hizmetlerin sağlanması, firmaların bir araya getirilmesine bağlı olarak bazı ekonomik özelliklere sahip bölgelerdir (Demirdöğen, 1993: 10). Özellikle işletmelere sağladığı ucuz maliyetler nedeniyle çok önemli bir yere sahiptir. Birçok işletme aynı hizmete ayrı ayrı bedel ödemek yerine hizmetten birlikte yararlanarak maliyetleri azaltmayı tercih etmektedir. Alt yapı hizmetleri iyi bir örnek olarak görebiliriz.

OSB'nin kuruluşu ve işletilmesi, 4562 sayılı kanuna göre OSB, Yer Seçimi Yönetmeliğine uygun olan yerlerde Bakanlığın onayı ile kurulur. OSB'nin kuruluş, yapım ve işletilmesine ilişkin usul ve esaslar, 01.04.2002 Tarih ve 24713 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Organize Sanayi Bölgesi Uygulama Yönetmeliği ile belirlenir (Malatya 1. OSB, 2010).

4. 1. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Temel Özellikleri

Kentlerin sağlıklı ve planlı gelişmelerinde sanayi bölgelerinin etkisi oldukça önemlidir. Sanayi işletmelerinin kentte düzensiz ve dağınık olarak yerleşmeleri bunların en başında çevre sorunları yer alır. Birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Yanı sıra hava kirliliği, su kaynaklarının kirlenmesi, verimli tarım topraklarının ve orman alanlarının kaybı gibi bazı olumsuzluklara da yol açar (Cansız, 2010: 30). Bu tür çevresel sorunlara yol açmamak ve doğayı kirletmemek için, organize sanayi bölgeleri oluşturulurken, ekonomik getiriden çok çevrenin korunması konusu göz önünde bulundurulmalıdır.

Organize Sanayi Bölgesi kuruluş yerlerine göre farklılık gösterir. Coğrafi yayılma alanı olarak aralarında çeşitlilik bulunur. Organize Sanayi Bölgesi'nin yayıldığı alanlar 50 hektar ile 1850 hektar arasında değişmektedir. Birçok iş kolunda faaliyet gösteren firmaların bulunduğu sanayi bölgeleri olduğu gibi " İhtisas Sanayi Bölgeleri" olarak yapılanmış ve belirli bir iş kolunda firmaların yer aldığı bölgeler de yer almaktadır (İTO, 2003: 13).

Organize Sanayi Bölgesi'nin topluma doğrudan veya dolaylı yoldan faydaları konusunda işletme sayısında ve vergi gelirlerindeki artış gösterilebilir. Örneğin, Meksika'nın kuzey sınırı boyunca istihdam problemlerini çözmek ve sanayileşmeyi yaygınlaştırmak için, Organize Sanayi Bölgesi kullanıldığı bir sınır sanayileşmesi programı hazırlanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Organize Sanayi Bölgesi toplumda sanayinin bir araya getirilmesini toplumun düzenli bir şekilde büyümesini ve gelişmesini destekler (Demirdöğen, 1983: 12-13). Bu anlamda sanayi yakınındaki yerleşim birimlerine hem sosyal hem de ekonomik yönde faydalar sağlamaktadır.

Organize Sanayi Bölgesi tüzel kişiliği yönetim aşamaları aşağıda gibidir: Müteşebbis heyet en üst karar organıdır. Bakanlık tarafından kuruluş yeri belirlenen bölgenin oluşumuna katılan kurum ve kuruluşların yetkili organlarınca mensupları arasından tespit edilecek 15 asil ve 15 yedek üyeden oluşur. Bölgenin kuruluşunda katılım oranları dikkate alınarak, müteşebbis heyette temsil edecek üyeleri belirlenir. Müteşebbis heyette yer alan üyeler 2 yıl için seçilir. Kurum ve kuruluşlardaki görevleri sona erdiğinde üyelikleri düşer. Üyelikten düşen veya ayrılan üyenin yerine, temsil ettiği kurum ve kuruluşların ön sıradaki yedek üyesi geçer. Bu şekilde katılan üye, yerine geçtiği üyeden kalan süreyi tamamlar (OSB Üst Kuruluşu, 2011). Ülkemizde kurulan birçok Organize Sanayi Bölgesi bu yöntemi benimsemiştir.

"Müteşebbis Heyet ve Katılımcı: Organize Sanayi Bölgesi üretime geçtiğini işyeri açma izni belgesi alarak belgeleyen işletmelerin sayısı, Organize Sanayi Bölgesi'nde kurulacak tüm işletme sayısının 1/3 üne ulaştığında, katılımcılar, kendileri veya temsil ve imza yetkili birer temsilcilerinin kendi aralarında seçecekleri üyeler aracılığıyla müteşebbis heyette temsil edilirler" (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

Kooperatiflerden oluşmuş organize küçük sanayi bölgelerinde ise; Müteşebbis heyete girecek katılımcılar, kooperatiflerden işyerlerinin 2/3 'ünün işyeri açma izni alarak üretime geçenlerin oranı, bölgedeki tüm kooperatiflerin 1/3'ü oranına ulaştığında kooperatiflerin kendi genel kurullarında seçeceği birer temsilci yoluyla, müteşebbis heyet tarafından belirlenecek gün ve saatte müteşebbis heyet başkanı veya vekili başkanlığında toplanarak yapacakları seçimle belirlenir.

Seçimde katılımcılar arasından 7 asil ve 7 yedek üye seçilir (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

Katılımcıların müteşebbis heyete dahil olmaları aşamasında müteşebbis heyete girecek katılımcı üyelerin belirlemesinden sonra, diğer üyelerin sayısı, kuruluş protokolünde yer alan kurum ve kuruluşların katılım payları da dikkate alınarak yeniden belirlenir. Bu durumda müteşebbis heyetten çıkacak üyelerin görev sürelerinin tamamlanıp tamamlanmadığı dikkate alınmaz (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

Genel Kurul: OSB'de kurulacak toplam işletme sayısının 2/3'ünün üretime geçtiğinin, işyeri açma izni ibraz etmek sureti ile belgelenmesi veya bakanlık kredisi kullanan OSB'nin kredi borcunun ödendiğinin belgelenmesi ile genel kurulun oluşum süreci başlar ve genel kurulun toplanarak yönetim ve denetim kurulu üyelerini seçmesiyle müteşebbis heyetin görev süresi sona erer (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

Bakanlık doluluk oranının zamanında tespiti için gerekli duyuruları yapar. Yönetim Kurulu, işletmelerin 2/3'ü üretime geçerek işyeri açma izni aldığında, işyeri açma izinlerinin birer suretini Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğüne gönderir. Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü yaptığı incelemeden sonra durumu bakanlığa bildirir. Kredi geri ödemesinin tamamlanmasını takiben banka, borcun bittiğini bakanlığa bildirir. Bakanlık, belgelerin tamamlanmasını takip eden 15 gün içinde ilk genel kurulu toplaması talimatını müteşebbis heyete gönderir. Müteşebbis heyet ilk genel kurulu, bakanlık talimatının tebliği tarihini takip eden 6 ay içinde toplar. Bundan sonra OSB devam ettiği sürece OSB' nin yönetimi en yüksek karar organı olan Genel Kurul tarafından yapılır. Genel Kurul her yıl arsa tahsisi yapılan her firmanın bir temsilcisinden oluşur ve yılda bir defa toplanır (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

OSB'nin genel kurul ile yönetimi de farklı şekillerde olabilir. İlk olarak Müteşebbis Heyet'in göreve devam etmesi yönünde karar alınması durumu bulunur. İlk genel kurul toplantısında birinci gündem maddesi olarak; "Müteşebbis Heyetin Göreve Devam Edip Etmemesi Hususunun Görüşülmesi" maddesi yer alır. Toplantıda ilk olarak bu madde oylanır ve katılımcıların salt çoğunluğu ile "Müteşebbis Heyet Göreve Devam Etsin" kararı alınırsa, genel kurul diğer gündem maddelerini görüşmeden dağılır ve bölgenin yönetimine Müteşebbis Heyet

tarafından devam edilir. Bu durum, her yıl toplanacak genel kurul toplantısında tekrarlanarak Müteşebbis Heyetin devamı yönünde karar alınır. Müteşebbis Heyet'in göreve devam etmesi durumunda müteşebbis heyete katılacak katılımcıların sayısı müteşebbis heyet sayısının yarıdan bir fazlası olur. Diğer kurum ve kuruluşların üye sayıları da kuruluş protokolünde belirtilen oranlar dahilinde yeniden tespit edilir (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

İkinci olarak, genel kurulun organları seçerek OSB'yi yönetmesidir. Genel kurul toplantılarının ilk gündem maddesi olan "Müteşebbis Heyetin Göreve Devam Edip Etmemesi Hususunun Görüşülmesi" maddesinin oylanması ile "Müteşebbis Heyet Göreve Devam Etmesin" yönünde karar alınması halinde, Müteşebbis Heyet ve Müteşebbis Heyet tarafından seçilen yönetim ve denetim kurullarının görevleri sona erer. Bu tarihten sonra bu organların alacağı kararlar geçersiz sayılı ve uygulanamaz (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

OSB`nin gelirleri şöyle sıralanabilir;

a) Müteşebbis heyete katılan kurum ve kuruluşların verdikleri iştirak payları,

b) Arsa tahsisi yapılan veya satışı yapılan ve OSB`de faaliyet gösterecek olan ve gösteren katılımcıların ödedikleri aidatlar ile arsa ve alt yapı katılım payları ve hizmet karşılıkları,

c) OSB alt yapı ve sosyal tesislerinin ihalesi için hazırlanan dosyaların satış bedelleri ile bölge içinde kurulacak olan işletmelerin projelerinin tasdik ve vize bedelleri,

d) Yönetim aidatları,

e) Su, elektrik, doğalgaz, sosyal tesis, arıtma ve benzeri ortak işletme gelirleri

f) Arsa satışından sağlanan gelirler,

g) Bağışlar,

h) Bölge ortak mülklerinin kira ve hizmet gelirleri,

i) Banka faizleri,

j) Gecikme cezaları,

k) İlan ve reklâm gelirleri,

l) Diğer gelirler (4562 S.Kanun).

4. 2. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Gelişimi

İkinci dünya savaşından sonra sanayi alanındaki gelişmeler, sanayi bölgelerinin uygulanması açısından bir başlangıçtır. Bu dönemle birlikte, uygulama tüm dünyada yaygınlaşmış ve başlangıç amacından oldukça farklı bir biçimde geliştirilmeye başlanmıştır. OSB, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bir devlet yatırımı olarak görülmeye başlamış, az gelişmiş ülkelerde ise küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin geliştirilmesine hizmet eder hale gelmiştir. Ancak, sanayileşmede geciken ülkelerde OSB uygulamalarını görmek için 1950'li yılları beklemek gerekmiştir (Ersungur ve Berber, 2008: 34).

Dünyada OSB uygulamasına ilk kez, XIX. yüzyılın ilk yarısında ABD' de kendiliğinden ortaya çıkan bir uygulamayla başlamıştır. İlk önce tekstil imalathaneleri fiziksel yerleşmelerle bir araya toplanmıştır. ABD' de 1885 yılında hazırlanan ise ekonominin gelişmesine orantılı olarak "Sanayi Bölgesi" fikri ortaya atılmıştır. Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili ilk bilinçli uygulama ise, 1896 yılında İngiltere' nin Manchester kenti yakınlarında kurulan "Trafford Park" uygulamasıyla gerçekleştirilmiştir. Organize Sanayi Bölgesi düşüncesinin ilk ortaya atıldığı ABD' de ilk uygulamalara ise 1899 yılında geçilmiştir (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

4. 3. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Gelişimi

Ülkemizde sanayi Cumhuriyet'ten beri öncelikli kalkınma hedefleri arasında yer almaktadır. Yıllar geçtikçe belirli oranda büyümeler yaşanmıştır. Ancak bu istenilen hedefe ulaşıldığını kanıtlamaz. Ekonomik büyüme ve kalkınma için özellikle kalkınma planlarında sanayi ve sanayileşme sıkça yer almıştır.

Türkiye'de organize sanayi bölgeleri kurulması çalışmaları 1960'lı yıllarda planlı kalkınma politikasına geçilmesi ile başlatılmıştır. Planlı kalkınma döneminde, Türkiye sanayileşme politikasında kapsamlı ve karmaşık bir teşvik sistemini uygulamıştır. Bu dönemde sanayi politikalarımız daha çok yerel sanayinin desteklenmesi yoluyla ithal malların ülke içinde yerli sanayi tarafından üretilmesi amacındandır. Bu amaçla ithal edilen malların yerli üretimle ikamesinin sağlanmasına yönelik ithal ikameci kalkınma planları sayesinde birçok sektörde yatırımcılar devlet tarafından desteklenmiştir (İTO, 2003: 11). Sanayinin hızla kalkınması için kalkınma planlarında sanayiye öncelikler verilmiş, daha fazla yatırım

yapmaya özendirilmiştir. Ancak 1960'lı yıllarda başlayan işletmelerin bir araya gelmesi ve birlikte üretim yapma istekleri, ne yazık ki istenilen hedefe ulaşamamıştır.

Türkiye' de planlı kalkınma döneminde sanayinin "lokomotif sektör" olduğu saptanmıştır. Ekonomik dengenin kurulması, kalkınmanın ekonomik ve toplumsal alanda belli bir hızda büyüme ve sanayileşmeye önem verilmesi gibi uzun vadeli hedefler belirlenmiştir. Bu dönemde sanayinin gelişmesi amacıyla uygulanan teşviklerden biri olan OSB uygulamalarına, 1962 yılında Bursa OSB' nin kurulmasıyla başlanmıştır. Bursa OSB, Dünya Bankası'ndan alınan kredi ile kurulmuştur. 1982 yılına kadar OSB'lerin bir yasal herhangi bir yasal mevzuatı bulunmuyordu. Söz konusu mevzuat boşluğunun giderilmesi amacıyla 31 Ocak 1982 tarih ve 17591 sayılı Resmi Gazete'de "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur (OSB Üst Kuruluşu, 2011). Ancak 2000 yılındaki yasal düzenleme ve son dönemdeki yatırımlar ile belirli seviyeler hedeflenmiştir. Önceki yıllara oranla gelişme kaydedildiği söylenebilir.

Türkiye'de OSB uygulamaları, geri kalmış bölgelerin kalkınmalarını teşvik ederek dengeli bir büyüme sağlamak amacıyla uygulanmıştır. OSB'nin diğer katkısı ise planlı şehir gelişimini sağlamaktır. 1960'larda sanayi yerleşiminin dağınık ve plansız şekilde kentlerin çevresinde yaygınlaşmaya başlaması üzerine bu bölgelerin planlı alanlar olarak kullanılması yönünde politika ve tedbirler geliştirilmiş, plan ve programlarda bu konuya da yer verilmiştir (Demirdöğen, 1983: 43).

Organize sanayi bölgesi kuruluş hedeflerinin yakalanması konusunda pek başarılı sayılmaz. Organize sanayi bölgeleri yoluyla bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azalacağı ve dengeli bölgesel gelişmenin sağlanacağı düşünülmüş ancak başarılamamıştır (İTO, 2003: 12).

Organize sanayi bölgelerinde uygulanan teşvik uygulamaları zaman zaman farklılık göstermiştir. Bunun yanı sıra, organize sanayi bölgelerine kullandırılan kredi oranı, geri ödeme ve faiz şartlarında değişik uygulamalar olmuştur. OSB uygulanan bu politikanın amacı bölgesel kalkınmada denge yakalamaktır. Organize sanayi bölgeleri kurulmasının teşvik edilmesi amacıyla uygulanan bir başka politika ise tanınan vergi indirimleri ve muafiyetlerdir (İTO, 2003: 13).

Türkiye'de OSB' nin kuruluş amaçları;

1. Sanayinin disipline edilmesi,
2. Kentlerin planlı gelişmesini sağlamak,
3. Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir arada ve bir program dahilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimliliğin ve kar artışının sağlanması,
4. Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
5. Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının disipline edilmesi,
6. Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması,
7. Müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğinin önlenmesi,
8. Bu sanayi bölgelerinin devlet gözetiminde, kendi organlarınca yönetiminin sağlanması, şeklinde özetlenebilmektedir (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

OSB uygulamalarında karşılaşılan teknik, hukuki ve idari sorunlar nedeniyle plan ve programlar da OSB için yapılan tahsisler zamanında kullanılmamakta ve başlanan yatırımların böylece, planlanan sürede bitirilemeyen projeler sonraki yıllara bırakılmakta, bu da yatırımların maliyetinin yükselmesine neden olmaktadır. OSB konusunda planlı bir yatırım politikası yerine politik baskılar sonucu "Her İl'e bir OSB" planları uygulanmaktadır. Böylece çok fazla OSB kararnamesi çıkarılmış pek azı değerlendirilmiştir (Demirdöğen, 1993: 44).

Bu durum sanayide hızla gelişmememizin sebeplerindendir. Siyasi amaçlar için oluşturulan politikalar, gerçekçi olmaktan uzak kalınca sanayi ve ekonomi gelişememektedir. Oluşturulan sanayi bölgelerinde, yatırımcıların yer alması ve üretime geçmesi için bazı teşvikler gerekmektedir. Özellikle yasal düzenlemeler ile oluşturulan teşvikler müteşebbisleri bu bölgeye çekmektedir.

Türkiye'nin sürekli gündeminde olan kalkınma için kaynak yaratmak amacıyla ihracatın desteklenmesi yoluna gidildi. Seçilen döviz ve finans politikaları da bunu destekliyordu. Kalkınma planlarında ihracata verilen teşvikler ön plana alındı. İhracatı artırıcı ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin vergi muafiyetlerinde yapılan ayarlamalar dışında kaynak kullanımını destekleme pirimi de 1985'te yürürlüğe kondu. 24 Ocak kararları, fiyat kontrollerine son verip faiz serbestîsi gibi politikaları uygulamaya geçirerek ekonomik sorunlara çözüm bulma yolunu seçti (İSO, 2002: 165).

Organize Sanayi Bölgesi kuruluş amaçları konusunda da tahmin edilen düzeyde başarı sağlanamamıştır. Organize Sanayi Bölgeleri yoluyla bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve dengeli bölgesel gelişmenin sağlanması amacına ulaşılamamıştır. Günümüz itibariyle Türkiye genelindeki Organize Sanayi Bölgelerinin dağılımına bakıldığında OSB'lerin çoğunlukla Marmara ve Ege gibi ülkenin yüksek gelişmişlik düzeyi olan kısımlarında bulunduğu görülmektedir (İTO, 2003: 12).

Ülke genelinde dağınık olması amaçlanan bu sanayi bölgeleri ile bölgelerarası gelişmişlik düzeyi dengelenmek istenmiştir. Ancak çeşitli iktisadi ve çevresel nedenlerden dolayı söz konusu bölgeler, belirli coğrafi bölgelerde kurularak bu amacını yerine getirmekte başarısız olduğu görülmektedir. Ancak son yıllarda yapılan hamleler ile yatırıma öncelikli iller programları yapılarak, söz konusu durum onarılmaya çalışılmaktadır. Özellikle doğu ve güneydoğuda bulunan illere farklı teşvik ve destekler uygulanarak bu konuda ciddi atılımlar gerçekleştirilmektedir. Ülke genelinde Organize Sanayi Bölgeleri'ne ciddi destek ve teşvikler sunulmaktadır. Bu durum yatırımcıları bu bölgelere yönlendirmektedir.

Söz konusu destek ve teşvikler dağınık ve karmaşık yapıda olabilmektedir. Temel olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kredi desteklerinin yanı sıra, KOSGEB tarafından da işletmelerin yaptıracakları binalar için geri ödemesiz kısmi üst yapı uygulamaları projesi desteği verilmektedir. Böylelikle Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan müteşebbislerin yaptıracağı binaların üst yapı uygulama projeleri için; projeye onay alınması ve bina subasman seviyesinin en az yüzde 50'sinin tamamlanmasından sonra, brüt kapalı kullanım alanının bir metrekaresi için 3 TL olmak üzere, toplam üst limiti 10.000 TL destek verilmektedir. Bununla birlikte diğer yasal teşvikler de uygulanmaktadır (Cansız, 201: 66).

Bu teşvikler ile Organize Sanayi Bölgeleri cazibe merkezi haline gelmekte ve yatırımcılar söz konusu bölgelere yatırım yapmaktadırlar. Organize Sanayi Bölgeleri'nde uygulanan teşvik ve desteklerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Çizelge 1: Organize Sanayi Bölgelerinde Uygulanan Vergi Destekleri

VERGİ TÜRÜ	*ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ TÜZEL KİŞİLİĞİ*	*ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİNDE YER ALAN İŞLETMELER*	*AÇIKLAMA*
EMLAK VERGİSİ	MUAF (İnşaatın bitiminden itibaren 5 yıl)	MUAF (İnşaatın bitiminden itibaren 5 yıl)	1319 sayılı Kanunun 5/f maddesine göre
ATIKSU BEDELİ	Atıksu arıtma tesisi işletenler MUAF	Atıksu Arıtma Tesisi işletmeleri MUAF	4562 sayılı OSB Kanununun 21. Maddesi
ELEKTRİK VE HAVAGAZI	MUAF	MUAF DEĞİL	4562 sayılı OSB ve 2464 sayılı Belediye gelirleri Kanunu.
TÜKETİM VERGİSİ	(OSB'nin kendi binalarında tüketeceği elektrik için)		
KATMA DEĞER VERGİSİ	MUAF (Arsa ve işyeri dışındaki teslimleri ve bölge dışındaki arsa ve işyeri teslimleri KDV'ye tabi)	MUAF DEĞİL	3065 sayılı KDV Kanununun 17/k maddesi uyarınca
BİNA İNŞAAT HARCI VE YAPI KULLANMA HARCI	MUAF	MUAF	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 80. Maddesi
KURUMLAR VERGİSİ	MUAF (OSB'nin esas faaliyetleri dışındaki faaliyetleri nedeniyle elde edeceği gelirleri kurumlar vergisine tabidir.)	MUAF DEĞİL	Kurumlar Vergisi Kanununun 7.maddesine eklenen 25 numaralı bent hükmüne göre

Kaynak: İkitelli Organize Sanayi Bölgesi, 2011.

Bu uygulamalar ile yatırımcılara son derece önemli teşvikler verilerek, işletme maliyetlerindeki azalma yoluna gidilmiş ve işletmeler için eşsiz bir fırsat haline dönüşmüştür. Son 20 yılda yatırımların büyük çoğunluğunun bu bölgelere yapılması ve işletmecilerin bu bölgeleri tercih etmesi konusunda fikir vermektedir. Yukarıdaki çizelgeyi yorumlayacak olursak OSB içinde yer alan işletmeye ve OSB tüzel kişiliğine son derece önemli teşvikler ve indirimler uygulanmaktadır. Bu teşvikler ve indirimler şöyle sıralanabilir;

OSB TÜZEL KİŞİLİĞİ İÇİN:

• İnşaat bitim tarihini takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl süre ile emlak vergisinden,
• OSB'lerin kendi binalarının tüketeceği elektrik ve havagazı için elektrik ve havagazı tüketim vergisinden,
• Arsa ve işyeri teslimlerinde KDV'den,
• Bina inşaat ve yapı kullanma izni harcından,
• Kurumlar vergisinden,
• Tevhid ve ifraz işlem harcından,
• Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ancak, belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanmayanlar,
• Merkezi atıksu artma tesisi işleten OSB tüzel kişilikleri ilgili idarelere ödenecek atıksu bedelinden muaftır.

OSB'LERDE YER ALAN İŞLETMELER İÇİN:

• 31/12/2009 tarihi ve öncesinde bu kanun kapsamında tamamlanan yatırımlar için en fazla 5 yıl olmak üzere 31/12/2012 tarihine kadar, çalıştırılan işçilere ödenen ücretler üzerinden hesaplanan gelir vergisinin tamamı terkin edilir.
• 31/12/2012 tarihine kadar, çalıştırılan işçilere ödenen ücretler üzerinden hesaplanan SSK primi işveren hissesinin tamamı,
• 31/12/2009 tarihi ve öncesinde bu kanun kapsamında tamamlanan yatırımlar için en fazla 5 yıl olmak üzere 31/12/2012 tarihine kadar, enerji giderlerinin en fazla % 50'lik kısmı hazinece karşılanır (STB, 2011). Bu kolaylıklar, üçüncü denencemizi olumlu olarak sınamaktadır ve işletmelerin yatırım kararlarını etkilemektedir.

Ülkemizde OSB'nin varlığını rakamlarla ifade etmemize aşağıdaki tablo yardımcı olacaktır.

Çizelge 2: Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri'nin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

BÖLGE ADI	2010 SONU İTİBARİYLE BİTENLER			2011 YILI YATIRIM PROGRAMINDA OLANLAR				
	ADET	ALAN (Ha)	% Hektar (*)	ADET (**)	ALAN (Ha)	KREDİ VERİLECEK ALAN (Ha)	% Hektar (*)	% Adet (***)
MARMARA (11 İL)	22	5.438	19,92	7	816	816	8,94	9,72
EGE (8 İL)	21	3.998	14,65	13	2.021	1.872	22,14	18,06
AKDENİZ (8 İL)	16	3.453	12,65	4	250	100	2,74	5,56
İÇ ANADOLU (13 İL)	28	5.116	18,74	8	1.784	1.784	19,54	11,11
KARADENİZ (18 İL)	29	3.066	11,23	16	1.108	872	12,14	22,22
DOĞU ANADOLU (14 İL)	13	2.132	7,81	13	1.946	567	21,31	18,06
G.DOĞU ANADOLU (9 İL)	14	4.095	15,00	11	1.205	687	13,20	15,28
TÜRKİYE TOPLAMI (81 İL)	**143**	**27.298**	**100,00**	**72**	**9.130**	**6.698**	**100**	**100**

Kaynak: STB, 2011.

4.4. Organize Sanayi Bölgeleri'nin Hukuki Dayanakları

Türkiye' de OSB uygulamaları her hangi bir yasal mevzuatı olmadan 1982 yılına kadar devam etmiştir. Yasal boşluğu gidermek için 31 Ocak 1982 tarih ve 17591 sayılı Resmi Gazete'de "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Fonlar Yönetmeliği' nin "Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanat İnşaatı ve İşletme Giderleri Fonu" başlığını taşıyan 29 ve 42. maddelerinde organize sanayi bölgeleri için fonun kullanımı, fon hesabının kaynağı ve işleyişi, kredinin tahsisi, arsa iktisabı, kredinin geri dönüşü gibi hususlar yer alır. OSB kredilendirilmiş

ve devlet bütçesinden fona kaynak aktarılarak desteklenmiştir (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

OSB'nin kurulmasından kalkınma planlarının Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulması kararlaştırılan OSB' nin alt yapı yatırımlarının % 99' u bakanlık fonundan, % 1' i ise, OSB'ni kuran ticaret ve sanayi odaları veya ticaret odaları ile yerel yönetimler tarafından karşılanmıştır.

Sanayinin önem kazanması, OSB'nin hızla yaygınlaşması, OSB'nin tüzel kişiliğinin olmaması nedeni ile hukuki sorunlar yaşanması nedeniyle yeni bir yasal düzenleme zorunluydu (OSB Üst Kuruluşu, 2011). 1960'lı yıllardan 2000 yılına kadar hukuksal boşluk olduğu bir gerçektir. 2000 yılında yürürlüğe giren OSB Kanunu'nun 40 yıl kadar bir süre geç kaldığı düşünülürse Türk Sanayi'sinin gelişme düzeyi hakkında bilgiler vermektedir.

" Uzun süren araştırma ve çalışmalar sonucu 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu 12.04.2000 tarihinde TBMM' de kabul edilmiş ve 15.04.2000 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun gereğince hazırlanması gereken "Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği" 21.05.2001–24408 ve "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" 01.04.2002–24713 tarih ve sayılı Resmi Gazete' lerde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir" (OSB Üst Kuruluşu, 2011).

"Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği" 17.01.2008 tarih ve 26759 sayılı Resmi Gazete'de, "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" de 22.08.2009 tarih ve 27327 sayılı Resmi Gazete' de uygulamalar esnasında doğan ihtiyaçlar sebebi yeniden düzenlenerek söz konusu eski yönetmelikler yürürlükten kaldırılmak suretiyle yürürlüğe girmiştir. Türkiye' de OSB, halen söz konusu mevzuatlara göre kurularak yönetilmektedir. Yasal düzenlemelere göre dört tip OSB tanımı bulunmaktadır. Bunlar:

1. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren tesislerin yer aldığı "Karma OSB",
2. Aynı sektör grubunda ve bu sektör grubuna dahil alt sektörlerde faaliyet gösteren tesislerin yer aldığı "İhtisas OSB",

3. 4562 sayılı Kanunun 26 ncı maddesine göre özel hukuk tüzel kişilerince veya gerçek kişilerce kurulan "Özel OSB "(OSB Üst Kuruluşu, 2011).

"4562 sayılı OSB Kanunu gereğince, yer seçimi tamamlanan bir OSB'nin kuruluş işlemlerine başlanarak; İl Özel İdaresi'nin, OSB'nin yer alacağı belediyenin, ildeki Sanayi veya Ticaret Sanayi Odası'nın, sanayici, dernek, kooperatiflerin biri veya daha fazlasının katılımı ile hazırlanan OSB kuruluş protokolü Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanmakta ve her OSB'ne bir sicil numarası verilerek, OSB'ne tüzel kişilik kazandırılmaktadır. Ayrıca, İhtisas OSB'nde konuyla ilgili mesleki kuruluş ve teşekküllerin temsilcileri de talep edilmesi halinde müteşebbis heyete dahil edilmektedir" (Malatya 1. OSB, 2010).

Tüzel kişilik kazanan OSB, bölgeyle ilgili tüm kamulaştırma, imar planı, proje hazırlama ve bölgenin tüm inşaat işlerinden sorumludur. OSB'nin görevlerinden biri de teri kesinleşen OSB alanında bulunan kişilere ait arazilerin arsa sahipleri ile anlaşarak satın almak ya da kamulaştırmaktır (Malatya 1. OSB, 2010).

OSB'nin kurulacağa alanlara ilişkin imar planları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır. Alt yapı projeleri ise bazen Bakanlık tarafından onaylanır bazen ise OSB'nin yeterli düzeyde kadrosu var ise, bu yetki OSB'ne Bakanlık tarafından devredilebilir. Ancak Özel OSB'nin kamulaştırma ve inşaat ruhsatları verme yetkisi bulunmamaktadır (Malatya 1. OSB, 2010). Bakanlık onayından sonra imar ve parselizasyon işlemleri, sonrasında ise parsel tahsisleri yapılarak yatırımcılara sunulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ KESİM:
MALATYA VE MALATYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Kentlerin büyümesi ve gelişmesinde, sosyal ve ekonomik faktörlerin yanı sıra kentin tarihi, coğrafi konumu, iklim ve bitki örtüsü gibi faktörlerin de önemi büyüktür.

Çalışmamızın bu bölümünde, Malatya kentinin tarihi, coğrafi yapısı, iklimi, bitki örtüsü, sosyal ve idari yapısı, ekonomik yapısı hakkında genel bilgiler aktarılmaktadır.

5. MALATYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Malatya, tarihin her döneminde ayrı bir önem kazanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle Malatya'nın kısa bir tarihçesine yer vermek gerekmektedir.

Malatya, tarih boyunca isminde önemli değişiklik yaşamayan Anadolu şehirlerinden biridir. Kültepe vesikalarında " Melita" şeklinde görülen Malatya'dan Hitit vesikalarında " Maldia" olarak bahsedilmektedir. Asur İmparatorluk devri vesikalarında ise Meliddu, Melide, Melid, Milid, Milidia olarak geçmektedir. Urartu kaynaklarında ise Melitea denilmektedir (MV, 2004: 20).

5. 1. Malatya Tarihi ve Coğrafi Özellikleri

Hititlerin Anadolu'da yerleştikleri yapılan bazı kazı çalışmalardan anlaşılmaktadır. M.Ö. 1000 yıllarında Malatya, Kargamış Krallığı'na bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Bunun dışında M.Ö. 700-600'lü yıllarda Asur, Med, Pers hakimiyetleri görülmüştür (MV, 2004: 3-4).

Roma ordularının uğrak yeri haline gelen Malatya, kuzeyi güneye, doğuyu batıya bağlayan bir düğüm noktası üzerinde bulunmaktadır. Fırat Nehri'nin doğu ile batıyı birbirinden ayırması, buranın önemini daha da artırmıştır. Romalılar bu bölgeye önem verirlerdi. Su kaynaklarının ve gıdanın bol olduğu yerlere şehirlerini

kurdular. Bu şehirleri daha çok askeri amaçla kullandılar. Bizanslılar, Malatya'yı Sasani'lere karşı bir hudut şehri olarak kullanmışlardır. 575 yılında çıkan savaşta şehir yakıp yıkılmıştır (MV, 2004: 5-6).

Selçuklular devrinde Malatya, sanayi ve ticarette zengin ve önemli bir şehirdi. Burada kumaş dokuyan tezgâh miktarı 12.000 ile 19.000 arasındaydı. Bu yüzden şehir bazı dönemlerde yağmalanmıştır (MV, 2004: 14).

XIX. yüzyılın başlarında, Malatya kenti harap bir durumdaydı. Yılın yaklaşık 4/3'ünü bağlarda geçiren halk, bu yörelerde yerleşme eğilimindeydi. Kent de bu sebepten dolayı gelişemiyordu. Yeni Malatya'nın kurulduğu Asbuzu yöresi sulu bahçeler ve bağlardan oluşmaktadır. Bu yörede ayrıca bazı yerleşim yerleri de vardı. Zamanla dış mahalleler Asbuzu ile birleşti. Malatya XIX. yüzyıl boyunca küçük bir kent olarak kalmış, asıl gelişmeyi cumhuriyet döneminde yaşamıştır. XVI. Yüzyıl ortalarında Malatya'da 32 mahalle vardı. Malatya sancağının 1891 yılında 5 kazası, 9 nahiyesi ve toplam 1240 köyü olduğu bilinmektedir (MV, 2004: 16).

12.412 km^2'lik bir yüzölçüme sahip olan Malatya, yüzölçümü büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 23. büyük kenti durumundadır. Malatya; Sultan suyu ve Sürgü çayı vadileriyle Akdeniz'e, Tohma vadisiyle İç Anadolu'ya, Fırat vadisiyle Doğu Anadolu'ya açılarak bu bölgeler arasında bir geçiş alanı oluşturur (Bilsam, 2011, 25).

Malatya'da kış aylarında Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuru ve soğuk; yaz aylarında ise Güney Doğu Anadolu'nun kuru ve sıcak iklim görülür. Özellikle ilkbahar aylarında ise zaman zaman Akdeniz bölgesinin ılık ve nemli iklimi görülebilir. Genel olarak Malatya, kışları sert ve sürekli, yazları sıcak yağışları az, karasal bir iklim tipi gösteriyorsa da Akdeniz iklimine de rastlanabilir. Malatya'nın iklimi karasal iklim ile Akdeniz iklimi arasında mikro klima alanıdır. Malatya, Güney Doğu Anadolu karasal- Akdeniz yağış rejimi ile Doğu Anadolu karasal- iç bölge yağış rejimi arasında bir geçiş alanıdır (MV, 2004: 32).

Malatya'nın büyük bölümü dağlarla kaplıdır. III. Zaman'daki Alp Kıvrımlaşması sırasında şekillenen Güneydoğu Toroslar'ın kolları, ilin güneyini doğu- batı yönünde kaplar. Batı ve kuzeyde platolar yer alır. Çok sayıda akarsu ile bu yapı parçalanmış ve vadilere ayrılmıştır. Önemli karayolları ve demiryolları bu vadilerden geçer (MV, 2004: 24).

Kent merkezi coğrafi konum açısından önemli bir yere sahiptir. Ulaşımın kolay sağlandığı kent merkezi, birçok kente rahatlıkla ulaşım olanağı sunmaktadır. Malatya'nın bazı önemli ve komşu kentlere olan uzaklığı aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir. Malatya bu yönüyle, ikinci denencemizde bahsettiğimiz ulaşımın önemi konusunda olumlu bir izlenim yaratmaktadır. Ulaşımın, işletmenin kuruluş yeri üzerindeki öneminin etkin oluşu ve Malatya'nın da bu özelliklere sahip olması denencemizi sınamaktadır.

Çizelge 3: Malatya Kentinin Bazı Merkezlere Uzaklığı (Km).

Adana	388
Adıyaman	185
Ankara	659
Bursa	1030
Diyarbakır	251
Elazığ	98
Erzincan	363
Gaziantep	247
İstanbul	1112
İzmir	1189
Kahramanmaraş	223
Kayseri	341
Mersin	457
Samsun	585
Sivas	247

Kaynak: KGM, 2011.

5. 2. Malatya'nın Nüfusu ve Demografik Özellikleri

1927 yılında Türkiye'de 63 il bulunmaktayken, Türkiye'nin nüfusu 13.648.270, Malatya ilinin nüfusu ise 305.785 olarak tespit edilmişti. Bu dönemde nüfus büyüklüğü açısından 63 il arasında 10. sırada yer almıştır. 2000 yılına gelindiğinde Türkiye nüfusu 67 803 927, Malatya nüfusu 853.658 olarak tespit edilmiştir. 2000 yılında Malatya bu nüfus büyüklüğü ile 81 il arasında 24. sıraya gerilemiş olup, nüfus yoğunluğu ise kilometrekareye 72 kişi düzeyinde tespit edilmiştir (MV, 2004: 83).

2009 yılı nüfus istatistiklerine göre Malatya ili toplam nüfusu 736.884 kişi yıllık nüfus artış hızı ise ‰ 4.21'dir. 2010 yılında ise nüfus 740.643'e ulaşmış ve yıllık nüfus artış hızı ‰ 5.13 olarak kayıtlara geçmiştir. 2010 yılında ise ADNKS Malatya ili toplam nüfusu 740.643 olarak kaydedilmiştir (TUİK, 2011). Aradan geçen bir yılda yaklaşık 4.000 civarında bir nüfus artışı yaşanmıştır. Malatya'nın özellikle son yıllarda büyükşehir olma yolundaki çalışmaları da devam etmektedir.

Çizelge 4: Malatya'da Nüfus (1927–2010) İstatistikleri

Sayım Yılı	Türkiye	Malatya
1927	13 648 270	305 785
1950	20 947 188	483 568
1960	27 754 820	394 172
1970	35 605 176	510 979
1980	44 736 957	606 996
1990	56 473 035	702 055
2000	67 803 927	853 658
2010	72 722 988	740 643

Kaynak: BİLSAM, 2011.

Yukarıdaki çizelgede Malatya iline ait nüfus istatistikleri bulunurken, Malatya kent merkezine ait nüfus sayımı ve yılları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Çizelgeden de anlaşılacağı üzere, 10'ar yıllık dönemler ile anlatılmak istenen bu tabloda 2007 yılındaki düşüş dikkat çekicidir.

Çizelge 5: Malatya Kent Merkezi Nüfusu 1970–2011

Yıllar	Nüfus Sayısı
1970	211,123
1980	286,895
1990	330,206
2000	381,081
2007	383.185
2010	401,705

Kaynak: ADNKS, TUİK, 2011.

Malatya kent merkezinde iş gücüne katılma oranı 1980- 2000 döneminde azalma eğilimi göstermiştir. Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından daha yüksektir. İki cinsiyetin işgücüne katılma oranındaki bu fark son on yılda azalma eğilimi göstermiştir (MV, 2004: 90).

Malatya ilinde işgücüne dahil olmayan nüfusun, çalışabilir yaştaki (12+ yaş grubu) nüfus içindeki oranı sürekli artmaktadır. 1980- 2000 döneminde işgücüne dahil olmayan nüfusun yıllık artış hızı % 036.1'dir. Bu hız erkeklerde % 044.3, kadınlarda ise % 031.8'dir. 2000 yılında işgücüne dahil olmayan nüfusun yaklaşık % 62'sini kadın nüfus oluşturmaktadır. İşgücüne dahil olmayan kadın nüfus içinde en fazla paya sahip olan ev kadınlarının oranı 1985-2000 döneminde azalmasına rağmen, bu oran 2000 yılında % 68.8 ile hala yüksek seviyesini korumaktadır (MV, 2004: 91).

5. 3. Malatya Ekonomisi

Malatya'nın yakın geçmişte içinde bulunduğu koşullar ve ekonomik gelişimini yavaşlatan sebeplerin bilinmesi, ilin gösterdiği kalkınma çabasının büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Ülkemizde şehirlerarasında gelişmişlik farkı son derece büyüktür. Özellikle doğuda ve iç kesimlerde olan şehirlerin gelişmişlikleri

düşük seviyededir. Bunun doğal sonucu olarak bölgelerin her alanda yaşadığı geri kalmışlığın temelinde çeşitli kültürel, sosyal, coğrafik etkenlerin varlığına ilaveten tarihsel nedenler de bulunmaktadır (MV, 2004: 146). Ancak geçmişten günümüze önemli ticaret yollarına yakın olan ilin, daha çok gelişmiş olması beklenmektedir. Bu az gelişmişliğin sebepleri arasında sanayinin ve teknolojinin ülkemizde geç yaygınlaşması gösterilebilir. Bunların dışında tarım ve hayvancılıkta yeterli planlar oluşturulmaması gibi önemli sebepler de bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra devlet bir yandan savaşın izlerini kapatmaya çalışırken bir yandan da ülkenin her köşesine ulaşabilmek için demir yolu yapımına öncelik vermiştir. O dönemde ülkeyi bir baştan bir başa demiryolları ile örme projesi, Anadolu'nun çağdaşlaşma ve kalkınmasının ilk somut adımını oluşturmuştur. Bu dönem, dünyada yaygın olan ekonomik model, kamu öncülüğünde içe dönük ekonomik kalkınma ile yerli sermayenin gelişiminin amaçlandığı bir modeldir. Emin adımlarla gelişen Türk özel kesimin yatırımlarda yurdun daha çok batı kesiminde yoğunlaşması nedeni ile 1950'li yıllar ile 1980'li yıllar arasındaki dönemde geri kalmış bölgelere dönük kamu kaynaklı enerji, imalat ve madencilik alanlarındaki yatırımlar bu bölgelerin gelişimini bir nebze olumlu yönde etkilemiştir. Ancak bu çabalar bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmaya yetmemiştir (MV, 2004: 146). Devlet eliyle uygulanmak istenilen sanayi politikası, istenilen hedeflere ulaşılamamıştır. Ancak özellikle Malatya gibi illerde sanayinin temel taşını bu tür örnekler oluşturur. Ancak özel sektör yatırımları için bir cazibe merkezi olamamıştır.

Malatya aynı zamanda zengin yer altı kaynaklarına sahip bir kenttir. Üretilen başlıca yer altı kaynakları demir, krom, kurşun ve bakırdır. Hekimhan yöresinde bulunan demir yatağı Türkiye'nin önemli demir yatağıdır (Erkal, 1991, 30).

Sanayi sektörünün yarattığı GSYİH içerisinde ise imalat sanayi alt sektörü % 25,8 pay almaktadır. Malatya, kayısı gibi önemli bir tarımsal üretim potansiyeline sahip olmasına rağmen, sanayileşme yolunda ciddi atılım göstermektedir. Ancak sanayileşmedeki gelişmelere rağmen mevcut durumuyla il ekonomisi içerisinde tarım önemli bir yer tutmaktadır (MV, 2004: 149-150).

İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyete göre yapısı konusunda cinsiyet ve yerleşim yerleri ile ele almak gerekir. İstihdamdaki erkek nüfusun %38'i hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu oran il merkezinde % 71, ilçe merkezlerinde %55 ile

köylerden daha yüksek orana sahiptir. İl genelinde tarım sektöründe istihdam edilen erkek nüfusun oranı % 48 iken, köyde bu oran % 79'lara yükselmektedir. İstihdam edilen kadın nüfusun ekonomik faaliyete göre dağılımı erkek nüfustan farklı bir yapı göstermektedir. İstihdamdaki kadın nüfusun % 89'u tarım sektöründedir (MV, 2004: 101-102). 1985 yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına göre Malatya'da toplam işyeri sayısı: 1776'dır. Bu firmaların hukuki durumu aşağıdaki gibidir:

Çizelge 6: Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına Göre Malatya (1985)

Ferdi Mülkiyet	1646
Adi Ortaklık	119
Kollektif Şirket	6
Limited Şirket	1
Anonim Şirket	2
Kooperatif Şirket	2
Toplam	1776

Kaynak: DİE, 1985.

Yukarıdaki çizelgede yer alan bilgilerin yanı sıra, özellikle 1990'lı yıllar sonrasında özel sektör yatırımlarının da etkisiyle, sanayi ve işyeri sayısında önemli artışlar yaşanmıştır. 2000 yılı sonrası genel sanayi ve işyerleri sayısında yaşanan gelişmeyi bir tabloda göstermek faydalı olacaktır.

Çizelge 7: Malatya'da Ekonomik Faaliyet Göre İşyeri Sayısı

Özel Sektör		*Kamu Sektörü*	
Tarım	35	Tarım	19
Sanayi	1,202	Sanayi	19
Hizmet	1,218	Hizmet	128
Toplam:	2,455	Toplam:	166
GENEL TOPLAM :	2,621		

Kaynak: Türk İş Kurumu Malatya İl Müdürlüğü, 2007

1985–2000 yılları arasında sanayi katma değerinin yıllık büyüme oranı % 10,7, imalat sanayinin yıllık büyüme oranı % 11 olarak gerçekleşmiştir. Malatya, 1997 yılı itibariyle bölgenin sanayi katma değerinin %54,6'sını oluşturmaktadır (BİLSAM, 2011: 115). Ayrıca yukarıdaki rakamlar 2010 yılı rakamları olup, 2011 yılı rakamlarında artış yaşandığı bir gerçektir. Öte yandan bu rakamlara eklenecek 1. OSB devamı ve 2. OSB'de yer alacak olan işletmeler ile rakamlar daha yukarı çıkarak kent ekonomisini de kuşkusuz olumlu etkilenecektir.

2007 yılında Malatya gümrüğünden yapılan ihracat değeri 10,814.158 USD'dir. 2008 yılında bu rakam 20,629.774 USD olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında ihracat değerinde bir önceki seneye göre % 90.77 artış yaşanmıştır. 2007 yılında Malatya gümrüğünden yapılan ithalat değeri 34,831.798 USD'dir. 2008 yılında ise bu sayı 13,210.326 USD olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında ithalat değeri, 2007 yılına göre % 62.07 azalmıştır (Malatya Belediyesi, 2009).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın, illerin sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamasının tespitine dönük olarak yapılan çalışmasında, Malatya ili, "İllerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması"nda 1996 yılı itibari ile 38. sırada iken, 2003 yılında 3 basamak gerileyerek 41. sıraya düşmüştür (DPT, 2003: 55).

Malatya, Doğu Anadolu ve TRB1 bölgesinde sanayisi en gelişmiş il olup, son rakamlara göre Malatya Ticaret Odası'na kayıtlı 950 şirkette yaklaşık 28.500 kişi istihdam edilmektedir. Malatya'da sırasıyla gıda, tekstil ve inşaat sektörleri, istihdam sayısı, şirket sayısı gibi rakamlarda oldukça önemli bir merkezdir. Firma vergi kimlik numaralarının bağlı olduğu illere göre oluşturulan 2010 yılı verilerine göre; Malatya'nın ihracatı 276 milyon dolar, ithalatı ise 91 milyon dolardır. Malatya'nın 2010 yılı ihracatının 450 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Malatya, tekstilde ve konfeksiyonda önemli adımlar atmıştır. Türkiye'nin ve dünyanın önemli markaları için Malatya Organize Sanayi Bölgelerinde üretim yapılmaktadır (FKA, 2011). Söz konusu rakamlar, Malatya'nın ekonomide hangi konumda olduğu konusunda bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Ancak Malatya'nın 1990, 1995, 2001 yıllarına ait GSYİH rakamları sevindirici değildir. Ancak kurulan ve kurulumu devam eden OSB, sanayi siteleri gibi yatırımların, bu rakamları yukarı çekeceği bir gerçektir.

1990 yılı itibariyle kişi başı yurt içi hasıla 1.744 dolar, 1995 yılında 1.879 dolar düzeyinde iken 2000 ve 2001 yılında yaşanan ekonomik krizlerin de etkisiyle kişi başı yurt içi hasıla 1.417 dolar seviyesine gerilemiştir (MV, 2011). 2005 yılı resmi verilerine göre 7.021 dolar olan Türkiye kişi başı yurt içi hasıla ortalamasını Malatya kentine oranlarsak ortalama kişi başı milli geliri 5.600 dolar olduğunu söyleyebiliriz.

Dünya Bankası 1 Temmuz 2011 verilerine göre Türkiye gayri safi yurt içi hâsılası 1.115.994.000.000 dolar olarak hesaplanmıştır(Bu hesaplama TÜİK verileri baz alınarak yapılmıştır). Dünya Bankası'nın bu verilerine göre; Türkiye'de kişi başı milli gelir 15,157 dolar olarak hesaplanmaktadır. Malatya kentinde ise kişi başı milli gelirin 12,140 dolar civarında olduğu hesaplanmaktadır. Diğer yandan TRB1 bölgesinde bulunan Elazığ'ın 10.100 dolar civarında olduğu göz önüne alınırsa, Malatya'nın milli gelire katkısının daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır (Vikipedi, 2011). 2010 yılında Bakanlar Kurulu satın alma gücü paritesine bağlı olarak yurt içi hasıla hesaplamasında değişiklik yapmıştır. Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler harmanlanarak aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 8: Kişi Başı Yurt İçi Hasıla

Yıllar	*1990*	*1995*	*2001*	*2005*	*2011*
Malatya	1.744 $	1.879 $	1.417 $	5.600 $	12.140 $
Türkiye	2.655 $	2.727 $	2.146 $	7.021 $	15.157 $

5. 4. Malatya'da Sanayileşme Süreci

Sanayi devrimini takip edemeyen ve sanayileşmede geç kalan Osmanlı'da sanayi, zanaat düzeyinde kalmış, tarım dışı üretim makineleşememiş ve el emeği ile esnaf ve zanaatkârlık yapılmıştır. Geçmişinde büyük başarılar bulunan zenginliğin ve refahın egemen olduğu ülke, Cumhuriyete geçişin öncesinde, uzun yıllar süren savaşlar boyunca derin yaralar almıştır. Böyle bir ortamda sonu gelmeyen siyasi, iktisadi ve sosyal sorunlar ile beraber ülke her alanda başarısız olmuştur. Bu nedenle, Cumhuriyetle başlayan kurtuluş mücadelesi, kelimenin tam anlamı ile bu milletin yeniden doğuşunun destanıdır (MV, 2004: 184). Bu yeniden doğuşun temelleri Cumhuriyet'in ilanından önce de atılmış olup, sanayileşme için gerekli adımlar atılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet dönemine geçilirken, Malatya'nın sanayisi ve ekonomik manzarası ülke sanayisinin ve ekonomisinin bulunduğu durum ile aynıydı. İlin sanayi varlığı el sanatlarına dayalı çalışan esnaf ve sanatkârdan ibaretti. 1927 sanayi sayımına göre, ilimizde toplam 1039 işyeri vardır. Bu iş yerlerinde toplam 2447 kişi çalışmaktaydı. O tarihlerde Adıyaman ve Kemaliye'nin ilimize bağlı olması rakamın yüksek olmasında etkili olmuştur (MV, 2004: 184).

Tarıma dayalı bir ekonominin ağırlıkta olduğu Malatya'da, son yıllarda sanayi ve hizmet sektöründe yaşanılan gelişmeler, kentin ekonomik yapısında değişimlere neden olmuştur.

Ekonomide, tarım sektörünün ağırlığı dikkat çekmekte, buna karşılık, tarım sektörü içerisinde ise bitkisel üretim payı, hayvansal üretim payından fazladır. İlin bitkisel üretimi, hayvansal üretiminden fazla olup, 2002 yılı itibariyle bitkisel üretim değeri 282.479.563 TL'dir. Üretilen bu bitkisel değere pazarlanan kısmı ise 197.000.563 TL düzeyinde olup toplam üretim değerinin % 70'ine tekabül etmektedir. Türkiye ortalamasında bu oran % 77 düzeyindedir. Hayvansal üretim değeri 133.365.478 TL olup, bunu % 52'si pazarlanan değeri oluşturmaktadır. Türkiye ortalamasında bu oran % 56 düzeyindedir (MV, 2004: 153).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerek kalkınmayı tek başına omuzlayacak sermaye ve müteşebbis gücünün olmaması gerekse o dönemde dünyada egemen ekonomik görüş doğrultusunda kamu öncülüğünde kalkınma modeli seçilmiştir. Bu çerçevede 1937 yılında Malatya'da Tekel sigara fabrikası kurulmuştur. Bunu 1939 yılında Sümerbank Malatya pamuklu dokuma fabrikası takip etmiştir. 1954 yılında ise Malatya'da şeker fabrikası kurulmuştur. Hepside kamusal sermayeli bu yatırımların her biri Malatya ilinin modern manada sanayileşmesinde önemli kilometre taşları olmuştur. Bu nedenle 1927 sanayi sayımında, imalat sanayinde 2447 kişi çalışırken, 1964 sanayi sayımında 5424 kişi çalışmaktadır. Artış oranı % 121'dir (MV, 2004: 184). Sanayinin gelişmesi devlet eliyle yapılmaya başlanmış ve kamu öncülüğü ile fabrikalar kurularak sanayi geliştirilmeye çalışılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, Cumhuriyetin ilanından sonra yurt çapında başlatılan ekonomik kalkınma faaliyetlerinin gelişimini incelemek üzere gittiği yerler arasında Malatya da bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında ekonomik durumu sarsılmış olan Malatya'nın demiryoluna bağlanmış

olması ticari kapasitesini artırmıştır. 1939 yılında Malatya Bez Fabrikası ve Tütün Fabrikası kurulmuştur. Bu sanayileşme çabaları sonraki yıllarda gelişerek devam etmiş, Malatya cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'nin kalkınma çabalarına paralel bir gelişme seyri göstermiştir (MV, 2004: 18).

Planlı dönemin ilk on yılı, ilimiz imalat sanayinde önemli sayılabilecek yatırımların yapılmadığı bir dönem olmuştur. Malatya, 1968 yılında kalkınmada öncelik verilen iller kapsamına alınmasının sonucu olarak, 1970'lerde kamu kesiminin genişletme yatırımları ve özel sektörün çeşitli dallarındaki yatırımlarıyla kısmi bir canlanma yaşamıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen özel sektör yatırımları, il içinde sermaye birikimi ve yurt dışında çalışan işçilerce finanse edilerek gerçekleştirilmiştir. 1970'lerde ilimizde en çok iş yeri açılan sektör sanayi sektörü olmuştur. Bu gelişmede dokuma, taşa- toprağa dayalı sanayi önde gelmektedir (MV, 2004: 184). Kalkınma programlarında yer almasına rağmen kısıtlı yatırımlar nedeniyle sanayi kısa zamanda istenilen seviyelere ulaşılamamış ve canlanma görülememektedir.1980'li yılların başında ülkemizde kapalı ekonomi uygulamaları rafa kaldırılmış ve o günlerin artık tartışması kabul edilen rekabete dayalı açık ekonomi dönemine geçilmiştir. Bu dönemin en belirli özelliği Türk sanayini dünya rekabetine açarak güçlendirmek olmuştur. Bir yandan pazar ekonomisine geçerken bir yandan da özel sektör yatırımları çeşitli teşvik araçları ile desteklenmiştir. Bu dönemde Malatya sanayisi kamunun sağladığı yatırım teşviklerinden yararlanmış ve kalkınmasına hız katmıştır (MV, 2004: 184).

Çizelge 9: Malatya İli Sektörlere Göre Sanayi Tesisleri ve İstihdam Sayısı

Sektör	**Şirket Sayısı**	**İstihdam Sayısı**
Deri	7	50
Gıda	380	6.075
İnşaat	61	1.098
Kimya	36	352
Maden	26	86
Makine	58	960
Medikal-Sağlık	5	64

Metal Eşya	46	458
Orman	61	724
Plastik	47	527
Tekstil	129	12.133
Genel Toplam	856	22.727

Kaynak: Malatya Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO), 2010.

Malatya'da 1985 ve 2000 yılları arasında sanayi sektöründe belirgin bir gelişmenin sağlandığı görülmektedir. İmalat sanayi, önemli bir gelişme göstermiş ve 1985 ve 2000 yılları arasında elde edilen katma değer yaklaşık 5 kat artmıştır.

2001 yılı itibari ile ilde yaratılan Gayri safi yurt içi hâsıladan %27,1 ile sanayi sektörü ilk sırada gelmekte, bunu % 24 ile ticaret ve % 16,9 ile tarım sektörü izlemektedir (MV, 2004: 148). Ancak 2008 yılı yatırım programında yer alan ve altyapısı için ödenek tahsis edilen 2.Organize Sanayi Bölgesi ve 2010 yılında projesi hazırlanan 1.Organize Sanayi Bölgesi'nin devamı niteliğindeki 1.Organize Sanayi Bölgesi Tevsi Alanı ile sanayi sektörü büyük oranda gelişme sağlayacağı düşünülmektedir.

Malatya, 81 il içerisinde en çok ihracat yapan ilk 20 il arasında yer almaktadır. Bölgenin ihracat rakamlarında Malatya ilinin belirleyici rol üstlendiği de ayrıca gözlemlenmektedir. TRB1 Bölgesi'nde 3 ana sektöre göre ihracat rakamları karşılaştırıldığında bölgede ön plana çıkan ilin Malatya ve bu ilin de öne çıkan ihracat ana kaleminin tarım sektörü olduğu görülmektedir. Kayısı dahil kuru meyve mamullerinin ihracatı, bölgenin tarım ihracatının %93'üne ve toplam ihracatının %76'sına karşılık geldiği görülmektedir. Malatya, çimento ve toprak ürünlerinde bölgenin sanayi ihracatının %35'ini, makine ve aksamları'nın %17'sini gerçekleştirmektedir. Malatya'nın en çok ihracat yaptığı ülke Rusya'dır. ABD, Almanya, Fransa, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler Rusya'yı izlemektedir. Malatya TRB1 Bölgesi'nin, her yıl dış ticaret fazlası vererek ülkeye döviz girdisi sağlayan en fazla ihracat yapan ili konumundadır (FKA, 2011).

Malatya'nın ekonomisinin hangi ekonomik etkinliklere bağlı olduğunu görebilmek için TRB1 bölgesini (Malatya, Elazığ, Tunceli, Bingöl) incelememiz

gerekir. Ülkemizde 2009 yılı işsizlik oranı % 14 seviyelerinde iken Malatya'da ise % 14.6 civarındadır.

Çizelge 10: Türkiye'de Çalışan Nüfusun Ekonomik Sektörlere Göre Dağılımı

Ekonomik Faaliyetler	*%*	*Sayı (Bin Kişi)*
Tarım	26,9	6,704
Sanayi	18,8	4,682
İnşaat	7,7	1,908
Hizmetler	46,6	11,590
Toplam	100	24,884

Kaynak: TUİK, Ağustos 2011.

2011 yılı Ağustos döneminde, Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1,3 puanlık artışla % 51 olarak gerçekleşmiştir. Toplam işgücünün % 17,9 unu 15-24 yaş grubundakiler oluşturmaktadır. Ülkemizde Ağustos 2011 döneminde istihdam edilenlerin % 26,9'u Tarım, %18,8'i Sanayi, % 7,7'si İnşaat, % 46,6'sı Hizmetler sektöründedir. İstihdam edilen nüfusun % 70,9'u erkektir (TUİK, Ağustos 2011). Yukarıdaki bilgilerde Türkiye'de ekonomik faaliyete göre istihdam aktarılmış olup, Malatya ile ilgili çalışan nüfusun ekonomik sektörlere göre dağılımı ise aşağıda belirtilmiştir:

Çizelge 11: Malatya'da Çalışan Nüfusun Ekonomik sektörlere Göre Dağılımı

Özel Sektör		*Kamu Sektörü*	
Tarım	348	Tarım	267
Sanayi	19,761	Sanayi	1,305
Hizmet	11,226	Hizmet	2,950
Toplam:	31,335	Toplam:	4,522
GENEL TOPLAM:	35,857		

Kaynak: Türk İş Kurumu Malatya İl Müdürlüğü, 2007.

Yukarıda verilen rakamlara bakıldığında toplamda 2.621 işyerinde 35.857 kişi çalışmakta olup, bu rakamlar Organize Sanayi Bölgesinde ilave edilen alan ve Malatya 2. Organize sanayi Bölgesi'nde tahsis edilen alan ile birlikte daha da artacaktır. Ayrıca 2010 yılı Aralık ayı itibariyle SGK kayıtlı 70.000 civarı çalışan bulunmaktadır. 2925 Sayılı SGK Tarım Sigortası kapsamında 6.300 kişi, 2926 Sayılı Bağ-Kur Tarım Sigortası kapsamında ise 18.300 kişi kayıtlı bulunmaktadır (SGK Malatya İl Müd. , 2011).

Çizelge 12: Türkiye'de Ekonomik Faaliyetlerin İstihdam İçerisindeki Payı (%)

	1970	*1980*	*1990*	*2000*	*2009*
Tarım	63	53	47	36	25
Sanayi	17	20	20	24	25
Hizmetler	20	26	33	40	50

Kaynak: Mehmet Ali Berkman ,2010.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere sanayide bir gelişme yaşanmış ancak bu gelişme hizmetler sektörünün gerisinde kalmıştır. Diğer yandan tarım sektöründeki düşüş endişe vericidir.

Çizelge 13: Türkiye'de Ekonomik Faaliyetlerin GSYİH İçerisindeki Payı (%)

	1970	*1980*	*1990*	*2000*	*2009*
Tarım	31	24	16	13	10
Sanayi	18	21	26	28	32
Hizmetler	51	55	57	59	58

Kaynak: Mehmet Ali Berkman ,2010.

Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer içindeki payları dikkate alındığında Malatya'nın da içinde bulunduğu TRB1 bölgesi, sanayide Türkiye ortalamasının altınadır. TRB1 bölgesinde Malatya ile beraber Elazığ, Bingöl, Tunceli yer almaktadır. Söz konusu bilgileri aşağıdaki çizelgede belirtilmiştir.

Çizelge 14: Türkiye'de ve TRB1 Bölgesi'nde Sektörlerin Gayri Safi Katma Değeri Karşılaştırılması

	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Gayri Safi Katma Değer
Türkiye	8.5	27.2	64.3	100
TRB1	13.7	19.5	66.8	100

Kaynak: TÜİK, 2011.

Ekonomik faaliyetler açısından bakıldığında 2002 TÜİK işyeri sayım sonuçlarına göre TÜİK TRB1 bölgesinde toplam 32.087 adet işletme olup bunların %44,7'si Malatya'da, %38,7'si Elazığ'da, %10,7'si Bingöl ve %6,1'inin de Tunceli'de bulunduğu görülmektedir (Bilsam, 2011: 92). Bu istatistiki bilgiler, Malatya'nın bulunduğu bölgede sanayi alanında önemini göstermektedir. Zaten bu durum Malatya'nın ihracat ve ithalat rakamlarına yansımış durumdadır. Ayrıca söz konusu rakamlar, birinci denencemizde bahsettiğimiz bölgesel kalkınmada sanayi sektörünün etkin rolü konusunda açıklayıcı olmuştur. Böylelikle birinci denencemiz sınanmış olmaktadır.

Bugün gelinen noktada Malatya, yatırım için cazibesini teşvik tedbirlerinin belirlemediği aşamaya geçme durumundadır. Bu aşamaya gelinmesi halinde Malatya sadece kendi sermaye birikimi ile değil, yurt içinden ve yurt dışından alacağı sermaye ile kalkınmasını hızlandırabilecektir (MV, 2004: 185).

6. MALATYA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Organize Sanayi Bölgeleri, atıkların ekonomik ve çevre sağlığına uygun olarak bertaraf edilmesi, laboratuar, teşhir mekânları, eğitim ve sosyal amaçlı yapılar ile ulaşım, iletişim ve enerji alanlarında altyapı imkânlarını ortak kullanım alanı sağlarlar ve maliyeti azaltırlar. Diğer katkısı ise teknoloji transferi, bilgi paylaşımı gibi alanlardır (MV, 2004: 185).

Malatya'daki ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği ile ilin, bölgenin ve ülkenin ekonomisine yüksek katkı sağlayacak "Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi" kurulması planlanmaktadır**.** Bu planla birlikte hayvancılık yapmak isteyenler için bir merkez olacak ve yatırımcılara bazı avantajlar sunacaktır. Hayvancılık için gerekli malzeme, araç, gerecin ucuz ve kolaylıkla elde edilmesi amacı güdülmektedir (Malatya Tarım İl Müd., 2009).

Malatya kent merkezinde Malatya 1.OSB, Malatya 2.OSB, Malatya 1.OSB Tevsi Alanı olmak üzere 3 OSB alanı yer almaktadır. Ancak Tevsi Alanın 1.OSB'ne dahil edildiği düşünülürse 2 adet OSB yer alır.

Ayrıca il sınırları içinde Akçadağ Mermer OSB, Darende OSB ve yine Akçadağ'da Tarıma Dayalı İhtisas OSB yer almaktadır.

Malatya'da sanayinin güncel durumunu belirtmek gerekirse;

a) Tarıma dayalı olarak yapılan yatırımlar: Malatya Şeker fabrikası (1953), kayısı işleme ve ambalajlama tesisleri, un ve unlu mamul tesisleri gibi,

b) Hayvancılığa dayalı olarak yapılan yatırımlar: Et kombinesi, tavukçuluk işletmeleri, süt fabrikaları ve yem sanayi gibi,

c) Sümerbank'ın açtığı yolu izleyerek özellikle 1. ve 2. Organize Sanayi Bölgelerinde yapılan Tekstil sektörü yatırımları (iplik üretimi, örgü triko kumaş üretimi, denim kumaş üretimi ve terbiyesi, ayrıca örgü, boyalı kumaş ve terbiye tesisleri gibi)

d) Diğer yatırımlar: Akçadağ kâğıt fabrikası, makine ve donanım imalatı, mobilya fabrikası, döküm, plastik imalatı, transformatör fabrikası, kalorifer kazanı imalatı, yem fabrikaları. 2009 yılı itibariyle Malatya'nın sanayisini birinci derecede tekstil sektörünün, ikinci derecede ise kayısıya dayalı gıda sanayinin (işleme ve paketleme tesisleri) şekillendirdiği söylenebilir (BİLSAM , 2011: 115).

6.1. Malatya 1.Organize Sanayi Bölgesi

Malatya 1.Organize Sanayi Bölgesi; Malatya Valiliği ve Ticaret Sanayi Odası'nın 1974 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na yaptığı müracaatla, Bakanlık 1976 yılında uygun görerek yatırım programına almıştır. 1974 yılında yer seçimi yapılarak 1977 yılında hali hazır harita, imar ve parselasyon planı, jeolojik etüt, altyapı zemin araştırma etüdü, altyapı gibi uygulama projeleri Bakanlık tarafından

ihale edilmiştir (Malatya 1. OSB, 2010). Ancak 1977 yılında başlayan çalışmalar, bazı aksaklıklar nedeniyle 1984 yılına kadar ilerleme kaydedememiştir.

Malatya 1.Organize Sanayi Bölgesi Malatya –Ankara yolu üzerinde şehir merkezine 12 km. uzaklıkta 300 hektar alan üzerinde kurulmuştur. Bu yönüyle ulaşım sorunu yaşanmayan Organize Sanayi Bölgeleri'nin başında gelir. Böylelikle ikinci denencemiz tekrar sınanmış olmaktadır.

Malatya 1. Organize Sanayi Bölgesi, Malatya- Ankara karayolu üzerinde şehir merkezine 12 km. mesafede 300 hektar arazi üzerine 1976 yılında kurulmuştur. Ancak çeşitli nedenler ile 1984 yılına kadar ilerleme kaydedilmemiştir. 1984 yılından itibaren çalışmalar tekrar hız kazanmış ve 1988 yılında hizmete girmiştir. 1. Organize Sanayi Bölgesinin toplam sanayi alanı 2.295.960. m^2 olup, sosyal alan, yeşil alan ve yolların toplam alanı ise 704.040 m^2'dir. Bölgenin yol, su, kanalizasyon, arıtma tesisi, elektrik şebekesi, haberleşme ve diğer sosyal tesisleri tamamlanmış durumdadır. Bölgenin toplam sanayi parsel sayısı 164 adettir (MV, 2004: 185).

Malatya kentinin sanayileşmesinde ve gelişim göstermesinde önemli bir yere sahiptir. Yatırımcılara sunduğu kolaylıklar ve teşvikler ile birlikte diğer yandan istihdam anlamında kente büyük etkisi olmaktadır. Malatya 1. Organize Sanayi Bölgesi artan talepler üzerine Tevsii Alan ile birlikte, yeni yatırımcıları beklemektedir. Ayrıca Bakanlık onayının alınmasıyla birlikte talepler artmıştır.

İlimizde 300 hektar arazi üzerine kurulmuş olan, 1.OSB'de bugüne kadar 133 tesis bitirilerek faaliyete geçmiş, 2 fabrika inşaat ve 1 fabrika ise proje safhasındadır. 1.OSB'de halen 8.100 işçi çalışmakta olup, tam kapasite ile çalıştığında istihdam edilen işçi sayısı yaklaşık 10.000'i bulacaktır. 1.OSB'nin yol, su, elektrik, doğalgaz ve arıtma tesisi gibi altyapısı ve sosyal tesisleri de tamamlanmıştır (Malatya 1. OSB, 2010).

15 Nisan 2000 tarihinde çıkarılan 4562 Sayılı OSB Kanununa uyum çalışması olarak, Malatya 1.OSB kurucu ortakları, katılım oranları ve müteşebbis heyet yeniden belirlenerek Bakanlık onayına sunulmuş ve 05.04.2001 tarihinde kuruluş protokolü onaylanarak Malatya 1.OSB 119 sicil numarası ile tüzel kişiliğini kazanmıştır. Buna göre Malatya 1.OSB'nin kurucu ortakları, katılma payı oranları ve müteşebbis heyette temsil edilecekleri üye sayısı aşağıdaki tablodaki gibidir:

Çizelge 15: Malatya 1. OSB Kurucu Heyeti

Kurucu Ortakları	Katılma Payı Oranları	Müteşebbis Heyette Üye Sayısı
Malatya İl Özel İdaresi	25 %	3
Malatya Belediyesi	25 %	3
Malatya Ticaret ve Sanayi Odası	25 %	3
1.OSB Sanayiciler Derneği	25 %	3
Toplam	100 %	12

Kaynak: Malatya 1. OSB, 2010.

1.OSB'de üretimde yer alan firmaların 46'i tekstil, 40'ı gıda, 48'i de diğer sektörlerde (Plastik, Makine, vs.) faaliyetlerini sürdürmektedir. 1.OSB'de hali hazırda 44 firma doğal gaz kullanmaktadır.

Çizelge 16: Malatya 1.OSB'de Yer Alan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

SIRA NO	SEKTÖR	TESİS SAYISI
1	Gıda Sanayi	46
2	İçki Sanayi	-
3	Tütün ve Tütün Mamulleri	-
4	Dokuma ve Giyim Sanayi	55
5	Orman Sanayi	4
6	Kağıt Sanayi	5
7	Basım Sanayi	-
8	Deri ve Deri Mamulleri Sanayi	1
9	Lastik Sanayi	-

10	Plastik Sanayi	12
11	Kimya Sanayi	1
12	Petrokimya Sanayi	-
13	Petrol Ürünleri Sanayi	-
14	Gübre Sanayi	-
15	Çimento Sanayi	-
16	Pişmiş Kil ve Çimento Gereçleri Sanayi	8
17	Cam Sanayi	1
18	Demir ve Çelik Sanayi	1
19	Demir Dışı Metaller Sanayi	-
20	Madeni Eşya Sanayi	3
21	Elektriksiz Makinalar Sanayi	-
22	Tarım Alet ve Makinalar Sanayi	5
23	Meslek, Bilim, Ölçü, Kontrol ve Optik Donatım İmalatı	-
24	Elektrikli Makina Sanayi	1
25	Elektronik Sanayi	1
26	Karayolu Taşıtları İmalat sanayi	-
27	Demir Yolu Taşıtları İmalat Sanayi	-
28	Gemi İnşa Sanayi	-
29	Uçak İmalat Sanayi	-
30	Diğer	15
Toplam		159

Kaynak: Malatya 1. OSB, 2011.

Malatya Birinci Organize Sanayi Bölgesi olarak toplam 159 parselde 141 firma bulunmaktadır. Bu firmalardan 123 tanesi faal olarak çalışmaktadır. 19 firma ise çeşitli nedenlerden dolayı kapalı konumdadır. Bu firmalarda yaklaşık 10.000 çalışan bulunmaktadır (Malatya 1. OSB, 2011).

2004 yılı bilgilerine göre; Malatya Organize Sanayi Bölgesinde bulunan 138 parsel 110 firmaya tahsis edilmiş, bu firmalar yatırımlarını tamamlayarak üretime

geçmişlerdir. Kalan 17 arsa üzerinde inşaat çalışmaları sürerken, 1 arsa üzerine yapılacak yatırım proje aşamasında bulunmaktadır. Tahsisi yapılan ise 8 arsa bulunmaktadır. Organize sanayi bölgesinin alan bazında üretime geçme oranı % 88 düzeyindedir. Hâlihazırda üretimde bulunan firmaların ağırlıklı olarak tekstil sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir (MV, 2004: 186). 2004 yılında bu rakamlara sahipken yatırım programlarında sıkça yer alması ve diğer sebeplerden dolayı yatırımlar artmış ve 2011 yılına gelindiğinde bu rakamlar artmıştır.

2011 yılında bu rakamlarda değişim yaşanmış ve 158 parselde 141 firma yer almaktadır. Bu firmaların 122 faal çalışmaktadır. Üretimde olan işletmelerde yaklaşık 10.000 kişi istihdam etmektedir (Malatya 1. OSB, 2011).

6.2. Malatya 2. Organize Sanayi Bölgesi

Teşvik yasasından sonra tahsis süresi 5 yılı geçmiş olan 23 parselden 17 tanesi yatırım yapmak üzere yeni yatırımcıya tahsis edilmiştir. Mevcut parsel sayısı 160 adet olup 144 müteşebbise tahsisi yapılmıştır. 75 firma üretime başlamış, 55 firma inşaat halinde 14 firma da proje aşamasınadır.2008 yılında 25 milyon TL. keşif bedeli altyapı ihalesi yapılmış ve fiziki gerçekleşme %90 düzeyindedir (MTSO, 2011).

Malatya 2.OSB 500 hektar arsa üzerine kurulmuş, toplam sanayi alanı 300 hektardır. Parsel sayısı 160, toplam müteşebbis sayısı 144 olup, parseller tahsis edilmiştir. Malatya 2.Organize Sanayi Bölgesi 75 adet üretime geçen, 55 adet inşaat halinde ve 14 adet proje halinde olmak üzere 144 adet parselin tahsisi yapılmıştır (Malatya 1. OSB, 2011).

Bugüne kadar 59 işletme yatırımını tamamlayarak üretime geçmiş 42 işletme inşaat aşamasında ve kalan işletmeler ise proje halindedir. 2.OSB'nde faaliyette olan firmalarda halen 4,000 civarında işçi çalışmakta ve tüm yatırımların tamamlanması halinde tam kapasitede 12.000 istihdam yaratılabilecektir. OSB'nin altyapı çalışmaları devam etmektedir.

Çizelge 17: Malatya 2.Organize Sanayi Bölgesi Sayısal Bilgileri

Toplam Alan	500 ha
Toplam Sanayi Alanı	300 ha
Toplam Parsel	160 adet
Tahsis Edilen Toplam Parsel Sayısı	144 adet
Tahsis Edilen Toplam Parsel Alanı	3.000.000 m

Kaynak: Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, 2011.

Teşvik yasasından sonra tahsis süresi 5 yılı geçmiş olan 23 parselden 17 tanesi yatırım yapmak üzere yeni yatırımcıya tahsis edilmiştir. Mevcut parsel sayısı 160 adet olup 144 müteşebbise tahsisi yapılmıştır. 75 firma üretime başlamış, 55 firma inşaat halinde 14 firma da proje aşamasınadır. 2008 yılında 25 milyon TL. keşif bedeli altyapı ihalesi yapılmış ve fiziki gerçekleşme %90 düzeyindedir. Enerji kullanımında %30 artış olmuştur (MTSO, 2011).

Çizelge 18: Malatya 2.OSB'de Yer Alan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

SIRA NO	SEKTÖR	TESİS SAYISI
1	Gıda Sanayi	43
2	İçki Sanayi	-
3	Tütün ve Tütün Mamulleri	-
4	Dokuma ve Giyim Sanayi	39
5	Orman Sanayi	-
6	Kağıt Sanayi	1
7	Basım Sanayi	-
8	Deri ve Deri Mamulleri Sanayi	-
9	Lastik Sanayi	-
10	Plastik Sanayi	7
11	Kimya Sanayi	3
12	Petrokimya Sanayi	4

13	Petrol Ürünleri Sanayi	-
14	Gübre Sanayi	-
15	Çimento Sanayi	-
16	Pişmiş Kil ve Çimento Gereçleri Sanayi	-
17	Cam Sanayi	-
18	Demir ve Çelik Sanayi	-
19	Demir Dışı Metaller Sanayi	-
20	Madeni Eşya Sanayi	1
21	Elektriksiz Makinalar Sanayi	-
22	Tarım Alet ve Makinalar Sanayi	1
23	Meslek, Bilim, Ölçü, Kontrol ve Optik Donatım İmalatı	-
24	Elektrikli Makina Sanayi	26
25	Elektronik Sanayi	1
26	Karayolu Taşıtları İmalat sanayi	-
27	Demir Yolu Taşıtları İmalat Sanayi	-
28	Gemi İnşa Sanayi	-
29	Uçak İmalat Sanayi	-
30	Diğer	19
Toplam		145

Kaynak: Malatya 2. OSB Müdürlüğü, Nisan 2011.

Malatya 2.Organize Sanayi Bölgesi'nde 145 işletme için parsel tahsisi yapılmış olup, bu işletmeler % 66 oranında üretime geçmiştir. 2011 yılı Nisan ayı verilerine göre Malatya 2. OSB'de yaklaşık 4,250 kişi istihdam edilmektedir (Malatya 2. OSB Müdürlüğü, 2011).

Çizelge 19: Malatya 2.OSB'de Yer Alan Firmaların Faaliyet Durumu

Sektör Adı	Üretime Geçen	Atıl Durumda Olan	Toplam (Adet)
Tekstil	22	17	39
Gıda	39	4	43
Makine Yedek Parça	13	13	26
Diğer	22	15	37
Toplam	96	49	145

Kaynak: Malatya 2. OSB, 2011.

Proje halinde ve inşaat halinde olan 50 civarı işletme bulunmaktadır. 145 parselden 96 'sının faaliyette olması ve geriye kalan 49 firmanın faaliyete geçecek olacağı düşünülürse Malatya 2. OSB 'de istihdam kuşkusuz artacaktır.

6.3. Malatya 1. OSB Tevsii Alanı (1.OSB Devamı)

Malatya 1.OSB Tevsii Alanı (1.OSB Devamı) için 12 Milyon $m^{2'}$lik alanın imar planı onaylanmış 160 hektarlık kısmın parselasyon çalışmaları bitirilmiş ve bakanlık onayı alınmıştır. Onay yazısı alındıktan sonra, haritacılar tarafından parsel köşe noktaları hemen belirlenip, yeni ada ve parsel numaraları ile birlikte sanayicilere arsa tahsisi başlatılacaktır (Malatya 1. OSB, 2011).

Malatya 1.OSB devamı için oluşturulan bu ek alan, 500 üzerinde yatırımcı başvurmuştur. Bu durum Malatya için önemli bir gelişmedir. Ayrıca altyapı çalışmaları hızlı bir şekilde devam etmektedir.

Malatya 1. Organize Sanayi Bölgesi'ne ek olarak hazırlanan alanda, 1-2 yıl gibi kısa sürede işletmelerin faaliyete geçmesi ile birlikte, kentte istihdamda ve gelir düzeyinde önemli artışlara neden olması beklenmektedir. Ayrıca işletme sayılarının çoğalması ile birlikte hacimsel olarak bir büyüme yaşanması kuşkusuzdur.

Malatya'nın ekonomisine katkıda bulunacak olan bu bölgenin alan olarak büyüklüğü ve ulaşım olanakları gibi özellikleri yatırımcıları bu bölgeye çekmektedir.

6.4. Malatya Organize Sanayi Bölgesi'nin Kent Ekonomisine Katkısı

Cazibe merkezi olma özelliğini taşıyan Malatya, kalkınma yolunda üstlendiği misyonunu en iyi şekilde sürdürmektedir. Ayrıca Sanayileşme adına önemli adımlar atıp, oluşturduğu 1.Organize Sanayi Bölgesi'ni en verimli şekilde kullanmasını bilerek sanayileşme trendini, kurduğu, 2. Organize Sanayi Bölgesi, 1.OSB'ne ilave Tevsi Alan, Akçadağ Mermer İhtisas OSB ile devam ettirmektedir (MTSO, 2011).

İlimizde yer alan 1.OSB ve 2008 yılından itibaren 2.OSB'de yer alan işletmeler, kent ekonomisine önemli oranda katkı sağlamaktadır. 1.OSB'ne ek olarak ihtisas edilen Tevsi Alan ise yeni bir canlılık getirecektir.

Malatya 1.OSB'nde üretimde olan 122 işletme ve beraberinde 10.000 kişiye yakın çalışanı ile kent için önemli bir sanayi ve ticaret alanıdır. Kente 10-12 km uzaklıkta olması nedeniyle çalışanların ulaşım sorunu bulunmamaktadır. Organize Sanayi Bölgeleri'ne çalışanlar servisler ile ulaşabilmekte ve ayrıca kent merkezinden minibüsler aracılığı ile ulaşılabilmektedir.

Malatya 2.OSB'nde ise 96 üretimde olan işletme ve beraberinde 4.250 çalışanı ile kent ekonomisine katkı sağlamaktadır. Toplam 145 parselden 96'sının üretimde olduğu geriye kalan 49 parselinde faaliyete geçeceği hesaplanırsa kent ekonomisinde önemli ölçüde canlılık katacaktır.

Malatya 1.OSB'de yer alan 122 faal işletme ve Malatya 2.Organize Sanayi Bölgesi'nde yer alan 96 işletme toplamda 14.500 'e yakın istihdamı ile kent ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Ayrıca 1.OSB'ne ek olarak hazırlanan Tevsi Alanın da faaliyete geçeceği hesaplanırsa ortalama 25.000 kişiye istihdam sağlayacağı söylenebilir.

Malatya 1.OSB ve 2.OSB'de toplam 218 işletme üretimde olup Tevsi Alan için yaklaşık 500 'e yakın başvuru bulunmaktadır. Diğer 2 OSB'de faaliyete geçmemiş 85 işletme olduğu ve bu işletmelerinde tam kapasite çalışacağı göz önüne alınırsa Malatya'nın sanayideki konumu yükseleceği söylenebilir.

220 civarında işletme sayısına sahip 1. ve 2. OSB, yatırımcıların birlikte faaliyet gösterdiklerinden dolayı oldukça önemlidir. İşletmelerin maliyetleri birlikte

üretim nedeniyle azalmaktadır. Ayrıca işletmelerin gereksinim duydukları ara malları birbirlerinden kolaylıkla ve daha ucuza almaları da söz konusudur. Bu durum beşinci denencemizin sınanmasını sağlar.

Malatya I. OSB; 300 hektar arazi üzerine kurulmuştur. Toplam sanayi alanı 2.295.960 m², parsel sayısı 164'tür. I. OSB'nin yol, su, elektrik, doğal gaz ve arıtma tesisi gibi altyapısı ve sosyal tesisleri de tamamlanmıştır. I. ve II. OSB'de tahsis edilecek parsel kalmaması ve çok sayıda müteşebbisin yatırım için yer talep etmesi nedeniyle 1.OSB'ne ek olarak bir OSB daha kurmak zorunlu hale gelmiştir. Bu amaçla 1300 hektarlık tevsi alanın I.OSB'ye eklenmesi sağlanmıştır. Diğer iki OSB alanından daha büyük olan bu alanın sanayiye kazandırılmasıyla, Malatya'nın 20-30 yıllık sanayi parsel ihtiyacı karşılandığı düşünülmektedir (MV, 2011).

Söz konusu yatırım kent merkezi açısından son derece önemli bir yatırımdır. Sanayi için alan belirleyerek kentleşmeye de olumlu etkilerde bulunmuş olunmaktadır.

Ekonomik faaliyetler açısından bakıldığında 2002 TÜİK işyeri sayım sonuçlarına göre TRB1 bölgesinde toplam 32.087 adet işletme olup bunların %44,7'si Malatya'da, %38,7'si Elazığ'da, %10,7'si Bingöl ve %6,1'inin de Tunceli'de bulunduğu görülmektedir (BİLSAM, 2011: 92).

Malatya ekonomisinin gelişmesinde Organize Sanayi Bölgeleri'nin katkısı oldukça fazladır. 2009 yılında kabul edilen ve 2012 yatırım programları şeklinde planlanan yatırım teşvik kararnameleri ile katkıların daha da artacağı öngörülmektedir. Özellikle 4. Derece Gelişmiş Düzey Bölgeleri arasında bulunan Malatya'nın bu programdan olumlu yararlanacağı şüphesizdir. Uygulanacak yeni vergi ve teşvik primleriyle birlikte, kent ekonomisine ait rakamlar hızla yükselecektir. Ekonomideki bu gelişme sosyal hayatta da gelişmelere neden olacaktır. Kentin istihdam oranı olumlu etkilenirken toplumsal gelişmeler de beraberinde yaşanacaktır.

Genel olarak Malatya ekonomisinin tarıma ve daha çok kayısıya dayalı olduğu söylenirken, sanayisinin azımsanmayacak derecede olduğu bir gerçektir. Kayısı dahil kuru meyve mamulleri ihracatı, TRB1 bölgesinin % 93'üne ve toplam ihracatının % 76' sına karşılık geldiği görülür. Çimento ve toprak ürünlerinde bölge sanayi ihracatındaki payı % 35 olarak gösterilmektedir. Kent ekonomisinin bu

durumu kenti, TRB1 Bölgesi'nin her yıl dış ticaret fazlası vererek, ülkeye döviz girdisi sağlayan, en fazla ihracat yapan ekonomisi konumuna getirmiştir (FKA, 2011).

2000 'li yılların sonuna doğru ekonomide ve sanayideki gelişmelerden Malatya kenti de faydalanmıştır. Özellikle teşvik ve vergi destekleri gibi konularda çıkarılan yasal düzenlemeler bu tür ekonomik gelişmelere sebep olmuştur. Malatya'nın teşvik kararnamelerinde IV. Bölge'de olması kentin en büyük avantajlarından biridir. Teşvik kararnamesinde yer alan bölgeler ve avantajları ile bilgiler aşağıda yer almaktadır. Bu durumda 2009 yılında çıkarılan teşvik kararnamesinin üçüncü denencemizin olumlu yönde sınandığının bir kanıtı olduğu söylenebilir.

16 Temmuz 2009 Tarihli 27290 Sayılı T.C. Resmi Gazetesi'nde yayınlanan " Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" isimli teşvik kararnamesinde 4.Bölge'de yer alan Malatya, teşviklerden en fazla yararlanması planlanan illerden biridir. Malatya'ya yatırım yapacak bir yatırımcı, vergi indirimleri, sigorta prim işveren hissesi, faiz desteği yanı sıra yatırım yeri tahsisleri konusunda, KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyetleri gibi kolaylıklardan yararlanabilir. Aşağıdaki çizelgede 4. Derece Gelişmiş Düzey 2.Bölgeler için geçerli olan destek unsurları belirtilmiştir.

Çizelge 20: Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Teşvikler

Destek Unsurları	2012'den Önce Yatırıma Başlayanlar				2012'den Sonra Yatırıma Başlayanlar			
	I. B.	II. B.	III. B.	**IV. B.**	I. B.	II. B.	III. B.	**IV. B.**
Yatırıma Katkı Oranı (%)	15	25	35	**55**	10	15	20	**25**
Vergi İndirimi (%)	50	60	80	**90**	25	40	60	**80**
Sigorta Primi İşveren Hissesi	2 yıl	3 yıl	5 yıl	**7 yıl**	-	-	3 yıl	**5 yıl**
TL Kredisi (puan)	-	-	3	**5**	-	-	3	**5**
Döviz Kredisi (puan)	-	-	1	**2**	-	-	1	**2**
KDV İstisnası	Tüm teşvik belgeli yatırımlar							
Gümrük Vergisi Muafiyeti	Tüm teşvik belgeli yatırımlar							
Yatırım Yeri Tahsisi	Bölgesel desteklerden yararlanacak tüm yatırımlar							

Kaynak: Malatya 1.OSB, 2011.

Bu karar ile yıllık plan ve programlarda hedeflenen seviyeye ulaşılmak istenmektedir. Katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırımların devamlılığını sağlamak, rekabet gücünü artırmak, doğrudan yerli ve yabancı yatırımları artırmak, bölgesel düzeyde gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma geliştirme faaliyetlerini desteklemek gibi hedefler bulunmaktadır (27290 Sy. Resmi Gazete).

“Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malları ile otomobil ve hafif ticarî araç yatırımlarında yatırım dönemi içinde kalmak kaydıyla, bazı aksam ve parçalarının ithali, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muaftır. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince, teşvik belgesi kapsamında uygun görülen makine ve teçhizatın ithali ve yerli teslimleri katma değer vergisinden istisna edilir. Talep edilmesi hâlinde, bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli kredilerin teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının yüzde yetmişine kadar olan kısmı için ödenecek faizin veya kâr payının;

a) III üncü bölgede yapılacak yatırımlarda Türk Lirası cinsi kredilerin üç puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerin bir puanı,

b) IV üncü bölgede yapılacak yatırımlarda Türk Lirası cinsi kredilerin beş puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerin iki puanı, müsteşarlıkça da uygun görülmesi hâlinde azamî ilk beş yıl için ödenmek kaydıyla bütçe kaynaklarından karşılanabilir “ (27290 Sy. Resmi Gazete).

Ayrıca kararnameye göre istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgarî ücrete tekabül eden kısmı çizelgede belirtilen sürelerde Hazinece karşılanır.

29/6/2001 tarihli ve 4706 sayılı Kanunun ilgili maddesi çerçevesinde Müsteşarlıkça teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilebilir (27290 Sy. Resmi Gazete).

Yatırım yerleri seçilirken yer seçiminin önemini daha önce vurgulamıştık. Burada asıl önemli konu verimli tarım topraklarının amaç dışı kullanımını önlemek ve tarım topraklarını korumaktır. Sanayi bölgeleri oluşturulurken seçilen alanın tarıma elverişli olup olmadığı gözden geçirilmelidir. Dördüncü denencemizi sınamak gerekirse, Malatya’da bulunan Organize Sanayi Bölgeleri, bu kurala azami dikkat etmelidir.

DÖRDÜNCÜ KESİM:
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu kesimde çalışmada ele alınan konularda ortaya çıkan bulgular üzerinde durularak öneriler üretilmeye çalışılmıştır. Ayrıca genel değerlendirme yapılarak sonuçlar üzerinde yorumlar yapılmıştır.

7. BULGULAR, ÖNERİLER VE SONUÇ

Organize Sanayi Bölgesi uygulaması ile sanayi yeni bir boyut kazanmıştır. Bu önemli özellik ile sanayi hızla gelişmiş ve birçok ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasında öncelikli rol oynamıştır.

İşletmelerin birarada olarak üretim yapması, birlikte hareket etmesi, hem maliyetlerinde önemli ölçüde düşüşlere neden olmakta hem de bulundukları kentlere veya ilçelere önemli oranda gelir sağlamaktadır.

7.1. Bulgular ve Öneriler

Organize Sanayi Bölgeleri'nin ilk bilinçli uygulaması 1896 yılında İngiltere'de "Trafford Park " uygulamasıdır. İngiltere'de oluşturulan bu sanayi bölgesi belirli planlar hazırlanarak sanayinin gelişmesine ışık tutmaya çalışmıştır. Ancak özellikle ekonomik ve siyasal sorunlar nedeniyle sanayi istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Küresel rekabet ortamında sanayinin ve ekonomik faaliyetlerin örgütlenmesinde önemli değişimler meydana gelmiş ve bu değişimler ekonomiyi de etkilemiştir. Ekonomik anlamda meydana gelen başlıca gelişmeler şunlardır: Bunlardan ilki, kitlesel üretime dayalı geleneksel sanayi bölgelerinde ve buralarda yer alan kentlerde hızla bir gerileme süreci yaşanmaya başlanması ve buralarda ekonomik, çevresel ve sosyal sorunların ortaya çıkmasıdır. Dünyada "Gerileyen Sanayi Bölgeleri" olarak nitelendirilen bölgelerin Türkiye'deki benzer örnekleri ise Zonguldak ve Karabük gibi kamu sanayi işletmelerinin yoğunlaştığı kentlerdir. İkinci gelişme, uluslar arası hizmet ekonomisinin büyümesiyle bankacılık, finans gibi faaliyetlerinin yoğunlaştığı New York, Londra, Tokyo, Paris gibi anakentlerin dünya

ölçeğinde veya bölgesel ölçekte hizmet veren "Küresel Kentler" olarak ortaya çıkmasıdır. Küresel kentlere ilişkin Türkiye'deki en klasik örnek İstanbul'dur (DPT, 2003).

Sanayi bölgeleri kurulurken; OSB kurmak isteyen gerçek ve tüzel kişilerce OSB bilgilendirme raporu hazırlanarak, OSB yer seçimi yönetmeliği gereğince yapılacak işlemlerin sonucu, valilik uygun görüşü ile birlikte yer secimi talebi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na sunulur. Yeni bir OSB ve ilave alan yer secimi taleplerinin değerlendirmeye alınabilmesi için, il genelindeki ihtisas OSB'leri hariç diğer OSB'lerde bulunan toplam sanayi parsellerinin en az % 75'inde üretim veya inşaata başlanmış olması gerekmektedir. Ayrıca aynı sektör grubunu içeren ihtisas OSB'lerinde de % 75 oranı aranır. Yer seçiminin sonuçlandırılmasına kadar olan faaliyet, OSB kuruluşuna katılacak kurum ve kuruluşlar tarafından valilik kanalıyla yürütülür (Yücel, 2011: 40).

Ülkemizde OSB ile rakamsal bilgiler vermek gerekirse; Toplam 261 OSB (Faal: 131-Yatırım Programında: 81), 37.000 işletme tam kapasite çalıştığında 1.8 milyon çalışanı bulunmaktadır. 438 KSS'de 92.000 işletme ve yaklaşık 461.000 çalışan bulunmaktadır. 20 TGB faal durumda 1.100 işletme, 11.000 çalışan bulunmaktadır. 21 SB'de 3.600'e yakın firma ve 50.000 çalışan bulunmaktadır (Şahbaz, 2011).

Bulgu1: Sanayinin yakalamış olduğu grafik yükselme eğiliminde olduğunu göstermekte, ancak 1960 'lı yılların başlarında başlayan OSB kurma çalışmaları 2000 yılında çıkan yasa ile kanunen bir yükümlülük ve sorumluluk getirmiştir. Bu durumda yasal düzenlemelerin yaklaşık 40 yıl geciktiği söylenebilir.

Öneri 1: 2000 yılı ve sonrasında çıkarılan yasal düzenlemeler ile birlikte yatırımların artması beklenmektedir. Geç kalmış bir yasal düzenlemenin beraberinde bürokratik yoğunluk içermesi, sanayiciye ve üreticiye büyük haksızlık olmaktadır. İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının yasal düzenlemeleri hızlı ve etkin bir şekilde kullanarak sanayiciye sunması, yatırımların artmasında etkili olacaktır.

1999 yılında gelişmekte olan iller arasından yalnızca Kayseri ve Gaziantep, İSO-1000 sıralamasında 5'ten fazla firmaya sahip iller arasında yer alırken; 2009'da bu illere Samsun, Ordu, Trabzon, Hatay ve Kahramanmaraş da eklenmiştir. Bunun yanı sıra, Gaziantep'te İSO-1000 sıralamasına giren şirket sayısı 16'dan, 32'ye,

Kayseri'de 18'den 26'ya çıkmıştır. İkinci olarak, bu sıralamada 5'ten fazla şirkete sahip illere gelişmiş ve gelişmekte olan yeni iller eklenirken, Türkiye'nin en büyük 3 ili olan İstanbul, Ankara ve İzmir'de İSO-1000 sıralamasına giren şirketlerin sayısı 1999'dan bu yana oldukça düşmüştür. Bu da, sanayi faaliyetlerinin kısmen de olsa batıdan doğuya doğru kaymakta olduğunun göstergelerindendir (Tepav, 2011).

Bulgu 2: Yukarıdaki bilgilere dayanarak şunlar söylenebilir: Yatırımlar ülkenin diğer bölgelerine de yayılmaktadır ve yatırıma uygun yer seçenekleri artmaktadır. Bu durum sanayinin gelişiminde umut vadeden bir durumdur. Diğer yandan, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerin hizmet sektöründe hızla ilerlemekte olduğu söylenebilir. Malatya kent merkezinde 2 OSB ve 1. OSB'ne ek olarak kurulacak olan 3. bir OSB ile birlikte Darende ve Akçadağ ilçelerinde kurulan OSB yatırımların sadece batı bölgelerinde bulunmadığının kanıtı sayılabilir.

Öneri 2: Ülkenin her yanına dağılacak olan sanayi sektörü, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltacağı gibi, bölgede bulunan kent merkezlerine ve ekonomilerine doğrudan katkı sağlayacaktır.

Bulgu 3: Sanayinin istihdam içerisindeki artışı, GSYİH içerisindeki payında da görülmektedir. Ancak yine de hizmetler sektörü GSYİH'da en yüksek paya sahiptir.

Öneri 3: Sanayinin güçlenmesi, ekonominin daha da güçlü olmasını sağlar. Güçlü bir ekonomide sektörler içinde büyük rol sanayi sektörüne düşmektedir. Çünkü sanayi üretimdir. Üretimin devam ettiği yerlerde diğer sektörler de devam eder. Üreten ülke dışa bağımlılığı azaltabilir, kendi kaynaklarıyla yetinebilecek gücü yakalar. Dolayısıyla yatırımların sanayi sektöründe yoğunlaşması öncelikli hedef olmalıdır.

Bulgu 4: OSB'nde yer alan firmaların maliyetlerini azaltmaya yönelik tedbirler artırılmalıdır. Bazen bu tedbirler tamamen yatırımcının ya da OSB kurucu heyetinin girişimleri sonucu oluşabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Malatya kentinde bulunan OSB yatırımcıya önemli avantajlar sunmaktadır.

Öneri 4: OSB Müteşebbis Heyeti ve diğer yatımcılar düzenli aralıklar ile toplanarak yatımları geliştirmek, işbirliği yapmak adına kararlar almalıdır. Örneğin Gebze OSB'de yer alan bazı işletme sahipleri bir araya gelerek telefon maliyetlerini

azaltmak adına bir operatör şirket yardımı ile birbirleriyle bedava görüşme ve dış aramaları da daha cazip bir fiyata düşürmeyi başarmıştır.

Bulgu 5: Kurulacak olan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri gerek araştırma ve geliştirmeye gerekse de bilim ve teknolojiye sağlayacağı katkı bakımından son derece önem arz eder. OSB içinde olmasa da Malatya kentinde, İnönü Üniversitesi ile birlikte yürütülen projeler kapsamında yer alan Teknokent önemli bir adım olarak gösterilebilir.

Sanayileşmenin en önemli gerekleri arasında teknolojik gelişmeler yer alır. Türkiye'nin uzun yıllardır OSB ve serbest bölge uygulamalarıyla yürüttüğü sanayi politikasını daha ileri aşamaya taşımayı amaçlayan düzenleme 06.07. 2001 Tarih ve 24454 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nca yapılmıştır (İTO, 2003; 22).

Öneri 5: Özellikle kurulacak bölgelerin üniversiteler ile işbirliği halinde olacağı aşikârdır. Böylelikle çok yönlü kalkınma sağlanacaktır.

Öneri 6: Ayrıca günümüz OSB' nde eksik olan önemli unsurlardan biri de önemli bir kısmında banka şubelerinin bulunmamasıdır. Özellikle ithalat ve ihracat işlemlerinde, ödemelerde banka şubelerinin OSB içerisinde yer alması işletmeci için büyük bir avantaj olacaktır. Malatya kenti için ele alacak olursak, OSB içinde bankaların şube açmaları gerek bölgede bulunan işletmeye gerekse bankanın kendisine faydalı olacaktır.

Bulgu 6: Ülkemizde ve dünyada sanayinin ve özellikle OSB'nin karşılaştıkları birtakım zorluklar olabilir. Kimi bölgelerde imar ve tahsis işlemlerinde yaşanılan sıkıntılar yatırımcıya zorluklar yaratmaktadır.

Öneri 7: OSB kurulacak alan ile ilgili imar ve tahsisi işlemlerinin yanı sıra yatırımcıya gerekli olacak altyapının eksiksiz bir şekilde hazır olması, işlemlerin kısa sürede bürokratik engellere takılmadan çözülmesi işletmeler ve ekonomik gelişme açısından yararlı olacaktır. Sanayi bölgelerine uygulanacak teşvik ve primler yatırımcıları bu bölgelere çekecektir. Bu durumda üçüncü denencemiz sınanmış olacaktır.

Kamu sektörü açısından bir başka sorun yapım sürelerinin uzaması, maliyet artışları ve kredilerin geri ödenmesi konularında bu sektörün etkin bir denetim sağlayamamış olmasıdır. OSB'nin yer seçimi, arazi kullanımı ve parsellerin tahsis

şekli de zaman zaman sorun olmaktadır (Demirdöğen, 1983: 45). Yapım sürelerinin uzadığı bir bölgede, yatırımcı bu bölgeden hemen uzaklaşabilir ve maliyetler nedeniyle işletmeler faaliyete geçmekte zaman kaybedebilirler.

Öneri 8: OSB inşa süresini hızlandıracak, yatırımcıya en hızlı bir şeklide yer tahsis edebilecek kurum ve kuruluşlar oluşturulmalı. Bu kurumlar gerekli yasal düzenlemeler ile düzenlenmelidir. Malatya kentinde bulunan OSB bu konuda gerekli hassasiyeti göstermektedir.

Bulgu 7: Sanayi alanlarının kuruluş yeri seçimi oldukça önemlidir. Kent merkezine olan uzaklıkları, kuruldukları alanların tarım toprakları olup olmadığı önem arz eder. Ülkemizde de bu konuda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Kimi bölgelerde sanayi kent ile iç içe girmiş bir haldedir. Kent merkezinde yer alarak çevresel açıdan olumsuz bir durum yaratmaktadır.

Öneri 9: OSB kurulacak alanlarda, daha önce bahsettiğimiz kuruluş yeri seçimi faktörleri ele alınarak en doğru kararlar alınmalıdır. Karlılık ve ucuz maliyetler ele alınarak sanayi alanları oluşturulmamalı, kuruluş yeri seçiminde doğru kararlar alınmalıdır. Böylelikle ikinci denencemizde bahsettiğimiz işletme kuruluş yeri seçimi konusundaki denencemiz sınanmış olmaktadır.

Öneri 10: Verimli tarım toprakları üzerine OSB inşa ederek sanayinin gelişmesini izlemek, tarıma önemli ölçüde yaralar açmaktadır. Ayrıca çarpık kentleşme olgusu ile karşı karşıya kalmak kaçınılmaz olacaktır. Burdan şu sonuca varmak gerekir ki; OSB, çevreye zarar vermeden sanayinin gelişmesini tetikleyen, aynı zamanda kentleşmeye yardımcı bir alan olmalıdır. Uygulanacak teşvik ve yasal kolaylıklar ile yatırımcı güvenli bir şekilde üretime geçmeli ve istihdam yaratmalıdır. Dördüncü denencemizde bahsettiğimiz tarım topraklarının amaç dışı kullanımı konusu vurgulanmış olmaktadır.

Sanayi kuruluşları daha, çok kent dışında ana yollar üzerinde ve nispeten daha az değerli topraklar üzerinde kurulmaktadır. Bu düzensiz sanayi yerleşim bölgeleri arıtma tesisi veya çevresel koruma tedbirlerinin alınmamasına yol açmaktadır. Bu tür düzensiz sanayi bölgeleri kirletici kaynaklar olmaktadır. Bu düzensizliği ortadan kaldırmak, sermayenin akılcı kullanımını sağlamak, düzenli kentleşmeye yardımcı olmak ve çevre kirliliğini minimize etmek açısından Organize Sanayi Bölgeleri ideal çözüm yolu olabilir (Özer, 2002: 18).

Bulgu 8: Sanayinin planlı bir şekilde gelişmesi kentlerin gelişmesini de doğrudan etkilemiştir. Sanayi sektörü yoğunlukta olan kentler sanayi kentleri olarak anılmaktadır. Kentin gelişmesi ve büyümesinde sanayinin payı oldukça büyüktür. Ekonomik etkinliklerden biri olan sanayi sektörünün bir parçası olan sanayi bölgeleri, bir taraftan bölge kalkınmasına, diğer taraftan bulundukları kentin veya yerleşim merkezlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Burada birinci denencemiz sınanmış olmaktadır. Malatya OSB bu konuda oldukça önemli bir görev üstlenmektedir.

Öneri 11: Kentsel gelişim ve kentsel dönüşüm projeleri hazırlanırken, sanayi kenti olabilecek potansiyele sahip kentlere devlet yardımlarından büyük paylar artırmak, yatırımcılara vergi indirimi gibi bazı teşvikler sunmak birer görev olmalıdır.

Bulgu ve Öneriler Matrisi

	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8
Ö1								
Ö2								
Ö3								
Ö4								
Ö5								
Ö6								
Ö7								
Ö8								
Ö9								
Ö10								
Ö11								

7.2. Sonuç

Günümüzde sanayi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde azalma eğilimine doğru yöneldiği kanısı mevcuttur. Bu durumun birçok sosyal ve ekonomik nedenleri sıralanabilir. Ancak bunlardan önemli olanı gelişmiş ülkelerin gelişmemiş olan ülkelerde ucuz işgücü bulma kavgası sayılabilir. Gelişmemiş fakir ülkelerde veya işgücünün yoğun olduğu yerlerde kurulan işletmeler, küçük gelirler kazandırmakta ve kurulduğu yerlerde ekonomik ve sosyal sorunlar getirmektedir.

Sanayi diğer sektörlerden farklı bir öneme sahiptir. Sanayi diğer sektörlere etki eden bir yapıya sahiptir. Örneğin; Tarımda sanayileşerek tarımın kalitesi artırılmış, daha fazla ürün elde edilmiş ve teknolojik gelişmeler ile modern bir uygulama söz konusudur.

Sanayileşme sürecinde belli bir olgunluğa ulaşan ekonomilerde, sanayinin göreli öneminin azalması ve onun yerini hizmet sektörünün alması, olgusuyla karşılaşılmaktadır. Bu olgu şöyle açıklanmaktadır; Ekonomik gelişme zaman içinde bir sektörden daha karlı bir sektöre kayışla gerçekleşmiştir. Sanayileşme sürecinde belli bir aşamaya gelen toplumlarda, hizmet sektörüne yönelecek ve sınai üretim az gelişmiş ülkelere kalacaktır (Ongun, 1989: 14).

Organize Sanayi Bölgesi, gerek yatırımcıya gerekse ülke ekonomisine önemli katkılar yapmaktadır. İşletme sahipleri, planlı bir şekilde mevzuatlara uygun olan bu sanayi alanlarına yatırım yaparak maliyetlerini azaltma yolunu seçerken, bölgede yaşayan kişilere önemli bir istihdam olanağı sunar. Bu gelişmeler üretimi artırırken ekonomiye de canlılık kazandırır.

Diğer bir açıdan bakacak olursak, işletme sahipleri tek bir faaliyet konusu olan işletmesi için altyapı hizmetleri ve fabrika binasının yapımı sırasındaki hizmetler nedeniyle birçok maliyete katlanmaktadır. Tek tek işletmelerin bu yolu seçtikleri düşünülecek olursa, her yeni işletme için yeni bir alt ve üst yapı hizmeti sunmak gerekecektir. Bu da hem ekonomik anlamda hem de çevresel anlamda olumsuzluklar meydana getirecektir. Oysaki birçok işletme için önceden hazırlanan altyapı gibi hizmetler ile yatırımcılar doğrudan üretime odaklanacaktır.

Altyapının hazır olması, yatırımların üretime dönüşme süresini kısaltır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde enflasyon ve faiz oranları yatırımların çok pahalı hale getirmektedir. Bu durumda, bir yatırım için belirsizliklerin maliyeti yükselmekte

ve yatırımcıyı bilinen bölgelere itmektedir (Berberoğlu, 1984: 10). Bu durumda şirketler, yatırımlarını daha ucuz bölgelere yönlendirmektedirler. Yatırımcılar bir yandan getirinin daha yüksek olması nedeniyle sanayi yatırımlarını azgelişmiş ülkelerde yapmayı yeğlerken, diğer yandan batıda üretim yapan sanayiciler Çin, Brezilya, Kore, Tayvan vb. ülkelerden yapılan ve ucuza satılan sanayi ürünleri ile yarışma şanslarını yitirdikleri için bu üretim dallarından çekilmektedirler. Diğer bir deyişle, gelişmiş ülkelerdeki sanayisizleşmenin kaynağı batı ülkelerindeki ekonomilerin iç dinamiklerinden çok küresel ölçekte, ekonomik etkinliklerin küreselleşmesinde ve usul devlet ekonomilerinin dünya pazarına açılarak onunla bütünleşmesinde aranmalıdır (Ersoy, 2001: 35). Bu durum ucuz işgücü nedeniyle daha düşük maliyetlerle daha çok üretim yapabilen çok uluslu şirketlerin izlediği yoldur. Bu yol ile ülkelere yatırım yapan çok uluslu şirketler ülke ekonomisinde güçlü yerlere sahip olabilmektedir.

Teknolojinin, problemlere çözüm olması ve büyümenin önünü açması beklenmektedir. İklim değişikliği, enerji tasarrufu ve sağlık konularında dünya düzenini değiştirecek gelişmeler yaşanacaktır. Nanoteknoloji; İnşaat, kimya, tekstil ve silah sanayi için çok büyük önem taşıyacaktır. Biyoteknoloji ise tarım ve ilaç sektörlerini etkileyecektir. Bilgi Teknolojileri'nde verimlilik artırıcı ve bilgi paylaşımını hızlandırıcı gelişmeler beklenmektedir (Berkman, 2010).

Ülkemizde OSB'nin hızla gelişimine ve bulunduğu kente katkısına örnekler vermek gerekirse bunların en başında Gebze Güzeller OSB gelir.

Gebze TEM Otoyolu bitişiğinde İzmit, Dilovası, Haydarpaşa limanlarına 30-60 dk. uzaklıkta 1.sınıf lojistik değeri bulunan Gebze Güzeller OSB 2001 yılında faaliyete geçmesine rağmen hızla büyümüş ve yaklaşık 1500 kişiye istihdam sağlamıştır (Kobiefor, 2011: 124-130). Kısa sürede bu kadar hızla büyümesinin sebeplerine gelecek olursak, özellikle sunduğu ulaşım imkanları diğer OSB'ne göre daha düşük maliyetli olduğundan yatırımcıları buraya çekmektedir. Araştırmamızın giriş bölümünde sıralanan denencelerden dennence 2 sınanmış olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler ile birlikte OSB de bu gelişmelerden faydalanmaktadır. Örneğin Akıllı OSB Sistemi ile giriş-çıkışlardan faturalara kadar bilgiler online izlenebilecek, tek noktadan hangi işletme ne kadar gaz kullandı, kim giriş-çıkış yaptı görülebilecektir (Kobiefor, 2011: 124-130). Bu uygulamalar gerek işletme için

gerekse OSB Yönetimi için önemli bir adım sayılabilir. Söz konusu çalışmaları uygulamaya geçmesi ile birlikte OSB daha hızlı ve gerçek bilgiler ile hareket edebilecektir.

Sonuç olarak OSB, bölgesel sanayi gelişimi için oldukça önemlidir. OSB'nin genel bir sanayi stratejisinin parçası olduğu unutulmamalı. Tek başına OSB kurmak, sanayileşme anlamına gelmemektedir. İnsan kaynağı, teknoloji, OSB dışı altyapı kalitesi, finansmana erişim gibi hizmetlerde OSB'nde yer almalıdır (Tepav, 2009).

Malatya'da bulunan OSB'nin önemine son olarak değinmek gerekecek olursa; 1. OSB, 2. OSB ve 1. OSB devamı niteliğindeki Tevsii Alan ile birlikte kente önemli ekonomik ve sosyal katkısı bulunmaktadır. Üretimin artması ile gelirler artmakta ve kent ekonomisi canlanmaktadır. Toplumsal fayda olarak ele alındığında toplamda 25.000 civarında bir istihdam sayısını yalayacağı öngörülmektedir.

Ayrıca faal olan 220 civarındaki işletme ve Tevsii Alanda tahsis kararı belirlenecek işletmeler de hesaplanırsa, Malatya sanayi alanında özellikle bulunduğu coğrafyada önemli bir konuma gelecektir. Bu anlatılanlarla birlikte birinci denencemiz sınanmış olmaktadır.

Kayısısı ile ünlü olan ve tarımın önemli olduğu kentimizde, sanayinin son yıllarda yaşadığı gelişmeler umut vericidir. Ancak daha öncede değindiğimiz gibi hızlı bir sanayileşme süreci yaşarken, tarım topraklarımıza gereken önemi vermeli, sanayi bölgelerini tarıma elverişli olmayan alanlara kurmaya özen göstermeliyiz. Böylelikle sanayide gelişme yaşanırken diğer yandan tarım da desteklenmiş olacaktır.

Sanayi ekonomik kalkınma ve büyüme için öncelikli hedeftir. Ancak sanayileşirken çevresel faktörleri de göz ardı edemeyiz. Doğaya ve çevresine zarar veren bir sanayi bölgesi, ekonomik girdilerden daha önemli sorunlar yaratabilir. Bu yüzden sanayinin kurulacağı alanların yer seçimi son derece önemlidir. Sadece maliyetleri azaltmak adına kurulacak sanayi bölgeleri ülkemize ve doğamıza zarar vermekten öteye gidemez. Tarımsal alan olarak değerlendirilebilecek, verimli topraklarda kurulacak sanayi bölgeleri, tarımsal gelirlerini olumsuz etkileyecek ve tarımın önem kaybetmesine neden olacaktır.

1970-2009 döneminde istihdamda Tarım'dan Sanayi ve Hizmetlere doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. 1850'lerde, İngiltere'de işgücünün sadece %22'si tarımda

istihdam edilmekteydi. 1813'de ilk kez sanayideki istihdam tarımdaki istihdamı yakalamıştır. Sanayinin GSYİH içerisindeki payı 2009 yılında %32'ye yükselmiştir. G.Kore'de sanayinin GSYİH'daki payı 1970'lerde %25 seviyesinde iken 2009'da yaklaşık olarak %40'a ulaşmıştır. Türkiye ölçeğindeki bir ülkede sanayinin payının büyümesi daha yüksek oranlarda olmalıdır (Berkman, 2010). Sanayinin tüm dünyada hızla gelişmesi karşısında gelişmekte olan ve dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında gösterilen Türk Ekonomisi, sanayisinden daha fazla güç almalıdır.

KAYNAKÇA

ARSLAN, İbrahim ve Sevda YAPRAKLI (2007), Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri: Gaziantep Serbest Bölgesi'nin Etkilerine İlişkin Bir Saha Araştırması, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(2), 168-179, Gaziantep.

BERBEROĞLU, N. Güneş (1984), **Eskişehir Organize Sanayi Bölgeleri'nin Şehrin Ekonomisine ve Sanayiye Katkısı**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

BERKMAN, Mehmet Ali (2010), **Değişen Dünya Düzeninde Türk Sanayinin Yeniden Yapılanması**, 9. Sanayi Kongresi'nde Sunulan Bildiri, İstanbul Kongre Merkezi, 7-8 Aralık 2010.

BİLGİLİ, Bilsen ve Osman DEMİRDÖĞEN (2004), **Organize Sanayi Bölgeleri İçin Yer Seçimi Kararlarını Etkileyen Faktörler: Erzurum Örneği** , Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 4 Sayı: 2 Sf: 305-320. Erişim Tarihi: 20.08.2011, http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewArticle/136.

BİLSAM (2011), Bilgi Yolu Eğitim Kültür Sosyal Araştırmalar Merkezi, **Malatya Vizyon 2023,** Bilsam Yayınları, Malatya.

CANSIZ, Metin (2010), **Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları ve Uygulamaları**, DPT Yayını, Ankara.

CERİTLİ, İsmail (2003), **Kentleşme Sürecinin Ekonomik Politiği ve Bir Türkiye Uygulaması,** Yargı Yayınevi, Ankara.

ÇİNİER, Güler (1991), **Organize Sanayi Bölgeleri ve Çevre Sorunlarının Ekonomik Yönden İncelenmesi,** Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

DEMİRDÖĞEN, Osman (1993), **Kuruluş Yeri Alternatifi Olarak Organize Sanayi Bölgeleri'nin Değerlendirilmesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Erzurum.

Devlet Planlama Teşkilatı , (1963), **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı** ,1963-1967 ,Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1968), **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1968-1972, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1973), **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,** 1973-1977, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1979), **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı,** 1979-1983, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1985), **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, 1985-1989, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1990), **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı,** 1990-1994, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (1996), **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,** 1996-2000, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2001), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,** 2001-2005, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2006), **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Sanayi Politikaları**, DPT Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2003), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo – Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Yayın No: 2671, Ankara.

DTM (2009), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, http://www.dtm.gov.tr/serbestbölgeler , Erişim Tarihi: 25.05.2011.

DURAN, Hacı (2002), **Endüstri Çağının Dinamikleri**, Değişim Yayınları, İstanbul.

ERKAL, A.Münir (1991), **Belediyecilik ve Şehircilik Açısından Malatya Uygulaması**, İki Nokta Erva Yayınları, Ankara.

EROL, Metin (2002), **Sanayileşme ve Ekonomik Gelişmenin Sosyolojisi**, Nobel Yayınları, Ankara.

ERSOY, Melih (2001), Sanayisizleşme Süreci ve Kentler, **Praksis**, Sayı:2, ss.32-52.

ERSUNGUR, Mustafa ve Metin BERBER (2008), **Bölgesel Kalkınmada Organize Sanayi Bölgelerinin Yeri ve Önemi**, Ed: Recep KÖK, Nevzat ŞİMŞEK, Ethem DUYGULU, Organize Sanayi Bölgelerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sempozyum Bildiriler Kitabı, ss. 31-40, İzmir.

ERTÜRK, Hasan ve Neslihan SAM (2009), **Kent Ekonomisi**, Ekin Yayınları, Bursa.

FROBEL, Forker, Jürgen Heinrichs, Otto Kreye (1982)**, Uluslararası Yeni İşbölümü ve Serbest Bölgeler**, Çev: Yılmaz ÖNER, Belge Yayınları, İstanbul.

FKA (2011), Fırat Kalkınma Ajansı, http://www.fka.org.tr/bolgemiz-detay.asp?SayfaAltCatId=16, Erişim Tarihi: 01.07.2011.

HOLTON, R. J. , (1999), **Kentler Kapitalizm ve Uygarlık**, Çev: Ruşen KELEŞ, İmge Kitabevi, Ankara.

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Başkanlığı (2011), Erişim Tarihi: 08.06.2011. http://iosb.org.tr/v2/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=58.

İstanbul Sanayi Odası (2002), **Türk Sanayi**, Cem Ofset, İstanbul.

İstanbul Ticaret Odası, (2003), **Dünyada ve Türkiye'de Özel Sanayi Bölgeleri**, Ed: İ. Sadi UZUNOĞLU ve Kerem ALKİN, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 2003-07, İstanbul.

KGM, Karayolları Genel Müdürlüğü (2011) Erişim Tarihi: 04.08.2011 http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Uzakliklar/illerArasiMesafe.aspx .

KELEŞ, Ruşen (2004), **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara.

KILINÇASLAN, İsmet (1981), **İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal Yapı İlişkileri**, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.

KOBİEFOR Dergisi, Gebze Güzeller OSB, Şubat 2011, sf.124-130.

KOCATÜRK, Osman N.(2009), **Türkiye'nin Sanayi Stratejisi,** Kum Saati Yayınları, İstanbul.

Malatya Belediyesi, Sayılarla Malatya 2009, Malatya.

Malatya Tarım İl Müdürlüğü (2009), http://www.malatya-tarim.gov.tr/haber.php?hid=162 Erişim Tarihi: 24.05.2011.

Malatya Valiliği (2011), http://www.malatya.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.05.2011.

Malatya Valiliği (2004), **Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleriyle Malatya**, Malatya Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü Yayını, Malatya.

Malatya 1. OSB (Malorsa) (2010), **1. OSB Bilgilendirme Raporu**, Malatya.

Malatya 1. OSB (2011) **Malatya 1. Organize Sanayi Bölgesi**, www.malorsa.org.tr, Erişim Tarihi: 11.03.2011.

Malatya 2. OSB (2011) **Malatya 2.Organize Sanayi Bölgesi**, Nisan 2011.

MARIN, Mehmet C. (2004), Globalleşme Sürecinde Kent ve Bölgelerin Mekansal Ekonomilerdeki Rolü ve Ekonomik Coğrafya Eşitsizliği: Bir Yerleşim Kuramı Yaklaşımı, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Cilt II**, sf: 20-39, Mart 2004, DPT- Pamukkale Üniversitesi.

MTSO (2011), Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, www.malatyatso.org.tr, Erişim Tarihi : 09.05.2011.

MTSO (2004), **Üyelerimize Yatırım Rehberi**, MTSO Yayını, Yayın No: 5, Malatya.

MUMFORD, Lewis (2007), **Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği**, Çev: Gürol KOCA ve Tamer TOSUN, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

ONGUN, M.Tuba (1989), **Sanayileşme ve Uluslar arası Ekonomik İlişkiler,** Gazi Üniversitesi İİBF Yayını, Ankara.

OSBÜK, **Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu**, www.osbuk.org, Erişim Tarihi: 04.02.2011.

ÖZBEY, Funda Rana (1999), **Bütünleştirilmiş Sanayileşme Stratejisi Çerçevesinde Türkiye'de Sanayileşmenin Değerlendirilmesi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayın No: 1162, Eskişehir.

ÖZER, Yunus Emre (2002), **Organize Sanayi Bölgeleri ve Kentsel Gelişmeye Etkileri**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

ÖZÇELİK, Özer ve Güner TUNCER (2007), **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları,** Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt IX, Sayı 1, Haziran 2007, sf. 257. **ErişimTarihi:**http://www.aku.edu.tr/AKU/DosyaYonetimi/ SOSYALBILENS/makale/c9s1m15.pdf. Erişim Tarihi: 01.08.2011.

SGK Malatya İl Müdürlüğü, Kasım 2011.

STB, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, www.sanayi.gov.tr, Erişim Tarihi: 23.02.2011.

ŞAHBAZ, Ussal (2011), **Türkiye'nin OSB Deneyimi**, TEPAV Bildirisi, Antalya.

ŞENSES, Fikret ve Erol TAYMAZ (2003), Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı? , **ERC Working Papers in Economics**, S:1, Ankara.

TEPAV (2011), http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/2064, Erişim Tarihi: 04.06.2011.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) (2011), http://tuikapp.tuik.gov.tr/ Bolgesel/ menuAction., Erişim Tarihi: 14.05.2011.

Türk Dil Kurumu Sözlük, (2011), http://tdkterim.gov.tr/bts/ Erişim Tarihi: 24.05.2011.

Türk İş Kurumu Malatya İl Müdürlüğü, Kasım 2011.

Vikipedi Ansiklopedi, 2011, http://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye'de_iller_bazında kişi_başına_düşen_yıllık_milli_gelir, Erişim Tarihi: 27.12.2011.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar (Karar No:2009/15199) , (2009), **T.C. Resmi Gazete**, 27290, 16 Temmuz 2009.

YÜCEL, Mehmet Evren (2011), Organize Sanayi Bölgesi Hakkında Bilinmesi Gerekenler, **TOBB Ekonomik Forum Dergisi**, Mart 2011, sf. 40- 49.

4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu , (2000), **T.C. Resmi Gazete**, 24021, 15 Nisan 2000.